

Néző • Pont

IRODALOM – KULTÚRA – MŰVÉSZETEK

XIII. évfolyam – 2018. május–június

Képzőművészet

„TAVALYI HAJTÁS”

SZAKRÁLIS MŰVÉSZET: A HÉT FŐBÜN;

KÁDÁR NAGY LAJOS KISPLASZTIKÁRÓL;

CZENTYÉNÉ ZOLNAI IRÉN ÉS SZABÓ ANDRÁS,

CSALÁDI KRISZTA ÉS PALÁSTI RENÁTA KIÁLLÍTÁSAI,

HÉZSÓ FERENC 80; INTERJÚ KURUCZ IMRÉVEL

Margó és Vendégség

IV. DEBRECENI HAIKUFESZTIVÁL – HAIKUK ÉS HAIGÁK;

„KREATÍV IRODALOM” – A DRHE HALLGATÓI ÍRÁSAI;

JANTYIK ZSOLT, LÉNÁRT ATTILA, PÁVA SZILÁRD, SOLYMOSI GÁBOR,

SÓLYOM SÁNDOR, VITÉZ KATA BORBÁLA VERSEI,

IFJ. KOVÁCS GÉZA ANEKDOTAGYÚJTÉSE; SZÉKELY GÉZA SZATMÁRI SZEMLÉJE;

SZÍKI KÁROLY KRITIKÁJA, KONCZ GÁBOR TANULMÁNYRÉSZLETE;

ÚJRAOLVASÓ-NAPLÓ; FOLYÓIRATOKRÓL; A NYUGAT ÉS A TÁNC;

CSONTOS JÁNOS UTOLSÓ VERSESKÖTETÉRŐL; LÁZÁR ERVINRŐL

Képes kulturális és művészeti hírek

Pincelíra

VITÉZ FERENC
irodalmi és művészeti
folyóirata

83–84. kötet

Néző • Pont

IRODALOM – KULTÚRA – MŰVÉSZETEK

VITÉZ FERENC

folyóirata

Debrecen, XIII. évfolyam; 2018. május–június
(83–84. kötet; 63. megjelenés)

A KÜLÖN SZERZŐI NÉVVEL NEM JELÖLT KÖZLEMÉNYEKET ÍRJA,
VALAMINT SZERKESZTI ÉS KIADJA:

VITÉZ FERENC

✉ ferko824@gmail.com; vitez.ferenc@drhe.hu

🏠 Vitéz Ferenc PhD – 4027 Debrecen – Füredi út 67/B. Fszt. 2.

☎ +36–20/965–2921

A Néző • Pont archívum fellapozható:

Országos Széchényi Könyvtár

Elektronikus Periodika Adatbázisa (www.epa.oszk.hu)

ISSN 1788–8034

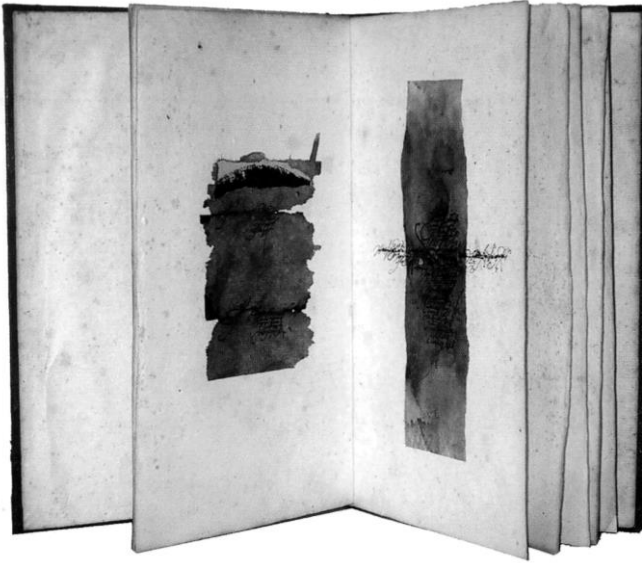
A Kulturális Örökségvédelmi Hivatalnál a **163/2314/2/2011.** számon nyilvántartva.

A folyóirat árus forgalomba nem kerül, de megrendelhető.

NYOMTA: KAPITÁLIS KFT. – FELELŐS VEZETŐ: IFJ. KAPUSI JÓZSEF

A FOLYÓIRAT 83–84. KÖTETÉNEK LAPZÁRTÁJA 2018. ÁPRILIS 13-ÁN VOLT.

ZSOLTÁROSKÖNYV

(Damó István munkájához)

Mikor gyermek voltam,
minden oly teljes volt, mint az ég.
Ma már a kép, a szó,
a csönd is szilánkos töredék.

Regelente fény
súrolta át a konyhaablakot.
Mostan fakó a fal,
marja hold, az ének szagatott.

Hús zsoltárra szomjas
szarvas: vágyom én a Szín elé,
hogy szívemben minden
dobbanás legyen az Istené.

Mert az Úr énnékem őriző pásztorom:
véres szilánkjaim közt Hozzá
fohászkodom...

KÁDÁR NAGY LAJOS
(HOLLÓ LÁSZLÓ-DÍJAS KÉPZŐMŰVÉSZ)
SZÍNEZETT TERRAKOTTA KISPLASZTIKÁJA

GYÖNYÖRŰ TAVASZOK...

(Krisztinának)

Gyönyörű tavaszok szemedben.
Cspödön kis szellő kacarász.
Elkurjantja magát szerelmesen
nyurga bozótok közt a kanász.

A reggel még titkon rámorog,
kalapján gyöngyike kékje cikkan.
Torkában pokol és menny forog –
s elrejtőzne a szirmaidban.

Virágok nyílnak harangozásra:
megannyi táncos-tarka fejfa.
Barkaszösz rebben körteágra,
s fölragyogsz: szerelem-szerda.

A rét szívébe táncolod magad,
beledobogsz a vágyaimba.
Te vagy a nyárfavirradat –
s okos ágadon én a hinta.

Birsalmavirág kelyhe moccan,
fölkarmolta aranyfarú lepke.
Tündérke-fürtös lábnyomodban
fürdik a kéklő füstifecske.

Viruló, bolondos válladon
mennyei tücskök kergetőznek.
Bíborkán vakító lázadon
szívárványt álmodnak az őzek.

Habzik az ég hűvös szegélye,
fuldoklik benne jácint, rózsza.
Fölsóhajt a barázda mélye –
a világnak vagyok én adósa!

Tegnap reggelre
kivérezte ajkamat
cseresznye álmod.

TAVASZI ÉS NYÁRI
HAIKUK
(Czentyéné Zolnai Irén
festményeivel)

Halványrózsaszín,
karcú koronád fölött
mosolyog az ég.

*

Áprilisra tán
Szakura no Szato-ban
szerelmes leszek.

*

Színnel, illattal
van tele szívem, kertem
tavasz közepén.

*

Selyemfonálon
ringatózik – mint a pók –
most a délután.

Tíz ujjadon a
köröm: tíz kicsi fénylő
birsalmavirág.

Felhőt gyógyító
balzsamos tenyeredben
reggel bizsereg.

Alattad a mély;
fönt a csillag-végtelen.
Csónakod vagyok.

*

Hajnal-hajadhoz
alszik virág-vánkosom.
Ez a legszebb csönd.

NAPRAFORDULÓK

Hamut fúj a szél
a nyári égen. Nézd csak:
közös a szárunk.

*

Léha kaszatunk
ezer éve virágzik
sárga fényeket.

Kék alkony alatt:
napraforgók imáját
hallgatja madár.

*

Augusztus hasít
lassan gyógyuló sebet
a bársony égbe.

TAVASZHÍVOGATÓ

Czentyéné Zolnai Irén kiállítása elé

„Csak jó vagy rossz művészetről tudok. Jó, ha az alapja: a megézésnek ösztönös, naiv és egyszerű megnyilatkozása – mint amilyen a gyermekeké, a primitív népeké vagy koroké, vagy a nagy zseniké, a nagy gyermekeké. Amit aztán ezek hibáztak, a követők nagy serege megkorrigálja és agyonjavítja, agyonspekulálja és megdögleszti. Így romlik el minden jó művészet.” – Medgyessy Ferenc írta e sorokat a *Jó és rossz művészetről* 1955-ben. Tíz évvel korábban művészetünk ősi örökségét faggatta, és a magyar szellem alkotóösztönét Fáy Aladár lelkesedésében is viszontlátta, őt idézve így: „A szándéka tisztán szépítés. A célszerű megtoldása aránnyal, ütemmel, élénkséggel, és hogy ne csak a test szükségletét szolgálja, hanem a lélek igényeit is kielégítse, mint az ősi munkadal a munka ütemét.” A dísz tehát érett formákat követel, de addig is, míg rátalálunk a formára: „szeretettel őrizzük és nézegessük népművészetünk minden értékes darabját, mert az a hitem, hogy bármennyire európai iskolákat jár is művészetünk, az őshazából örököltet vagy a mi földünkől sarjadtottat lebecsülni, megtagadni egyenlő volna saját magunk megtagadásával.”

Medgyessy nem beszél professzionális vagy amatőr, iskolázott vagy naiv művészről, csak jóról és rosszról, noha jó művészetnek azt tartja, amelynek alapja a megézés ösztönös, naiv és egyszerű megnyilatkozása (pl. a gyermeki látásmód, rácsodálkozása a világra). A 19–20. század fordulóján nemcsak az ősforrások, de a keleti művészetek is friss szemléletet hoztak az európai szellembe. Majd a nép művészetéhez, motívum- és témavilágához, folklórához, életmódjához fordultak: a szecesszió időszaka egyben a kivonulásé, a vidék, a paraszti világ fölfedezésének kora. Ez folytatódott az 1930-as évek népi írói mozgalmában – vele párhuzamosan a Gyöngyösbokréta mozgalomban, mely a népi hagyományok újjáélesztésére és színpadi bemutatására jött létre. Ezt megelőzően jelentkezett revelációs erővel a parasztfestő Benedek Péter, majd Győri Elek, Gajdos János, Süli András és mások – voltak közöttük asszonyok is: Ruzicskayné Aradi Zsófia, Nagyné Rác Veronika, később Vankóné Dudás Juli. Móríc Zsigmond ekkor honosította meg szóhasználatunkban az őstehetség kifejezést, azokat jellemezve, akik művészi előképzettség nélkül írnak vagy festenek, készítenek szobrot, s egész alkotói viselkedésüket a gyermeki báj, a spontaneitás, az őszinteség, az egyszerű természetesség határozza meg. A naiv művészet második hullámában, az 1960-as, '70-es években, Székely-

földön Bandi Dezső szervezte alkotóköribe a faragókat, fazekasokat, festővarró asszonyokat, utóbbiak számára külön programként hirdetve a népköltészet (a mese, ballada), illetve a folklór és a hagyományok feldolgozását.

Többen tudatosan fordultak a primitív vagy népművészeti formakincshez – még mélyebben az archaikus vagy népi világszemlélethez: Gauguin, majd Picasso és a néger szobrászatot felfedező Brücke festői; Henry Moore vagy az említett Medgyessy, s hozzánk időben közelebbről: a népművészetet „újra-író” Makoldi Sándor és szellemi köre. Mások a gyermekrajzok vizuális nyelvezetét (antiperspektivikus vizualizációs logikáját), annak ökonómiáját és heurisztikus örömét követték (pl. Szalay Lajos, André Szabó, Litkey György), vagy a naiv művészet szín-, téma-, kompozícióvilágát sajátos szerepazonosulásként használták (pl. Galambos Tamás, Zeljko Hudek, Koday László).

Czentyéné Zolnai Irénnél az ösztönös képi kifejezés, a paraszti témavilág, ünnepek és szokások megfestése nem valamely tudatos választás eredménye volt, ő nem kereste a szerepeket, amikor óvónőként festeni kezdett, hanem gyermekkorához, a Nyírábrányban töltött évekhez, az onnan hozott szellemi népi folklórkincshez, a hagyomány rendjéhez, értékvilágához fordult. Lakóhelyén, Józsan többször rendezett már kiállítást, miként az elmúlt majd’ két évtizedben az ország számos pontján volt önálló tárlata: Nyírábránytól Győr, Debrecenig, Monorig, Hajdúdorogtól Budapestig, Vámspércstől Komlóig. 2009-ben kapott meghívást Kecskemétre, a Magyar Naiv Képzőművészek Múzeumába, s elismertségét jelzi, hogy 1992 óta mintegy tíz alkalommal szerepelt a megyei őszi tárlaton (többször az országos utazó esszenciátárlatra is bekerült). Kiállított az Országos Képző- és Iparművészeti Társaság tagjaival, megyei festészeti kiállításokon, alkotó pedagógusok tárlatain, szerepelt a vonyarcvashegyi Balaton Szalonon, országos mini-atűr kiállításokon, nemzetközi biennálékon.

CZENTYÉNÉ ZOLNAI IRÉN:
MÁJUSFA ÁLLÍTÓK

A KÖVETKEZŐ LAPON:
KÚTNÁL BESZÉLGETŐK

Egyik művét 2016 végén a Duna Palotában rendezett, a 150 éve született Malonyai Dezső néprajzkutató, művészettörténész emlékére kiírt képző-, ipar- és népművészeti pályázati kiállításra is beválogatták. A kecskeméti múzeumi bemutató után ennek a lépcsőfoknak az átugrása újra megerősítette művészi törekvéseinek hitelében. Ide olyan alkotások kerültek, amelyek az ősi magyar díszítő- és népművészet tradícióját követték, illetve egy-egy tájegység néprajzi motívumkincsét, forma-, szín- és tárgyi világát hűen tükrözték vagy felhasználták; röviden: a hagyományokat napjaink igényeivel ötvöző, „újrálmodó” művek jutottak át a zsűri rostáján. Legutóbb pedig a québeci Magog városban működő nemzetközi naiv művészek múzeumában korábban időszakai tárlaton bemutatott festménye bekerült a 30 művet számláló új állandó anyagba is.

A tíz esztendeje sorozattá összeállt, egyedi képekkel, miniatűr ciklusokkal folyton bővülő népi életképek – köztük kalendáriumi szokásokat, ünnepeket, hétköznapiakat, munkafolyamatokat és hozzájuk kötődő falusi szertartásokat megőrkítő festmények – nemcsak a közvetlen, naturális bájjal, az emlékezés gyakran lírai ihletével hatnak, de szociografikus erejükkel és hitelükkel vívják ki a figyelmet. *Újévet köszöntők, Kútnál mosdók, Vince napi borivók, Fonók, Farsangolók. Nagyböjti hangulat, Húsvéti locsolók, Májusfa állítók, Szent Iváni tűzgyújtók, Aratók, Aratókoszorút átadók. Vidám szüretelők, Katalin-ágot vízbe tevő lány, Szántó-vetők, Komatálat hozók, Betlehemezők. Aztán a Kézimunkázók, Babfejtők, Udvarlók, a Vasárnap délutáni pihenők képeit láttuk, melyek egy-egy zsánerrel, egy-egy szokás vizuális újrafogalmazásával, évszakos hangulatokkal és nosztalgikus életképekkel gazdagodtak. Czentyéné Zolnai Irén nem maradt meg a szokáshagyományba izmosodott kész struktúrájánál, hanem az egészet, az úgynevezett „célszerút” a Medgyessy által idézett Fáy Aladár lelkesedésével is megtoldotta: a díszítés, avagy a szépítés szándékával – az „arannyal, ütemmel, élénkséggel”, kielégítve nemcsak a munka, ünnep vagy szokás szükségletét, hanem „a lélek igényeit is”.*

Megjelentek a virágok önállóan, pusztá szépségükért, mindenféle morális többlet szándéka nélkül, mégis valamilyen erkölcsi érték és mérték, az emberi kapcsolatok, a születés és az elmúlás szimbolikus hordozóiként. Hagyományos keretben és selymekre festve – utóbbival a keleti szecessziós hangulattal is újratereztve, főleg két újabb női-alakos kompozícióján; ugyanezt a finom letisztultságot, természetes erejű aszszonyi minőséget közvetítik birsalma- és cseresznyevirágai.

Kiállításokon eddig még soha nem mutatta be három nagyméretű napraforgóját (a *Naprafordulókat*), melyek szintén a formák tisztaságával és expresszív-szimbolikus erejükkel hatnak. – Az egy töről-szárból fakadó virágok mindig a fény felé fordulnak, vihar sem tépázhatja őket, mindig az életet igénylik, szét- és elszakíthatatlanok. A bölcsesség és derű, a fegyelem és figyelem, a játék és alázat összpontosul a naturalis jelképi triptichonban.

CZENTYÉNÉ ZOLNAI IRÉN FESTMÉNYE
A NAPRAFORDULÓK-TRIPTICHONBÓL

Az életszükséglet és életszépség gondolata és érzelmi indíttatása vonul végig a miniatűr és nagyobb képeken, a tavaszhívogató szándék egyszerre testesül meg a népéleti ábrázolásokon – farsangtól a nyárig, középpontban a tavaszi, húsvéti ünnepkörrel –, zsánereken és csendéleteken. Czentyéné Zolnai Irént nemcsak az újabb témavariációk, de az újabb méretek, formák és felületek is foglalkoztatják. A vászon és farost mellett megjelent a selyem, a miniatűr és nagy mellett a viseletre applikált motívum; a funkció és díszítés viszonyának újrafogalmazása figurálisan festett tojásain. A szakrális és profán, hagyomány és mítosz tojásdad alakú találkoztatása a teremtett világ szépségét, a szépség körforgását, a körforgás rendjét teszi önfelelt játékká, hogy ebben a játékban ismerjük fel újra és újra csodálatos, teremtett önmagunkat.

(ELHANGZOTT CZENTYÉNÉ ZOLNAI IRÉN KIÁLLÍTÁSÁNAK MEGNYITÓJÁN, 2018. MÁRCIUS 7-ÉN,
A DEBRECENI MŰVELŐDÉSI KÖZPONT JÓZSAI KÖZÖSSÉGI HÁZÁNAK GALÉRIÁJÁBAN.)

SÖTÉTSÉGBŐL A VILÁGOSSÁGBA

Kádár Nagy Lajos útja

„Világnak világa, / virágnak virága...” – az első magyar nyelvű költeményben, az *Ómagyar Mária-siralomban* olvasható az ismert két sor. Az értelmezések szerint ez az erkölcsi példát, a világmindenség világosságát és a világosság reményét; illetve a szépség mintáját, a legszebb virág csodáját jelenti. A kert és az univerzum, a fűszálak és a csillagok találkoznak. S Kádár Nagy Lajos útját is magába foglalja ez az élmény: Hogyan vették át a látó szemek szerepét a „látó ujjak”? (Ezt a címet – *Látó ujjak* – kapta a 2016-ban kiadott, első kisplasztikáit bemutató album.)

SÁNDOR
MARGIT
FOTÓI

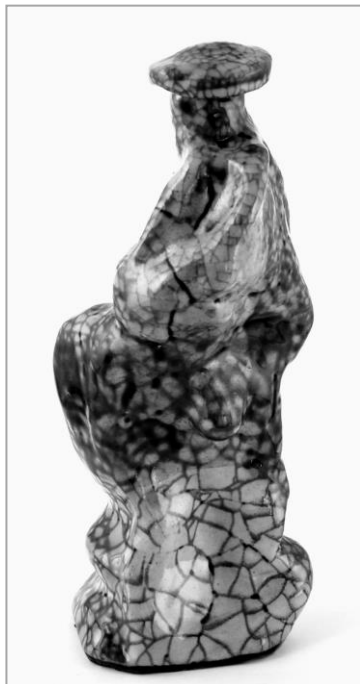
Kádár Nagy Lajos (1939, Sárrétudvari) Holló László-díjas képzőművész (2012) már ifjú korától a „világosságban”: a világegyetem kicsinyített másában érezte otthon magát. Építészmérnöki diplomát szerzett, tervezőépítész volt tíz évig, és 1972-ben a Hajdúszoboszlói Gyógyfürdő fejlesztési főmérnöke lett. Jól tudta: az építészet: otthonteremtés. Belakható tér – és látvány. Megmozdítja az összes érzékünket. Funkció és esztétikum, forma és tapasztalás. Az ébrenlét rendje és az álmok kalandja. S maga is belakta saját tereit: munkája mellett kisplasztikát,

akvarellt, olajfestményt készített. Nyugdíjba vonulása után költözött Ebesre, ahol kiteljesedett az alkotóművészete. 65 évesen rendezte meg első önálló kiállítását, melyet azután több mint negyven bemutatkozás követett (szülőfaluja és lakóhelye mellett Debrecenben, Hajdúszoboszlón, Nagyváradon).

Kádár Nagy Lajos festészetének védjegye lett az „*organikus absztrakció*”. A színeknek és formáknak szabad utat engedve, a kerti virágok emberformájú vibrálásában kutatta a „teremtett rendet”. A konkrét látványból kiindulva fogalmazta meg a létezés összetettségét. Felizzott a lélek: csukott szemmel látta a csodát. Az 1990-es években több szemműtéten esett át, és látása végül annyira megromlott, hogy utolsó képeit szinte csak a *látás emlékezetével* festette meg. Fel kellett hagynia a festéssel. S míg tapogatózott, átérezte a lemondásban a próféták szomorúságát is, megismerte a menedékkereső ember kiszolgáltatottságát.

Nem engedte azonban, hogy létezése beleszoruljon az esendő testbe. Vak ember nem világtalan! – Ez adott erőt Kádár Nagy Lajosnak, hogy a benne rekedt világosságot (az erkölcsi példát és a reményt, a szépség mintáját és a csodát) „kiénekelje” tapintó tenyerével és ujjjaival. Agyagot kezdett el mintázni, kisplasztikákat készített – 2015-re már egész kiállítási szobra készült el, melyeket több helyen bemutatott a közönségnek. A következő években megkapta a „Pro Villa” és a Dr. Molnár Lajos kitüntetését, s albuma az első égetett kerámia plasztikákból immár ötödik volt könyveinek sorában.

Már ez a sorozat is bizonyította, hogy a művész fohásza a világossághoz nem a szín és a vonal, hanem a szobor. Hogy ez a fohász nem a rögtön-beteljesedéshez szól, hanem a levegőből szinte kitapintható örök formához. S úgy nyilvánul meg ez a forma, mint a homokban imádkozó gyermek hite, ami végső soron azt jelenti, hogy „az ember elhiszi, amit még nem lát – ennek a hitnek pedig az a jutalma, hogy látni fogja, amiben hisz”.

HISZEK BENNED...

Hiszek benned, mert bús lombjaid vannak,
mert sírni tudsz még a nyári fák alatt;
szerelmesen dőlsz a megtépett kazalnak,
s hiszek, mert a csillagokba tör szavad.

Hiszek benned, mert sűrű éjszakákon
átragyogsz, mint magzó szentjánosbogár;
hiszek, mert minden könnyű álruhádon
arany sújtások közt lépked a halál.

HISZEK NEKED...

Hiszek neked,
ha hegy vagy,
hiszek, ha óriás
leszel – vagy épp’
csak földre pöccent
meggyomag.

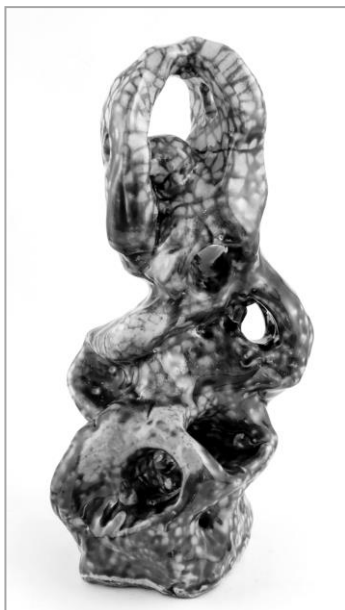
Hiszek szemednek:
a messzi mély vagy –
az én szememben
minden kis gödör
szakadék-nagy.

Hiszek neked
– és benned,
csípődnek és kezdednek:
bármerre futnék
az álmaimban:
el nem enged...

S ahogy növekedett a hit, úgy növekedett a belső világosság; nagyobb formák alakításába fogott Kádár Nagy Lajos is – egyik-másik munkája akár köztéri szobor (allegorikus vagy absztrakt mementó, térkút) kisplasztikai változata lehetne. A formához hozzáképzelte az égetett színt, s beléptette a tömegbe a hiányt. Ezekben a háromdimenziós organikus absztrakcióiban egyszerre válik láthatóvá és kitapinthatóvá az élet. A virág, a növényi forma, a test vagy a mozdulat. – S megvilágosodik a létezés: a lelkünkkel kitölthető üres terek.

Csukott szemű tánc a fűszálak és csillagok között.

KÁDÁR NAGY LAJOS KERÁMIA SZOBRAIRÓL
A FOTÓKAT SÁNDOR MARGIT KÉSZÍTETTE

„TAVALYI HAJTÁS”

*A 2017. évi Debreceni Tavasz
Tárlat díjazottjainak kiállítása*

János evangéliumának 12. részében, a 8. versben olvassuk, jeruzsálemi bevonulása után miképpen szólt Jézus az őt ünneplő virágvasárnapi sokasághoz: *„Ha a földbe esett gabonamag el nem hal, csak egy-egy marad; ha pedig elhal, sok gyümölcsöt terem.”* Fájdalmasan aktuális profán rezonanciája van most e bibliai szöveghelynek a tavaszi hajtást megelőző *„Tavalyi hajtás”*

című kiállításon. Az új kezdeményezés célja az is, hogy az előző évi díjazottak műveiből válogatott ünnepi tárlattal mintegy megteremtsük az átmenetet, felmutassuk a folytonosságot is az új termés számba vételéhez.

Az ünneplés azonban egyúttal főhajtás és emlékezés, hiszen a megszólítottak közül ketten már nem lehetnek itt, csak műveikkel. Burai István festő-grafikusművész-szobrász 2017. tavasz végén, nem sokkal 66. születésnapja után, Makoldi Sándor festőművész-művésztanár 2017 nyarán, nem sokkal 72. születésnapja előtt távozott közülünk.

BURAI ISTVÁN (FENT) ÉS MAKOLDI SÁNDOR FESTMÉNYEI

Mindketten meghatározó alakjai voltak Debrecen s a tágabb régió képzőművészeti-szellemi életének. Burai István nemcsak kiállításaival, de a művészeti közélet, a sokszorosító grafikai műhelyek újjászervezésével, művésztelepek szervezésével is ösztönzője volt a hagyományalakításnak és újabb törekvéseknek.

Makoldi Sándor képi gondolkodásunk és szellemi magatartásunk szerves műveltségbe ágyazottsággal, vizuális anyanyelvünkön való tiszta beszédre mutatóásával írta újra népművészetünket. Nemcsak monumentális képeket festett, de egész szellemi kört mozgatott (erről tanúskodott a Belvárosi Galéria ez év eleji emlékkiállítása, melyen a Makoldi Sándort követő kortárs képző-, ipar- és népművészek is újrafogalmazták a mester képeit, motívumait).

LÁSZLÓ ÁKOS,
A MŰVÉSZTÁRS, PAPP
GYULA, A MŰGYŰJTŐ,
BARÁT BURAI ISTVÁN
KÉPEI ELŐTT (FENT);

A MEGNYITÓ ÉS
KÖZÖNSÉGE

FOTÓK:
MATEY ISTVÁN

A kicsiben is ott van az egész (*Erdély reményében* a világremény), részben a teljesség, gyökerekben a csillagok: e néhány Makoldi-műre csakúgy jellemző ez, mint a Makoldi-életműre és -szemléletre. A magléttől az egyetemes növekedés irányába tart a lélek útja; a Lükő Gábor emlékére festett képen *Holdvirág-létről* szól (miként az *Ómagyar Mária-siralom „világ világa”* és *„virágnak virága”*; s ahogyan az idézett Jánostól olvassuk Jézus szavait, aki *világosságul* jött e világra, hogy a sötétség ne lepje meg az embereket).

Az önálló képmítológiát, grafikai-festői univerzumot (később plasztikai kifejezőmódot) teremtő Burai Istvánnak már négy emlékkiállítást szerveztek: a Bényi Árpád-terem, a Miskolci Galéria, Hajdúnánás, a bősörményi Magi Zoltán Művészház adott otthont műveinek. A hortobágyi-alföldi hagyomá-

nyokat őrző, azokat korszerű artisztikus nyelvvel ötvöző, s hazánkban legrégebben folyamatosan működő Hajdúsági Nemzetközi Művésztelepnek a '90-es évek közepétől Burai lett egyik emblematikus alakja, de ország- és Európa-szerte, sőt, Indiában, Kínában, Japánban képviselte művészetünket.

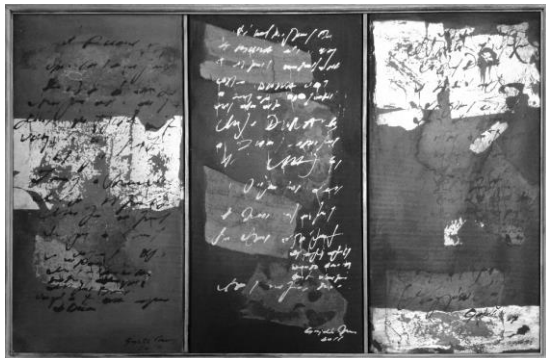
A történelmi emlékezet és személyes nosztalgia látomásaiban irodalmi sejtések sora is megnyilvánult: egyszerre szólt a Pilinszky-féle idővesztő egzisztencia; a modern romantika- és hősvágy, mint Krúdynál; a Kosztolányis melankólia.

Mindkét mag elhalt – de nem maradt egyedül, hanem sok gyümölcsöt terem.

Félszáz művészből választotta ki az elmúlt évben a zsűri azt a nyolc díjazottat, akik a cívisváros tavaszi szalonkiállításán Debrecen képzőművészeti sokszínűségét, nivóját: tradíciókra épülő modernségét, a szociografikus és kulturális közérzet művészeti visszhangját, szellemi-lelki rezonanciáit, a művészet anyagába rejtett hétköznapi és egyetemes impulzusokat reprezentálták.

Lapozzuk újra (ha csak néhány pillanatnyi benyomás erejéig is) a kiállított művek által megfogalmazott lehetséges tanulságokat. Nem feledve, hogy a festmény, grafika vagy szobor nem feltétlenül akar valamiről szólni – inkább kifejezni, közvetíteni. Ahogy Medgyessy Ferenc írta: *„Mi, művészek minden esztétikai okfejtéstől függetlenül alkotjuk meg műveinket. Mert ha jó a művész, öntudatlanul és akaratlanul megérzi és visszaadja tulajdon korát.”* A művészetnek nem célja a természet másolása: az emberi természetet mutatja be – figyelve a fizikai és emberi anyaga törvényszerűségeire.

A két „gyümölcstermőről” már szóltunk, de nem ismeretlen a többi díjazott sem. A májusban 75 éves Gonda Zoltán (aki kultúrmunkásként hosszú ideig segítette a művészek bemutatkozását) a mintaadó generációt képviseli,

csakúgy, mint a kánon-alakító új törekvéseket követő, művészpédagógus attitűdjét máig sem feladó Gajdán Zsuzsa és a Nyíregyházi Egyetem művésztanáráként dolgozó Lukács Gábor, aki a Medgyessy Kör tanáráként is sokak pályáját alakította.

Velük gyakorlatilag csak kiállításokon, művésztelepeken és alkotóműhelyekben, illetve művészi tanulmányutakon lehet találkozni. (Gajdán Zsuzsa Kínában van éppen, a szintén művésztanár Jászberényi-Szendőfi Éva Velencébe utazott – sokat s nagy erővel dolgoznak érte, hogy ne maradjanak egyedül, hanem gyümölcsstermő életművet alkossanak.

S elmondható ez a törekvés a nagyváradi és kolozsvári műhelyekből indult, a középgenerációba tartozó, s a kolozsvári Művészeti Egyetemen festővé érett Toró Józsefről – a Kós Károly Művészeti Szakközépiskola művésztanár munkaközössége vezetőjéről –, aki legutóbb montázs-asszociációjú szitanyomatával érdemelte ki a jubileumi Reformációs kiállítás zsűrijének figyelmét. Közel áll hozzá a határátlépő művészi kifejezés – az emberi és természeti léthatárokat most festményein faggatja: erre utal érdes-fényes drámai struktúráival és a címadásával is (*Titok, Kapcsolatok, Párhuzamok, Fényben, Napon*).

Gonda Zoltán egyik képe alatt olvassuk: *Miért kell a cím?* A képolvasatba szándékszerűen vonul az értelmezés kérdése. Ez azért izgalmas, mert Gonda alapvetően figurális élményre komponálja képét, noha többszörösen rétegezi át azt (az álmot és látványt, szimbólumot és anyagot szintetizáló) spirituális tapasztalatáá. A *Formák játéka* és a *Sejtelmes fény* mögött olyan etikumfölvetések állnak, mint *A jó és a rossz* – Kosztolányival együtt talán maga is azt vallja, hogy a világot nem lehet jóvá tenni, csak jobbá.

GONDA ZOLTÁN: CÍM NÉLKÜL

FENT:

TORÓ JÓZSEF: KAPCSOLAT

AZ ELŐZŐ OLDALON:

GAJDÁN ZSUZSA: ÓDA A DUNÁHOZ

A rétegzettség és strukturáltság élményét, az archaikus empíriát, szimbolikus-expresszív modernizmust, a magasság és mélység, a kívül és belül egzisztenciális státuszait rögzíti Lukács Gábor. Mindig valami határán, valami szélén állva, a tornyok tetején már majdnem az égen, a templombelsőben majdnem az Istennel, az útszélén már majdnem sarjává, a fényben majdnem lélekké, a sötétben már majdnem álommá válva. A (filozófiailag és művészileg egyaránt értelmezhető) köztes lét állapota – a biztos céltudat és a szorongató jelen-lét konfliktusa – sugárzik át a műveken

Az elbizonytalanodás ellen tiltakozik Gajdán Zsuzsa a kereséssel: számára nem annyira a létformák, hanem a létminőségek fontosak. A szellemi úton-lét (*Út Indiába*); az archaikus hívása (*Merülés a Vörös-tengerben*); metafizikai

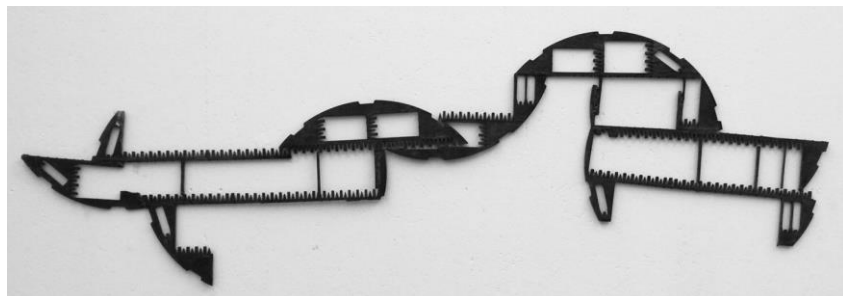
kapcsolatkeresés fiktív szövegekben (*Üzenet, Töredékek*), a jelentés illúzióját keltve, de a jelenségek mögött a lényegit mutatva: a lelkit.

GAJDÁN ZSUZSA: TÖREDÉKEK;

LENT: CSERNOK TIBOR: NAUTILUS

Első alkalommal pályázott (a magyarság sorskérdéseire is asszociáló *Ékelődés* című munkájáért rögtön díjjal jutalmazott) Csernok Tibor szobrászművész, aki a legfiatalabb generációhoz tartozik. A felvidékről indult, de ő is a kolozsvári Képzőművészeti Egyetemen szerzett diplomát, a művésztanári pályát nemrég kezdte: szobrászatot tanít a Medgyessy művészeti szakgimnáziumban

– s munkahelyének névadó szobrászát követve vallja, hogy nem a modell számít, hanem a szobor. Plasztikai kifejezésének ugyanis inkább gondolati modelljei vannak, mintsem fizikaiak, animálásukhoz pedig a legkülönbélebb anyagokat használja: fémeket, fát, papírt. Közben archaizál és újít, szakralizál és demitologizál, elmélyül és játszik... – Játszik az anyaggal és címmel (az *Ál-momban már láttalak* szerelmes és démoni térfantáziájával), játszik a formával és gondolattal.

Jászberényi-Szendőfi Éva a geometrikus művészet lehetőségeit fagatja, munkái a papírművészet tradicionális kultúrájának modernkori újrafogalmazásai, a papírkollázs, montázs és relief technikák ötvözetei, melyek a struktúrák és fények, színek és árnyalatok játékára épülnek, a rejtőzködő formák – itt bemutatott sorozataiban: vörös, kék, zöld *Rejtőzködő négyzetek* – kutatása mellett nem mondva le még a matematikai ihletéről sem. A figurális kifejezést elvetve, ő is azokhoz az alkotókhoz tartozik, akik a formai–tartalmi–gondolati absztrakció kalandját keresik. A Magyar Geometrikus Művészek több tárlatán szerepelt itthon és külföldön, díjazottként való jelenléte pedig egyúttal szimbolikus.

Hadd idézzem föl férjével, Jászberényi Andrással a debreceni Köztemető ravatalozójában 2015-ben közösen bemutatott halottak napi installációját: kilenc oszlop, kilenc relief, *Kilenc Rekviem* közt nézve szembe nemcsak az elmúlt életekkel, de saját, megélt életünkkel is. Sokak szerint a geometriában van a legtöbb metafizika: gondoljunk az *Efézusbeliekhez* írt levélben Isten jóvoltának szélességéről, hosszúságáról, magasságáról és mélységéről (mindent átfogó teljességéről tehát).

A nyolc díjazott közül hatan most a két eltávozott művész előtt is tisztelegnek (amint az utolsó jubileumi kiállítását itt rendező, év elején elhunyt Sipos Zsófia – és mindazok előtt, akik elhalt magként gyümölcsöznek utódokban és tanítványokban) – de gyökereztetik a „tavaszi hajítás” is: a fény felé.

ANGYAL A KATAKOMBÁBAN

KUBINYI KRISZTINA FESTMÉNYÉHEZ

katakombák
mélyéből fölriánó csönd
ahogy az óra
jár és táncol
a Hold
alatt

sok angyalnak becézett félelem.
a fűszálak élén rozsdá döng s mint fény
a vízen átdereng a nyár. most azt hiszem hogy
megcsókoltalak. rimánkodó virágba süppedő
két kezem botorkál rózsaszirmú ingeden.
az angyal itt a szívemet
keresné hogy égjen
el s a vétkem
is vele.

pedig ha tudná hogy reggelente holt avar vagyok
pólyavérű életet lehelne rozsdá sejtjeimbe néma istene.

ZELEMÉR – BÉNYI TIBOR FOTOGÁFIÁJA

ZELEMÉRI ALKONY

Ósidőkből itt hagyott szobor:
a kunhalom tépázott őre.
Az alkonyat szétfolyt, mint a bor,
s ráaludt a téli szemfedőre.

Az első tavasz már ágra ült:
hamut szór – olyan vezeklő...
Félve faggatom, hogyan került
a tiszta homlokunkra szeplő.

Magot csíráz a föld, s vigyázza
tatárok dúlta pusztá-szentély;
s ahogy megmoccan egy barázda,
úgy változunk át kegyelemmé.

INKOGNITÓBAN – PÁROS FESTMÉNYKIÁLLÍTÁS A MAGYAR KÖLTÉSZET NAPJÁN

Egészen pontosan: az Incognitóban (a debreceni „művészokcsmában”) nyílt meg április 11-én CSALÁDI KRISZTA és PALÁSTI RENÁTA tárlata, melynek vernisszázását a rendezők úgy harangozták be, mint különleges eseményt. A megnyitó annyiban volt rendhagyó, hogy mondandómat a két művész festményei által inspirált újabb verseim köré szerveztem – lévén a Magyar Költészet Napja –, és mivel mind a két sorozat látható és spirituális motívuma volt a szőlő s a bor, a tárlatnyitó közönség kézműves borok kóstolójának örömeiben is részesülhettek.

MEGÁLLÍTOTT PILLANAT
CSALÁDI KRISZTA FESTMÉNYEINEK VILÁGA

„Alkotásaimban a közvetlenül észlelhető, elgondolható és elképzelhető valóságok harmonizáló szintézisére törekszem. A tapintható jelenségek felszín alatt egy plasztikus képzeletvilág összhangba rendezett összjátékából formálódik a látható valóság. Képeim forma- és színszimbolikája mind az egyetemes tudathoz való kapcsolódás eszközei. Mondanivalójával, kérdéseivel, szembeállításával közelebb visz legbensőbb önmagunkhoz.” – Ez olvasható az elmúlt évtizedben úgy negyven önálló kiállítással bemutatkozó művész honlapján. De lássuk egy kicsit részletesebben is lehetséges üzeneteit!

Izgalmas változásokon ment keresztül Családi Kriszta festészete az elmúlt esztendőben. Talán törvényszerű is ez az átalakulás, hiszen változott a gondolkodása, a világszemlélete. A Pilisbe költözött – és rátalált önmagára.

Ez a keresés jól körvonalazódott már korábbi figurális képein. Átlényegülést sugalló metamorfózisait ugyan még a szecessziós és szimbolikus látvány tartotta fogságban, a szakrális felől azonban mind inkább a spirituális vagy a metafizikai felé haladt. Az absztrakciók az archaikus létezelem keresésére irányultak. Mindazt szerette volna megmutatni a világból, amit nem látunk. A szellemi kultúrák (egyiptomi és európai, keleti és nyugati) találkozásában az egyetemes, az összhangzatot, a letisztultságot kereste.

S meg is találta mára, amit hosszú éveken keresztül a spirálból, a folytonosság, a körforgás szimbólumából faggatott. – Ebből az örök körforgásból megmaradt most a pillanat. Ő ezt így fogalmazza meg: *„Ha a pillanat megáll, észre vesszük a létezés legkülönbözőbb vetületeit; határtalanságát. Tárlatok nyílnak, melyek nem álvalóságokba, nem a múltba, és nem a jövőbe vezetnek, hanem a jelen időtlen örökkévalóságába.”*

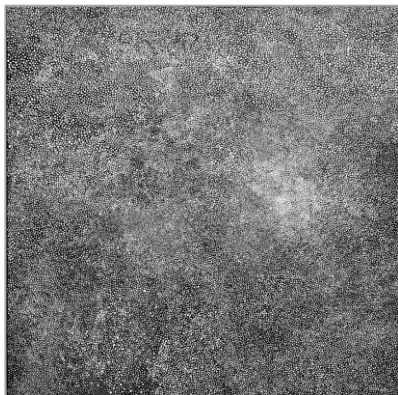
A pillanat ugyan magában rejti a véletlent, Családi Krisztina azonban „tervezhető pillanatokból” szeretné újrakomponálni a világot.

Ez a tervezhetőség pedig éppen a véletlenszerűség ellen hat, ami azért fontos, mert a véletlen kiszolgáltatottá is teszi az embert. Mert felkészületlen. A tervezhetőség a felkészületlenség helyébe áll. Ez nem azt jelenti, hogy a művészember maga szeretné (emberistenként) igazgatni sorsát, sokkal inkább azt, hogy felkészül mindenre: a pillanat megragadásával, a lét pillanatnyiségének tudomásul vételével, hiszen a pillanatban lehet átélni a végtelenséget, a teljességet.

A pillanat ugyanis: megállás. Szemlélődés és ráhangolódás. Ez a ráhangolódás a művész szerint *„létrejöhet zenei minőséggel, egy festmény áradó hatásával, a mámor világosságával, és mindezek egységével”*. S az idő megállításnak *„áldásos eszköze a bor”* – amolyan szakrális elem –, amely a Hamvas Béla-féle metafizikai nyugalomlényeket kínálja föl. Földből ered, fény táplálja, levegő érleli, tüzesen izzik, s e folyékony életnedvnek egyetlen vöröslő csöppjében is (miként a képek vörösében) visszatükröződik a világmindenség és az életenergia.

Egyetlen csöpp: gömbként. Családi Kriszta is azt vallja, hogy az őseredeti forma valójában a gömb, a „Világ Tojásának” alakja. Ide viszont a kör vezet, amely a gömb metszete, vetülete, a mindenség általunk belátható része. A festmény két dimenziójában tulajdonképpen benne van a fizikai lét három dimenziója, a művészet célja azonban a három dimenzió meghaladása: a transzcendens lényeg megragadása és kifejezése.

A metafizikai, az egyetemes felé való átmenetet jól tükrözik például a négyzetet és kört ötvöző mandalák: a térbeli kristályosodás átmenete az ősi meghatározhatatlanságba; átmenet a Földből az Égbe, a határosságból a határtalanságba, az időből az időtlenségbe. Isten alapmintája: mindent világra hozhat és mindent elnyelhet. S minden kör: a gömb egy-egy szelete – avagy: egy megélhető pillanat az örökkévalóságból.

„PÖTTYÖS” KÉP

A „SACRED MOMENTS” SZOROZATBÓL

Családi Kriszta a Pilisben „leszállt a Földre”, azért, hogy emelkedhessen. Elhagyta festményeiről a figurákat és a díszeket, s ahogy egyre kevesebb lett a megfoghatóból, úgy lett egyre több a szellemiből. Hiszen a veszteségekből is új energiák születtek – akár az életben (minden halál újrakezdés).

S afféle „szent pillanatok“ (*Sacred Moments*) képein a pöttyök. Vöröslők, aranylók, rozsdállók s egyre világosabbak, bronz-hittel békülők, elfogadók, reményesek és méltóságosak. Mert amikor a pillanat megáll, két szívverés között hallgatózunk bele a mindenség végtelen csöndjébe.

„INSTANT IMPRESSZIONIZMUS”
PALÁSTI RENÁTA FESTMÉNYEIRŐL

„A mai kor értő szemével nézve instant impresszionizmusnak keresztelhetnénk el ezt az új irányzatot, amely út első köveire léptem. (De hogy a későbbiekben el is nevezhetik-e saját stílusomat, azt majd csak az utókor tudja meg) – fogalmaz Palásti Renáta honlapján, a bemutatkozó írásában. – Erre a még nem lévő, csak születő irányzatra, tehát művészeti stílusomra jellemző a pillanatnyi benyomások lényegre törő ábrázolásával megragadott készen tálalt, a nézőben azonnali élményként lecsapódó, az alkotásban bemutatott érzelmi töltet befogadása, majd magáévá tétele. Tehát festményeimmel arra töreksem, hogy a tájképben sem csak a tájat vegye észre a befogadó, hanem azt az érzelmi töltöttséget, amit annak a tájnak a látványakor és megfestésekor éreztem, majd saját emlékeiben kutatva felfedezze önmaga élményeit az enyémekek segítségével.”

Kedvelt műfajai közé sorolható a tájfestészet, s témavilágát illetően az egzotikus tájakon kívül a jellegzetes magyar festői vidékek ábrázolásai vezetik. Igyekszik megragadni a táj (belső értékei felett azok) érzelmekre ható motívumait, legyen az közel, akár távol, éjjel vagy nappal. A festmény számára tükör, melyben önmagát keresi. Ő is azt vallja, hogy az ember kapcsolódása az anyafölddel szakrális – egyszerre feladat és életemény: kivenni a részt a teremtségből, s jelen lenni a születésnél, a szüreten.

„Csodálattal szemlélem a kert végét, a táj intim szegleteit, egy mező sarkát, barázdák íveit, az évszakok változását, az idő múlását... – s megörökíteni mindezt egy pillanatban.”

(1992–2007 között Palásti Renáta művészeti iskolákban s művésztanárképző felsőoktatási intézményekben tanult: Szegeden, Nyíregyházán, Pécsen; rajz–német–vizuális kommunikáció szakos tanár, vizuális nevelőtanár.)

SŰRŰ ÉS SZELLŐS...

Olyan sűrű, mint az álom.
Olyan szellős, mint az ég.
Végtelen, mint fütty az ágon.
S mint ahogy a hangya lép.

Olyan csillag-alatt-érzés...
S bukdácsolva tejúton,
nem tudom, hogy merre mész, és
az én utam sem tudom.

Szabad, mint a hajnalok.
S olyan sűrű, mint az emlék.
Most én is szabad vagyok:
Olyan szellős, mint a nemlét.

PILLANTÁSOD

Ha már megtörtént minden,
te sem vagy, csak egy másolat,
de minden érintésben benned
keresem én is a másomat.

Ha már megtörténtem veled,
benne vagyok lélegzetemben:
Kilehelsz, amikor sírsz,
mert benne voltam a sebedben.

Ha már megtörtént minden,
emlékeznek ránk a csillagok.
Emlékszem én is a szemedre:
A pillantásod én vagyok.

RAJZ

Esőcseppek a szívemen –
az érintésük bársony.
Szívdobogások a felhők;
esőcseppek a fákon.

Valaki járt itt. – Lábnyomát
befoltozta a hajnal,
s rajzolt helyette gyönyörű
dalt egy fonnyadt gallyal.

ISTEN BATYUJÁBAN

Az őszi bokrok mind arany
homályban tündökölnék,
és sivalkodnak a vadludak az égen.
Félig az ág mögött, félig a nap fölött
ragyog a délután.
S összezörrennek a kavicsok
Isten batyujában:
ahogy bandukol a faluvégen...

JELEK

Az ott az ág,
ez itt a mag.
Az ott a nyár,
ez itt a nap.

Virág-madár
a hold alatt –
Magába zár
a hegykalap.

E csönd ma már
miénk marad:
A hangya vár,
a fű halad.

KEZDET

Hajnalban
lehullt egy csillag.
Hajnalban szerettelek.

Hajnalban
feltámadt Krisztus.
Megnyíltak éhes egek.

CSALÁDI KRISZTA: INITIUM

JELEN LENNI

Megbabonázni az ismeretlent,
felkarmolni sötét zajokat,
imádkozni pislogó fa tetején;

belélegezni az álmokat,
moccanni együtt a rögökkel,
fel nőni Fehérlő tején...

Jelen lenni a születésnél,
elkerülni a foghatót
és habzsolni a láthatatlant;

jó lenni hozzád – lenni jó,
a felhőkkel összesírni és
beutazni a mozdulatlant.

PALÁSTI RENÁTA: „... KIVENNI A RÉSZT A TEREMTÉSŐL: JELEN LENNI A SZÜLETÉSÉNÉL”

PALÁSTI RENÁTA: ŐSZ

MINDEN: KIS CSODA...

A kert alatt minden: kis csoda.
Levetkezik – s feledkezik.
Diófa nő, s pattan zöld burok:
kitárja égbolt-termeit.

Kékek a rétek. Aranyrozsda
csönd inog fűszálak élén.
Táncol vörös, énekelnek mély
lilák a barázda szélén.

Tavasza nyár, majd alvó remény.
Az idő múlik – vagy telik.
Ahogy telik, hát úgy gyarapszik,
s megérik a fény: reggelig.

Szőlőszemekben alszom én is:
s ha rám csókolnak szép fagyok,
megriasztok borzas varjakat –
benned növekvő láng vagyok.

Szüretelsz mindig új világot,
s összerakhatsz fürtjeimből,
megfaggathatsz égről s a földről:
régis ismerőseimről.

Mikor születtem, ott voltam én,
s ott leszek, ha útra kelnél –
Forrás fölé hajló szarvas-árny,
szikra vágy a messzi hegynél.

Egy pillanat csak: szellő megáll,
tétovázik még arcodon.
Betakar bársony délután, majd
elillan félénk szárnyakon.

PALÁSTI RENÁTA: DOMBOLDAL

PÁROS-KÉPEK SZABÓ ANDRÁSTÓL

Különös tér- és időnélküliség fogadott Szabó András két évvel ezelőtti (60. születésnap) *Időutazás* című tárlatán: a megelőző tíz év munkái sorjázta a paravánokon. A páros-képek kiállításán (a VOKE debreceni galériájában) is tanúi voltunk egy időutazásnak: egy jó évtized képei reflektáltak egymásra: a 2006–08 közötti időszak újraértelmezését, párbeszédét láttuk a jelenrel (a mintegy harminc kép fele új munka volt: nagyobb részük 2018-ban készült).

Az emberi testtől azonnal eljutunk az univerzumig, vagy az *Álom* látomásai jelennek meg, ráadásul a *Csillag* és a *Remete* (ugyanazon élménykör két végpontja az érzékiség és a spiritualitás, a test és a lélek paradoxonját fogalmazza meg. Az *Angyalok városának* két képe önmagában is páros mű: látszólag földi inspirációjú, de képzeletbeli a táj, az angyalok csak sejtelemes, ún. „negatív” térben jelennek meg, s egy olyan – felemásan idealizált – édenképet kapunk, amely ellentmondásokkal terhes, ahol az embertelen, hideg úr fogad.

Ironikus képekben idézi meg a festő az emberi tulajdonságokat: a *Pávászkodó kakasokat* és az alattomos hízelkedést, melynek *Árulás* a vége. Giccsparódia a *Kinder parti*: a játéknak álcázott, hasznavehetetlen műanyag-világ, az ízléstelenség, a manipuláció kritikája. Vele szegül szembe a *Harmónia* (2017).

Az esernyős hölgy, a nézőnek hátat fordítva, magányosan szemléli a vészjósló tájat, eggyé válva a tűz-égette, kopár fával. De inkább a

harmónia vágya szólal meg a harmónia-hiányban, a tétovaság és a kiszolgáltatottság érzése kerít hatalmába. A *Hold* vagy az *Ikrek* c. munkák szecessziós alakformálással közvetített jelképisége üzeni ugyan a természet és ember egybekapcsolódásának vágját, ám ebben a különös metamorfózisban is ott van a szépség és hiábavalóság (születés és elmúlás) kettőssége. S mintegy intermezzóként idézzük a 2012-es *Neked* c. festményt:

a boldogság kék erdejében magára marad virágcsokrával az ember. Ha a tíz évvel korábbi *Mozgásban* apokaliptikus látomásától (vagy az ugyanekkorra datálható *Őrült világ* káoszától) szabadulnánk: itt a bizonytalanságtól menekülnénk – a virágcsokrot mégis megtámadja a félelem.

Az univerzum s a vele kapcsolatot teremteni vágyó ember a csillagképekben is feltűnik (*Ikrek, Sárkány*): archaikus élményrétegek alakítják a művet. Szabó András újabb munkái részben az egyiptomi szimbolista ábrázoláshoz és a népművészet szerves formaképzéséhez fordulnak, a skála azonban jóval szélesebb: ugyanúgy hat rá a geometrikus művészet, mint a pop art (graffitik nagyvárosi atmoszférájával terhes) továbbélése (pl. a *Másság* vagy a *Sopron szépe* c. képeken 2016-ból).

Izgalmas kettősséget mutat a *Végveszélyben a Föld és a Vihar előtti csend* (e két 2006-os mű) apokaliptikus-absztrakt s allegorikus-látomásos világa, melyekre nem a 21. század pusztulásának, hanem a megújuló 2018-as remény optimista képével válaszol a festő – pl. a *Tavaszi c.* képpel: a két tenyérből rózsaként bomlik ki a szerelem, hogy harcoljon a kozmikus magánnyal.

(SZABÓ ANDRÁS FESTMÉNYKIÁLLÍTÁSA
ÁPRILIS 10-ÉN NYÍLT MEG A VOKE
DEBRECENI MŰVELŐDÉSI HÁZ GALÉRIÁJÁBAN)

SZABÓ ANDRÁS
MŰVEIBŐL: ÁRULÁS
(KÖZÉPEN),
PARADICSOM-KERT
(LENT);

AZ ELŐZŐ LAPON:
NEKED (FENT),
HARMÓNIA (LENT)

MARGÓ ÉS VENDÉGSÉG

SÓLYOM SÁNDOR verse

SZÜLETÉSNAPON

Bambuszbokrok felett a telihold
rám nevetett s az asztalnál Li-Taj Po
és néhány barát. Ünnepeztünk,
jócskán fogyott már a bor,
mikor búsongani kezdtem.

So-lyn, baj van a szemeddel
– vágott közbe Li-Taj Po mérgesen –,
mert nem azt látod, ami van,
hanem csak azt, amit látni akarsz!
A világ olyan, amilyen, s az emberek
nem születnek jónak, sem pedig rossznak,
csak a tettük teszi őket azzá,
vagy amit elmulasztanak...
A szerelem meg, akár a nyári zápor,
váratlanul jön és elrohan,
a tócsákat meg felissza a nap...
Ha meg szép is volt benne,
veled marad, és versedből
vagy rajzodból rád is köszön,
csak hagyd meg emlékné az,
ami... – hogy boldog is maradj.
Asztalodon ott a bor és az ecset,
a tus is hívogatón integet,
mi kellene még? – így is gazdag vagy,
s nem csak éveid' tekintve...
Amit alkottál, azok nem díszgombok
életed köntösén vagy zsinórok,
Te elérted azt, amit sorsod engedett...

Ezért ez a pohár a múltat dicsérje,
következő a jelennek adjon hálát,
s a jövőt kérlelje majd még néhány.
Reméljük, az Ég kegyes lesz,
s panaszkodni még sokáig enged,
akkor is, ha nincs rá okod...
Mi pedig úgy teszünk, ahogy most.

A RIGÓ-DEREKBEN MESÉLIK – (részletek)

Lejegyezte: SÓLYOM SÁNDOR

(A Rigófészek egy kiskocsmá volt a város régi, családi házas részében, míg az út másik oldalán terpeszkedett a betonkockákból összehányt új városrész, ahonnan az oda bekényszerült emberek is gyakran látogatták ezt a közösfőrmáló létesítményt. Nevét a tulajdonos után kapta – ki Rigófészeknek, ki Rigófűttnynek nevezte; mi Zézével Rigódereknek emlegettük, Kolozsvárnak egyik kedves részéről meséltemre emlékezőn. Mivel nem volt zenegép, sem darts, vendégei a közepkorúakból vagy valamivel idősebbekből tevődtek össze; volt itt brigádgűllés, kártyaverseny... nem beszélve a mindennapi információcseréről.)

*

Egyik nap Feri úr, a kocsmáros, kissé kék-zöld foltokkal az ábrázatán jelent meg, s az egészségéért aggódnak elmondta, le akart menni a pincébe borért, de elcsúszott a lépcsőn, és így történt az eset.

Csimasz, a hajdani haditudósító és oknyomozó, nem kevés tényfeltárás után, néhány nap múlva közölte a cimborákkal:

Feri úr kádtisztításra asszonyokat hívott, s egyik alkalommal a dúskeblű Katus, a férfiak álma, hogy jobban elérje a kád fenekét, a művelethez derekái g hűzta fel a miniszoknyáját, közszemlére téve domborulatait.

Mintha Boccaccio novellája elevenedett volna meg, Feri úr megbűvölve figyelte a lányt, az ide-oda mozgó hátsóját, és egyre közelebb lépett hozzá, majd két marokra fogta. A lány nevetve nézett vissza rá, hisz hallomásból tudta, Feri úr megfelelően szokta honorálni a történeéseket.

Az álcázás eltávolítása után –fogalmazott szakszerűen Csimasz – a löveg célkeresztje beállítva a tárgyra, de a belövés elmaradt, mert Feri urat egy atom-

csapással felérő, lapátnak álcázott harci eszköz találta telibe, s az elhárítás még földön fekvésben is folytatódott. Az nem derült ki, hogy az ellencsapást ki mérhette rá: a felesége vagy Katus barátja, egy azonban igen – se közel, se távol nem volt pince.

Az eset „rejtélyessége” egy helyi szólásmondást szült: „Ja, megjárta, mint Feri úr a pincegáddal!”

*

A sarokasztalnál kártyacsata zajlott, s a levegőben röpködtek a bemondások: betli, terített, durchmars, Fedák Sári...

– Már csak a Toponári Mári hiányzik – mondta a fal melletti támaszkodónál az egyik fröccsöző.

– Az egy film volt, Jávorkám – okította a másik.

– Tudom, Béluci, tudom. Az élet is egy film, mi meg csak statisztálunk, statisztálunk...

– De költői tetszel ma lenni.

– Hogy a fenébe ne lennék, hisz most vettem fel a nyugdíjamat!

*

A nyári hőség kizárva, a bor minőségét jelző muslicák is szunyókáltak, amikor berobbant Vaskakas, a bádogos, és ordítani kezdett:

– Feri úr, Feri úr, gyorsan egy litert, mert megindult a szülési fájdalom!

A kocsmáros értetlenül néz, hisz a fiú egyedül él, még kutyája sincs.

– Na, ne vizslasson, szegény szomszédasszonyom fekszik benn a szülészetben...

– És maga az apa? – kérdi Feri úr.

– A nagy fenéket! De maga még nem hallott az empátiáról, egymás érzéseinek átvállalásáról?

*

Két munkáskabátos, valószínűleg a közeli Vasipariból, hűtötte magát fröccsökkel, megbeszélve az üzemben történeteket.

– Te, figyelj, rég nem láttam itt Jocót, mi lehet vele? – kérdezte az egyik.

– Ne is mondd, annyira magának való lett, hogy a szerelmi életét is a saját kezébe vette, és képzeld – nevette el magát a másik –, még a trippert is saját magától kapta meg...

TISZADADAI ANEKDOTÁK

KOVÁCS GÉZA gyűjtése

„Tükrök és szilánkok” címmel jelent meg Kovács Géza hetedik, a versek mellett tiszadadai anekdotákat közreadó füzet, melyet az idei Magyar Kultúra Napja ünnepségén mutattak be a közösségi házban. A dadai anekdotákból (korábbi és új kötetéből) válogattuk az alábbi csokrot.

Az elkommendált asszony

Egy korosodó legényembernek, a Tisza túloldaláról kommandált asszonyt a komája, hét zsák tengeriért. Együtt éltek már egy ideje, elég sűrűn civakodtak, nem jöttek ki jól egymással. Mondta is a komájának sokszor: „– Hallod-e! Ha elkommendálnád valakinek ezt az asszonyt, én most is adnék neked hét zsák tengerit...”

Pista és Sanyi jó barátok voltak. Gondoltak egyet, hogy szombat este átmennek a Tiszalöki moziba. Késve érkeztek meg, már el is kezdték a vetítést, s már csak az első sorban volt hely. Szerencsétlenségükre az addig használt egyszerű lócákat azon a héten lehajtható ülőlapú székekre cserélték ki.

Moziban...

Mivel egyik sem látott még olyat, meg elég sokan szölongatták is őket a sötétben, hogy üljenek már le, más lehetőséget nem látva, leguggoltak. Az idő telt, a lábuk gémberedni kezdett.

Addig-addig fészkelődtek, mígnem Sanyi mögött egyszer lenyílt a szék ülőlapja, és ő azonmód csendesen rácsúszott. De Pista csak guggolt tovább.

Az előadás végén, amikor a villanyt felkapcsolták a teremben, az elszibadt lábú Pista meglepődve látta, hogy Sanyi egy széken ül.

Rá is ripakodott menten:

– Sanyi! Az anyád szentségit, honnan vetted ezt a széket?

Mire Sanyi, aki szintén meg volt lepődve így felelt:

– Én nem tudom. De valaki csak meghallhatta, hogy nyöszörgők, oszt alám tolt a sötétben...

Tegnapig minden rendben volt

Koma idős korában döntötte el, hogy leszokik az évtizedekig művelt káros szenvedélyéről, a dohányzásról. Helyette mentolos Tic-tac cukorka rágcslásával múlatta az időt, mellyel sikerült is elnyomni, a dohányzás utáni vágyat.

Egyik nap Koma elpanaszolta, hogy nem tudja, mi van a cukorkákkal – tegnapig minden rendben volt velük, ma meg már egyiknek sincs semmi íze, pedig már majd egy dobozzal elragott belük.

(Mint utóbb kiderült, tegnapig valóban rendben volt minden a cukorkákkal, de az unokák meg akarták tréfálni az öreget, és a cukrokat apró szemű, fehér paszulyra kicserélték...)

Az a baj, hogy ismertem!

Reggel, poharazgatás közben, a kocsmapult mellett, többen beszélgetnek. Előkerülnek ilyenkor a régi történetek, emlékek is.

- Sanyi, te ismerted az öreg Tóthot, nem? Mikor meghalt már...
- Az a baj hogy ismertem... Bár ne ismertem volna...
- Oszt az miért baj?
- Hát csak azért, mert ha nem ismertem volna, akkor most még fiatal lennék. De ismertem, oszt már én is milyen öreg vagyok...

Koppant az öreg!

1936-ban Pista és Sanyi 18 évesek voltak. Mint siheder legények megpróbálták némi fillérhez jutni, hogy legyen pénzük borra, bálra, mozira. Sanyi minden alkalommal, a színben lévő, lábön álló, gabonás fahordóból merített egy veder búzát, amit a terménykereskedőnek adott el.

Egyszer aztán elérkezett a hordó fenekéig.

Mivel a pénzre szüksége volt, de azt sem akarta, hogy feltűnjön az apjának a turpisság, a hordót szájjal lefelé, fenékkal felfelé fordította, és néhány marék búzát hintett az égnek álló hordófenékre.

Az apja is csak akkor lepődött meg igazán, amikor nagy lendülettel megpróbált bele meríteni, a látszatra színig telt hordóba.

Előbb a veder koppant, aztán az apja koppant – és végül Sanyi is koppant...

Minden korban vannak, amolyan örök tréfás kedvű emberek. – S ha ez irányú tulajdonságuk szorgalommal is párosul!

Szerintem jobbos kell!

Jó humorú, tréfás kedvű ember volt Sanyi bátyám, aki eladó volt a vasboltban. Mindegy hogy bilire vagy kapuzárra volt szükség, előszeretettel kérdezte meg a vevőtől, hogy jobbos vagy balos legyen-e a fül vagy a kilincs. Akik kicsit járatosak voltak a témában, vagy épp ismerték az effajta tréfát, ők jót mutattak a kérdésen.

Nem úgy Juliska néném, aki nem tudta eldönteni, hogy jobbos vagy balos kilincs kell-e az utcai kapura, s megfogadva Sanyi bácsi javaslatát, az újtelepről a hátán felhozta a boltba a kiskaput.

A bolt elé érve, emberünk – fél mosollyal az orra alatt – már messziről felkiáltott:

– Azaz, Julis néném! Mondtam én, hogy jobbos kell!

Szerintem rá lehet tenni

A falu műszaki boltját is elérte a fejlődés szele – megjelentek a műanyag edények. Mivel sokan nem ismerték, bizalmatlanok

is voltak iránta. Margitka néném meg is kérdezte a boltost:

- Sanyikám, rá lehet ezt tenni a sparheltra?
- Hát miért ne lehetne! – hangzott a válasz.

Pár nap múlva Margitka néni szóvá tette a boltban, hogy a sparheltra tett edény a forrásra odakészített tejjel együtt elolvadt.

Sanyi bácsi csak annyit mondott:

– Maga azt kérdezte, hogy rá lehet-e tenni? Azt nem mondta, hogy alá is fog gyújtani.

János bácsi inkább nagyot mondó, mint sem eredményes vadász hírében állt a faluban, az 1950-es évek elején. Történetből is több volt a zsákjában, mint elejtett nyúlból... Egyik nap mégis megkérte a felesége, hogy vacsorára igazán lóhetne egy jó vadnyulat.

Madzagból duplázzon...

Az öreg biciklire ült, kitekert a Verebesre, puffogatott is, de csak nem sikerült eltalálnia egyetlen nyulat sem. Nem volt mit tenni, a biciklit a vasútállomáson hagyta, ő pedig felszállt a 10 órai vonatra, és elutazott a nyíregyházi

vásárba hogy nyulat vegyen. Az üzlet megkötetett. János bácsi hazautazott, majd a nyulat kivitte a vasút másik oldalára a legelőre, de nem messze, mert esett az eső már rendszeren, s egy darab madzaggal a távirópózna tövéhez kötötte, majd megfelelő távolságból rálőtt.

A lövés eldörrent, az öregmegbillent, s hasra esve ismét elsült a puskája. A nyulat ugyan sem a célzott, sem a céltalan lövés nem találta el, a madzagot viszont valamelyik igen.

Az eset kitudódott, szájról szájra járt, minek okán az öreget gyakran ugrották a cimborák azzal, ha egy darab madzagot tettek az asztalra s nem mondtak semmit, vagy csak annyit mondtak:

– Inkább ebből duplázzon...

Frankfurti leves

Nagypám élt-halt a frankfurti levesért. Na, nem mintha ismerte volna a hivatalos receptjét, ám ha nagyanyám távollétében főzött, mindent beledobált, amit a konyhában lelt. Azt mondta azért frankfurti, mert minden franczárka benne van. Benne is volt, mint utóbb kiderült, amikor nagyanyám, a nyári konyha ajtaja mögött tartott dália gumókról faggatta...

Az öreg akkor vallotta be, hogy valóban belekarikázta azt is a levesbe – lévén hogy apró krumplinak vélte, és még morfondírozott is magában evés közben, hogy biztos megfagyhatott, mert kicsit édeskes volt...

A maga kedvéért majd nullát is üt!

Ferkó legényember volt már, szombatonként el is ment a bálba, s általában csak kora hajnalban tért onnan haza. Szegény édesanyja egy szemhunyást sem aludt, míg a fia haza nem ért, s meg nem nyitotta az istálló ajtaját (mert a legények, már ilyen idős korukban az istállóban lévő priccsen háltak).

Ferkó ugyan hajnal egy órakor ért haza, de az anyja reggel csak kérdőre vonta:

- Fiam, mikor jöttél meg a bálból?
- 10 órakor anyám...
- De az óra csak egyet ütött!
- Hát! Majd a maga kedvéért nullát is üt hozzá nem?

Bő harminc évvel ezelőtt, még a tengeritörést is kalákában végezték falun. 1988 őszén a Kiss-tagban tengerit tört a család. Három generáció meg a szomszédok. Akié volt a föld, az vitte ebédre, az enni-inni valót is. A törésben kevésbé, a zsákolásban már annál inkább el-elfáradó férfiak, kikikacsintgattak a föld végére tett elemózsiás kosárhoz, helyesebben a benne lévő pálinkásüveghez.

Kinek a foga ez?

Nem is ért szó senkit érte, mígnem aztán késő délutánra, mire a góréba felkerült az összes letört tengeri, kiderült, hogy valakinek hiányzik az alsó fogsora. Ki is ment mindenki rögvést a kukoricásba, megkeresni az elveszett szájba valót. Hiába keresték napestig, nem lett meg.

Mígnem aztán egy jó héttel az eset után, a gazdasszony kipakolta a kosztos tarisznyát, s talált benne egy alsó fogsort. Rövid időn belül kiderült, hogy ez csak a nász fogsora lehet.

A vő el is vitte apósának a fogat a következő mondatok kíséretében:

– Nézze csak apuka! Itt egy fogsor. Na, próbálja már be, jó lesz?

Az öreg betette a szájába, forgatta, ízlelgette, majd felkiáltott:

– Te, fiam, ez az enyém. Ez biztos az enyém. Honnan van?

– Hát apuka, megmondom az igazságot. Délután tettem-vettem az udvaron, egyszer csak látom, az öreg kutya nagyon guggol, nagyon erőlködik. Mi az? Csont lenne? Csont lesz az. Nem igen tudja már megemészteni... Ahogy megette, úgy is jött ki...

Az öreg ezt meghallván, úgy kivágta a szájából a fogat, mint bennszülött a bumerángot, olyan k... és b... betűs szavak közepette, melyeket így együtt, egy mondatban használva, még a nyelvtudományi intézet munkatársai sem jegyeztek tán fel.

Végül aztán csak kiderült az igazság, hogy a fogsor a kaska alján találtott, de azért biztos, ami biztos alapon, apuka egész este házi pálinkával fertőtlenített.

Belsőleg!!!

PÁVA SZILÁRD versei

ÉBREDÉS

Ma veled lehettem az álmomban – a mosolyom széléről a nyál.
Csak szaladni! A virág vízben van. Már csak enyém, bárhol légy akár.
De figyelek, biztos jól vagyunk? Oly különös, már-már túl csodás.
Mert a világ komisz és nem hiszem, hogy lehetek jobb, mint bárki más.
Lám, ami volt, tovaszáll, merre vagy? Most türelem. Csöppet szétfeszít.
A szemeim sarkában begyűlt, és valahogy fáj már, mert ez itt csak
ragacsos folt a párnámon és csak heverek, nincs boldog futás.
A virág lekókad a vázában. Jön az ébrenlét, meg a hervadás.

KUFÁR

Lazán ma nem:
csak úgy, mint ahogy.
Fogyasztó vagy
aki mintára fogy.
Pörögni jó
a narkó, haver, bebódít.
A viagra ébredni kell.
Öregem a botox ráncot kinyújt.
Groteszk a mimika,
mintánk lesújt.
Pelenka szív, ami szívatni kész:
ha a pisi nem csíp, leszoknunk nehéz.
A polcok töltve.
Több mint elég.
De borzalmas hiánycikk a lét.

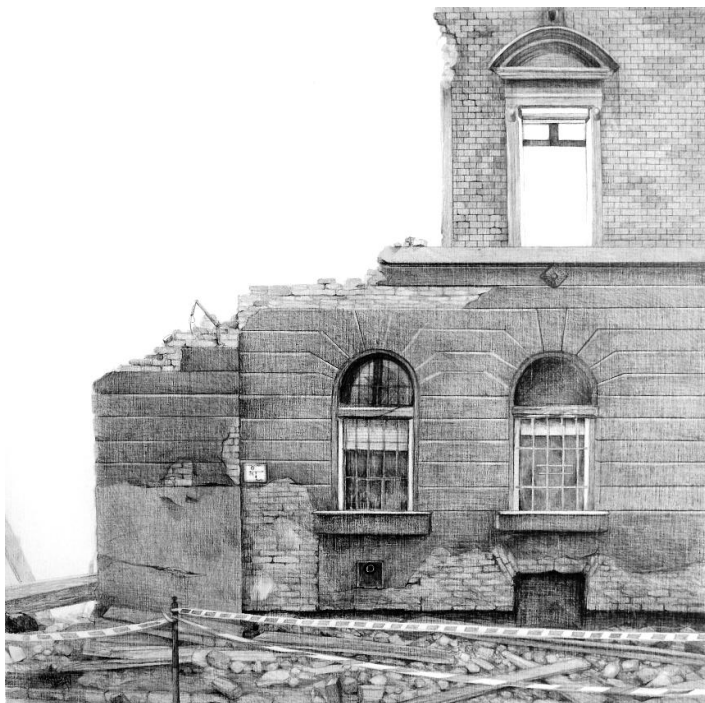
SZEMLÉLETVÁLTÁS

Néztem hosszan a szemedbe attól megindítva, mit látni véltem.
Színpadra lépni várt az ihlet, mi tőled remélve lett valós.
Ünnepre váltanunk a percet reméltem talán, s hogy így maradsz meg.
Körvonallá a rajzomon még rögzítenélek, amíg heversz.
Mesélek, és csak mondom újból. A magamét. Karcol már a filctoll.

Látom, magam csodálva bambán, a pillantás csak tükröződés.
Az érzéseim, ha bárkit érnek, csak azt vetítik, ami bennem él.
És csak magány a fesztiválom, remény nincs, letűnve már a percek.
Részletek, most miket keresnek belőled, őrizni megfelelsz.
Kinézni most már, hátha látlak. Az igazat. Máshogy, mint a múltkor.

JÓZSEF-
VÁROS
MEGÚJUL

IMREH
SÁNDOR
GRAFIKÁJA

Kreatív irodalom

Korunk irodalma névvel fut az egyik kurzusom a Debreceni Református Hittudományi Egyetemen, a tanító szakos hallgatók számára. Végző soron a modern magyar irodalmat tanítom, pontosabban: az irodalmi modernségről, a (*Nyugat* folyóirattal kezdődő) máig ívelő nyelvi-irodalmi, alkotói-befogadói identitás, világ- és önértelmezés különböző kérdéseiről adok elő, egy-egy író, költő vagy jelenségcsoport köré építve a mondandót. A szemináriumokon pedig gyakorta játszunk, stílusgyakorlatoknak nevezve e tanuló-játékot. A szimbolizmust például Rimbaud versének (*Magánhangzók*) mintájára alkotott szövegekkel, a reprezentációt egy Kosztolányi-novella (*A csúf lány*) motívumainak újraértelmezésével, majd a *homo ludens poeticus* karakterét versrejtvényekkel (például akrosztikonnal) hozzuk egy kicsit közelebb magunkhoz. Talán észre se vesszük, hogy közben Adyt és Babitsot, József Attilát, Krúdyt és Móriczot s mind-mind a 20. századi társaikat „tanuljuk”. A feladatoknak nem célja, hogy bármiféle „irodalmat” létrehozunk, néha azonban meglepő munkák is születnek. Ezekből mutatunk meg most egy kisebb csokrot.

SIPOS ESZTER:

HANGZÓK HIÁBA

Ó, a végtelen kezdete,
 melybe messze hallik az Á
 vészkiáltása. N! – mily üres a H, az E,
 a C őszintén kedves makacssága!
 Hiába veti bele magát a disznó,
 az SZ, a boldog B álmvilágába...
 S a végtelen az álmok dombjára
 feküdvé kanyargó folyóként,
 akár a G kíséri végig utunkat,
 minden kanyarnál az X-szel,
 mint oximoronokkal küszködik,
 ahogy D daloló vidámsága egyszerre
 jelenik meg a disznó szemeiben,
 melyek kivételesen nem dollárjelként
 csillognak, hanem F-fel jelzik a tökéletes
 nyugalomtól való rettegést.

SÁSI MÁRIA:

TÖRTÉNET – BETŰKRE

Tegnap délután történt minden. Kicsit szemerkélt az eső. Egy színes esernyővel megjelent R. Csak úgy áradt belőle a szeretet és a boldogság. Egy nagy T betűt viselt a csuklóján. Ez jelképezte a barátságunkat. Szinte órákig a felhőket bámultuk. Egyszerre mintha egy nagy C-alakba rendeződtek volna át, így a fény ebben az alakban ereszkedett a domboldalra. Egy világos kardigánban feküdt a fűben. – Egy nagy piros M betű kandikált ki a kardigán alól. A virágágyásba egy kis ággal köröket rajzolt. Azon gondolkoztam, hogy minek rajzol ennyi O-t a földbe, de egyszer csak megszólalt, hogy a velem eltöltött időt próbálja lerajzolni. Ha én rajzoltam volna, egy óriási I betű került volna a homokba, mert a végtelennel jellemezném ezt az időszakot. Végül az egyik O-ra kített két pontot. Ez az Ö volt a legnagyobb az összes rajz közül. Rám nézett, és boldogan csak ennyit mondott: örökké együtt.

KARDOS LEVENTE:

C – G – D

Kettőspont után a D
jókedvet jelent
a mai chat-szótárakban.

Cicc! Cicc! Felszólításra
állnak sorba a kandúrok,
várva a simogatásra.

Zzz... Buborékkal
fejem fölött ringat lágyan
az ágyam álmomban.

Kacsaringós G-t mintáz
a léggömb szalagja
világgá szálltában.

Rrr... Rrr... Kiállta sorát
a kandúr, s most zeng a szobában
elégedett dorombolása.

BAKAI BOGLÁRKA:

JÁTÉK A HANGOKKAL

Sss *borzongás* futja át testem a hidegben. A magasság *zivataros* fellegeiben egy *léggömböt* pillantok meg. Rajta egy szalag, mely a hűvös szélben fáradtan remeg. Rajta ezt olvasom: Boldog Születésnapot! JÉÉ – *meglepetés!* Már hallom is a bejárat felől e csodás hangot. Közelebb érek, s látom, ez már nem álom. Óóó... *zongora* hangja csendül ki a szobából, a kedvenc dalomat játszza. É: a *kétely* hamar elillan, s *mámoros* boldogság önti el a testem.

VERESS FANNI:

KAMU LÁNY

Álarcok. Ott vannak mindenütt, észrevétlenül a maguk csendességében pihennek. Álnokok és fájdalmasak, ám hiúságuk tetszetős, szinte már vakító. Segítségükkel saját csúfságunkat takargatjuk, rejtegetjük a bús valóságot. Szükség esetén valamiért mégis hozzájuk fordulunk. Hiszen muszáj valamibe kapaszkodni, még akkor is, ha az csak egy szép álmokkép, egyfajta biztonság-érzetet ad.

Tudni kell rólam, hogy akkoriban nem voltam túl népszerű a férfiak körében. Nem csodálkoztam rajta, hiszen a külsőm nem volt éppen mindennapi. A személyiségem se illett abba az ideálba, amit a modern világ kívánatosnak vélt, mondhatni, csodabogár voltam, amolyan lázadó típus. Tele voltam reményekkel és álmokkal, valamint mindenről és mindenkiről határozott véleményem volt. Én voltam az, aki mindig kiáll az igazsá mellett, és aki árral szemben úszik egy hatalmas óceán közepén is.

Már az iskolában is kilógtam a társaságból, és hamar rá kellett jönnöm, hogy ez a világ nem szívleli az őszinte, szókimondó embereket. A felismerés és a sok csalódás után boldogságom hamar elillant, és a mindig mosolygós, kedves, őszinte lányból szép lassan egy fájdalommal teli, kirekesztett hazudozó lett. A fény a szeméből rég eltűnt. Lassan elveszítette arcát, és helyette egy új, kényelmetlen és undorító maszkot húzott fel, azt remélve, hogy majd megkedvelik. Ez a folyamat nemcsak visszataszító, de egyenesen fájdalmas volt a számomra. Megkeseredettségemben újabb és újabb arcokat kreáltam magamnak, csak úgy saját tetszésem szerint.

Akkor is biztonságot nyújtó álarcomat öltöttem fel.

Hajnali kettő volt és én már megint a Facebookot nyomtam. Álmatlan éjszakáim mindig egyfajta hűvös elégedettséggel töltöttek el, tekintve, hogy ekkor tudtam élni igazán az életem. Az életem, ami kimerült néhány karakterben, pár hűvös szóban vagy túlfűtött, szenvedélyes ígéletben, amit két idegen tesz egymásnak a reménytelenség sűrű erdejében.

Aznap is megszokott kedd este volt. A holdfény sápadt fénye halványan szűrődött át a kopott ablaküvegen, és pici fénykörként állapodott meg az ágyam szélénél.

– Ó, ha csak tudnák, kivel beszélnek...! – fogalmazódott meg bennem a gondolat, de amint felnyitottam az Iphoneom előlapi kameráját, nyomban megtorpantam. Csak bámultam magam elé üveges tekintettel, néztem pisz-

kosszólke hajam, ami fénytelenül és zsírosan szinte madárfészekként lapult rá kövér fejemre, puffadt arcom, amit hatalmas vörös pattanások leptek el, és méregzöld szemem, ami kísértetiesen tekintett vissza rám.

– Nem, ezt bizony nem láthatják – állapítottam meg szégyenkezve. A fájdalom érzése átjárta a testem, úgy éreztem magam, mint valami csúf, elrontott ördögfajzat, akinek nincs helye ezen a világon.

A telefonomat görgetve hamarosan az Instagramra tévedtem. Itt minden olyan tökéletesnek tűnt, mintha csak az egész világ a feje tetejére állt volna. Tökéletes emberek, hibátlan bőrrel, testtel hirdetik, hogy milyen boldogok, és hogy mennyi mindent elértek az életben. Selfik nyaralásokról, edzésről, képek a barátokkal, családdal. Persze, mindenki gyönyörű, a nap huszonnégy órájában, gyönyörű és csodálatos.

Kivéve engem. Éreztem a nyomást. A hazugságaim lassan lepték el gondolataimat, és kényelmetlenül fojtogattak, de nem engedtem a testem belülről szétrepesztő érzésnek. Még csak az kéne, hogy megtudják, milyen gyenge és szerencsétlen vagyok.

Ma épp Tomival chateltem. Lassan már egy hete beszélgettünk. Tudni kell róla, hogy 24 éves fitneszedző, és Isten minden olyan adottsággal megáldotta, amivel engem nem. Éppen egy mosolygós képet küldött magáról: a jóképűség természetesen csak úgy áradt belőle. Sötétbarna haja mintha az éjszaka közepén is be lett volna állítva, égszínkéék szemei csak úgy csillogtak, és 100 karátos Colgate-mosollyal nevetett rám.

Nem maradhattam alul. Olyan volt az egész, mint egyfajta verseny. Válaszul olyan képet választottam, ami majd megszólalt, és persze, egy olyan lány volt rajta, aki cseppet sem hasonlított rám. Küldtem tehát egy szép szelfit, amit azzal a mozdulattal posztoltam is. Az elégedettség érzése szép lassan átjárta a testem, ahogy bezsebeltem sok bókot és lájkot, amit a saját képeimre soha nem kaptam volna meg. Olyan volt ez az érzés, mint valamilyen drog. Mindig többet és többet akartam belőle és a józan eszem ellenére sem kívántam vele leállni.

Gyorsan teltek a napok, és én minden este csak arra vártam, hogy mikor tudunk már beszélni. Minden nap órákig chateltünk, sőt már odáig is eljutottunk, hogy telefonon kívántunk egymásnak jó éjszakát.

Egy idő után azt vettem észre, hogy őszinte voltam vele – és ő nem is bánta. Persze, nem fedtem fel a külsőmet, de a beszélgetéseink egyre mélyebbé és őszintébbé váltak. Gyakorlatilag szinte mindent elmondtunk egymásnak. Egyre jobban éreztem, hogy beleszerettem, de tudtam, hogy ebből soha nem

lehet semmi, mert ha meglátná, milyen vagyok valójában, örökre elijeszteném. Emellett büntudatot éreztem, amiért hazudtam, de már késő lett volna bevallani az igazat. A lakóhelyemről sem mondtam igazat, csak hogy elkerülhessem a találkozót.

Nehéz volt a saját hazugságaim hálójában, ezért úgy gondoltam, hogy véget vetek az egésznek.

Borzalmasan vívódásaim közepette az egyik este úgy döntöttem, hogy törölöm a kamu facebook profilt. Rossz érzés volt, hogy visszaéltem valakinek a képeivel, és azokat a saját nevem alatt használtam. Tudtam, hogy ez azt jelenti, hogy soha többé nem fogunk beszélni, és ez nagyon nyugtalanított. De muszáj volt helyesen cselekednem.

Másnap reggelre rengeteg nem fogadott hívásom volt tőle. Nem voltam képes beszélni vele ezek után. Hamarosan úgy döntöttem, hogy teszek egy sétát, és belestem a közeli edzőterembe, ahol dolgozott. Csak bámultam a terem vastag üvegen keresztül a tompa fényben, és néztem Őt.

Bezzeg ő tényleg olyan volt, amilyennek mondta magát.

Tudtam, hogy be kell vallanom az igazat, bármennyire fájdalmas is. Így hát nagyot nyeltem és elindultam felé. Esetlenül tettem egyik lábam a másik után, mígnem ott álltam vele szemben, földbe gyökerezett lábakkal.

Talán mégsem volt olyan jó ötlet ez a látogatás – bizonyosodtam meg róla, amint egymás szemébe néztünk. De hát mit tehettem, mikor már ott álltam a sötétkék pult előtt, és ő kérdően nézett rám, hogy ugyan mit akar egy hozzám hasonló az edzőteremben. Már éppen a mondandómat fontolgattam, mikor hirtelen egy érintést éreztem a karomon.

– Viktória? Te vagy az? – hallottam az édes hangot, ami hónapokig az otthonomként szolgált, és egyszerűen nem akartam hinni a fülemnek. Úgy éreztem, elsüllyedek szégyenben. El nem tudtam képzelni, honnan jött rá még a vallomásom előtt, hogy ki vagyok. Tehetetlenül fordultam oda, és csak néztem lesütött szemekkel, csak úgy, mint egy kisgyerek, mikor tudja, hogy rossz fát tett a tűzre.

– Felismertem a kabátodat – folytatta, majd némán nézett rám azokkal a mosolygós égszínkék szemekkel, amik azonban most nem voltak vidámak.

Akkor esett csak le, hogy milyen bakit követtem el, ugyanis nemrég elküldtem neki a kedvenc piros szívecskés kabátom képét, ami nem volt túl gyakori ruhadarab.

Ezután természetesen az történt, amire számítottam. Megkaptam, hogy én vagyok a legszűfabb lány a világon, és hogy nem is csoda, hogy nem merem

felvállalni magam. Ráadásul hazug is vagyok. Az a nap volt életem legrosszabb napja. Magamba roskadva sétáltam el a helyszínről, és alig vártam, hogy vége legyen a napnak. Csak zokogtam és zokogtam, mígnem álomba nem sírtam magam. A csúf lány csak azt kapta, amit érdemelt.

Képszakadás, majd hirtelen az ébresztőm fülsüketítő hangjára lettem figyelmes, ahogy a legutáltabb csengőhangot játszotta. Kinyitottam a szemem, s amint élestedt a látásom, mosolygós égszínkék szemeket pillantottam meg.

– Jó reggelt Viktória! – hangzott el a reggel legédesebb mondata.

– Jó reggelt! – feleltem mosolyogva, és a másik oldalamra fordultam. – Elképesztő álmom volt. Megálmodtam a történetünket más kimenetellel.

– Azt ne mondd, hogy már megint azt álmodtad, hogy elküldtelek az edzőteremből – felelte nevetve. – Nagyon jól tudod, hogy a belsődbe szerettem bele. Az csak a ráadás volt, hogy éppen az egyik ismerősöm képét küldözgetted. Egyszer megálmodhatnád azt is, ahogy valójában történt – folytatta csipkelődve.

– Tudom. Mit mondhatnék? Béna voltam – feleltem viccelődve, miközben a két csodaszép kislányunkra tekintettem.

VOLOSINOVSKZI MARIANNA:

RÉKASI BORBÁLA:

ZELK ZOLTÁN
(akrosztikon)

ZELK ZOLTÁN
(akrosztikon)

Zaj és csend, némaság,
Esz és napsugár.
Lélek, mi fölemel,
Két énben létezel.

Zord idők árnya nő:
Elúsznak a felhők.
Lelkedet mi verte? –
Kíirod e versbe.

Zord idők bánthanak,
Oltalom szárnyra kap.
Leírod vágyaid,
Tovább álmaid.
Árok és hegytető,
Nevetve reszkető.

Zakatoló szíved
Odújába rejtet
Léted és lelked –
Talán meg se' litted:
Álmod és vágyadat,
Néma szép szárnyadat.

MÁTRAVÖLGYI GERDA:

LEPKE

Dóra fantáziája már-már lélegzetelállító. A hideg mélységtől az alpoki magasságig képes kitalálni dolgokat.

Amikor a léggömbbel reptetett galamb képes volt a sikító borzongásra, majd' elöntötte a zengő álom. Felmerült a kétely, vajon életben marad a zuhanástól? Dóra a bénító fáradtsága ellenére is képes volt cirógató simogatására. Talán az elfogyasztott whisky adott okot Dóra kacajára, ami barát-nőjét Jázit olyan meglepetésként érte, mint egy fészket leigázó zivatar.

És akkor megéreztek remegő dorombolását Lepkének, a pehelykönnyű galambnak. Lavinaként suhant át a mámorító érzés rajtuk. Mindhármójukon. Szíve az óbudai zongorám billentyűinél is szabályosabban vert. Életben maradt!

Ezek után jogos volt a kételyekkel teli kérdés Dórához: quo vadis? Hová mész? Nem hagyhatod itt! Ő nem egy málnabogyót falatozó panda, aki ezt túlélné!

KOVÁCS NIKOLETT:

HMMM...

O, a végtel-N üresség,
mi bennem van, miközben ezt írom.
E és B kedves álom,
hogy ez egyszer megszülessék.
És hogy őszinte H legyek,
K és F, a szűrös rettegés,
mit most érzek – S kétség.

Lehetnék a vidám D,
ha átjárna A nyugalom.
De ékezetten érkezett,
és vészt hozott az unalom.

KATONA ISTVÁN:

TÖBB MINT PECH

Volt *E*, a *kedves*, ki elindult lazán,
de felrobbant mellette egy régi gázkazán.
Vele tartott *N* is, az *üres*,
a mihaszna ugráló tapsifüles.
Ó, végtelen utat láttak maguk előtt,
tán hosszabb is volt, mint tegnapelőtt.
Velük voltam én is: mint *A nyugalom* szobra,
mígnem (balszerencse) megmart egy kobra.
Á, a veszély az, mit rég nem érzek én –
a túlélésre így nem maradt remény.
S már érzem is: elont a *B*, a bódító *álmom*,
hol nyugalmam végre bizton megtalálom.

SIMON TÜNDE:

HASONLATOK

A B az *álmom* kapuját döngeti,
Kedves bár az *E* – falam nem döntheti.
A C olyan *makacs*, akár az öszvér,
s *N* feje *üres*, mint egy régi köztér.
Á, ez csak valami képzelt *vész* lehet
A nyugalom, az igazi méz felett...
Szúrós a *K*, mint a kard fényes éle;
és *G* a *folyó*: útja ezerféle.
S, kétség, *S!* – Ess le a vállamról!
Disznó az *Sz*, eltér az állattól.
Oximoron X, békés harc közeleg.
F, te is rettegj! – Szorosan ölelek.
Ószinte a *H*: borítja lelkemet;
s az *O* dobog *végtelen* szerelmeket.
Tökéletes P, – hű és igaz társam.
te vagy az, akire mindig is vártam.

DULAVICS DÓRA:

JÁZMIN

Egyszer volt, hol nem volt, még az Óperenciás-tengeren is túl, élt egyszer egy nagy és ijesztő sárkány. Mind a Hetedhét ország királyságát felperzselte, kifosztotta, rettegésben tartotta, de László király birodalmában okozta a legnagyobb bánatot. Elrabolta a király gyönyörűséges lányát, Jázmin hercegnőt.

Ő volt a birodalom legbecsesebb kincse. Ajka, mint a rubint, szeme, mint a gyémánt, haja, pedig a legcsillogóbb aranynál is ékebben tündöklött.

Mindössze kilenc éves volt a kislány, amikor bezárta őt a fenevad egy magas toronyba, de nem bántotta. Csak azt akarta, hogy a sárkányölő király érezze a kint, amint ő érzett, mikor fiát elragadta tőle a király ezüstkardja. László király az összes hadseregét a sárkány ellen küldte, de egy se élte túl.

A sárkány minden harmadik esztendőben egy új, magasabb, messzebbi toronyba hurcolta át a hercegnőt.

Jázmin azonban minden költözéskor egyet mondott a sárkánynak:

– Ó, hatalmas sárkány. Megyek, ahova szeretnéd, viszont kérelek, egyet engedj meg nekem. Hadd ültessem tele szobám Jázminnal, az még emlékeztet drága jó apámra és anyámra. Ha van benned egy cseppnyi jóság, ami tudom, hogy van, megengeded ezt nekem!

A sárkánynak megesett a szíve a hercegnőn, mivel gyémántszívébe nézve, fiát látta maga előtt.

Az öregkirály hitét talán rég elvesztette volna, ha eszes lánya nem üzent volna minden héten neki. Ugyanis, ha a lány azt énekelte, hogy:

*Galambom, galambom, repülj hozzám hát,
apró kis virággal úzd el apám bánatát!*

... akkor egy kismadár azonnal ott termett a torony ablakában, s a hercegnő szobájából 1 jázmint vitt a királynak.

László király kihirdette, hogy annak adja, nemcsak fele, de egész királyságát, aki visszahozza neki a boldogságot.

Minden nap legalább kilencen próbálkoztak, de mind elbukott egytől egyig. Voltak királyok, legjobb kardjaikkal, grófok, legjobb nyílpuskáikkal, füves emberek, bájítallal, s még parasztleányok is hatalmas furfanggal. De mind hiába. A sárkány szívében olyan elevenen élt a harag és a bosszú, hogy a legerősebb mágia se hatolhatott át rajta.

A nagy király belebetegedett a bánatba. Az ágyból felkelni se volt ereje. A felesége, a királynő megkérdezte tőle:

– Drága férjem, én egyetlen megmaradt örömöm, mondd, mivel tehetnélek boldoggá, mit kívánsz tőlem?

A király körbenézett a szobájában, ami lányától kapott virágokkal volt tele, s azt felelte:

– Csak a világ legszebb Jázminját akarom még utószor látni.

A király aznap éjjel nem tudott aludni. Tudta, az idő rohan, de neki már nincs sok. Felkapta hát híres ezüstkardját, felnyergelte lovát, s minden erejét összeszedve útnak indult. Nem tudott eltévedni, hisz szíve tudta merre kell mennie.

Amint a sárkány meglátta a királyt, azonnal melegítette a torkát, szárnyait nyitogatta, készült az összecsapásra, bosszúja beteljesülésére.

Legnagyobb csodálatára, a király nem rontott neki.

Leszállt a lováról, kardját két kezébe fektette, s térdre ereszkedett.

– Hatalmas sárkány, térdre borulok előtted. Lásd megtörted a királyok legnagyobbikát. Kardomat néked adom, a gyilkos fegyvert, s ha akarsz, döfj le azon nyomban. Csak könyörögve kérlek, hadd lássam egyetlen lányomat utoljára. Nem kell az életem, ha az övét ily csúful vesztegeted. Őt engedd el, s lelkem tied örökre.

A király átnyújtotta a kardot, mely tele volt a könnyeivel. Amint az a sárkányhoz ért, a fenevad jégszíve hirtelen elolvadt, és a szörny porrá lett. A torony eltűnt, a lány pedig a földön burjánzó jázminbokor közepére esett.

Hogy miként pusztult el ennyitől a sárkány, holott semmi a világon nem hatott rá? – Csak egyetlen dolog van, ami a vasnál, acélnál, a mágiánál is erősebb. A tiszta, érző szív ereje.

A nővé cseperedett hercegisasszony pillantásától a király azonnal felépült. Hazamentek, és a királyi család Hetedhét országra szóló ünnepséget csapott.

Ha a szeretet a gonoszt le nem győzte volna, az én mesém is tovább tartott volna.

(EZ A MESE MEGJELENT AZ *ARANYTERMŐ ÁFONYA* CÍMŰ KIS KÖTETBEN, MELYET A DEBRECENI REFORMÁTUS HITTUDOMÁNYI EGYETEM ELSŐÉVES TANÍTÓ SZAKOS HALLGATÓINAK GYERMEKIRODALOM KURZUS KERETÉBEN ÍROTT MESÉIBŐL SZERKESZTETTEM, S A *NÉZŐ • PONT* KIADÁSÁBAN LÁTOTT NAPVILÁGOT 2017 DECEMBERÉBEN.)

ÚJRAOLVASÓ-NAPLÓ

VUK

Bogáncs, Ballagó idő, Tüskevár (és a Téli berek) – ezek voltak az első Fekete István-könyvek, melyeket újra is akartam olvasni (a tetszés kifejezéséül). A *Vuk*kal később találkoztam, felnőtt fejjel, s akkor is legelőbb a költőt hallottam ki belőle, elsősorban a természetleírásából. Azóta se szabadulhatok attól az érzéstől, hogy a *Tüskevár* vagy a *Vuk* hosszabb-rövidebb természetleírásai tulajdonképpen prózaversek. A legjobbakból, leggyönyörűbbekből. S erről már a legelső sorok is meggyőzhetik az olvasót.

„Lefelé hajlott a nap. Búcsúzóul betekintett még az erdőbe, hol hosszúra nyúlt az árnyék, és a szelíd szemű gerlek halkán kurrogtak. Vörös fényben úszott a fák dereka; hazafelé zümmögtek a méhek, és csengő madárdal fuvolázott ezer hangon. Aztán halkult az ének, és amikor túl a dombon üszkös felhőhamu maradt az égő fény helyén, már csak a feketerígó nótázott tavaszos jókedvvel, de hát ő megrögzött korhely volt, aki nem törődött az erdő véleményével. Ekkor már meleg párákat lehelt a föld, és a virágos fák illatos üzeneteket küldtek egymásnak apró szélgyerekekkel, kik valamelyik böjti viharból szakadtak itt, és jól érezték magukat a virágzó cseresznyefák koronájában.”

Nemcsak a finom iróniakritika (mások véleményével nem törődő „megrögzött korhely”) és az áradó líra tökéletes ötvözete, de az érzéki megjelenítés magas foka ez, megszemélyesítések és metaforák izzó áradata (vörös fényben úszó „fák dereka”; „tavaszos jókedv”; „illatos üzenetek”; „apró szélgyerekek”) borzongatóan szép árnyalatokba fonja hangulatunkat. Éledni kezd az erdő, és ezt nemcsak a megszemélyesítések segítik, de az érzékeinket megszólító, mozgósító hanghatások, a szinte megtapintható atmoszféra és az illatok is. A szagoknak fontos szerepük van, hogy a róka szerepében kezdjük megélni az erdőélményt. *„Ingerlő, meleg illatot lehelt a szél”,* mikor elhalkultak *„a vadkacsák fütyülő szárnyai”,* s az *„éhség karmainak”* tüzeiben magára maradt róka orra megérzi a kacsát. *„Szellő mozdult, melyben benne volt Tás illata.”* Meleg, nehéz és súlyos, éles és tiszta illatoktól, idegen szimatoktól, illatok és szagok emléktől sűrű a levegő. (Illatok egyébként jobbra csak az erdőben vannak, szaga a vérnek van és az embernek, az idegen rókabarlangnak vagy

az örökre meggyűlölt „Simabőrű Embernek”, meg szolgatársának, a magát eladó „gyalázatos” kutyának és az ellenségnek.)

Nyiri Péter, a Magyar Nyelv Múzeumának igazgatója nemcsak arról szól, hogy Fekete István a természet avatott ismerőjeként költői nyelvezettel tárja elénk annak titkait, de arról is, hogy összetett életműve kiemeli őt a gyermek- és ifjúsági könyvek szerzői közül: minden korosztály számára élményt kínál.

Fekete István nem „műkedvelő” természetbarát volt. Mezőgazdászti végzettséget szerzett, gazdatisztként dolgozott, első vadászélményei gyermekkorából származtak, szakcikkeit és vadászélményeit a *Nimród* c. lap közölte, és a harmincas éveit tapodva fordult a szépirodalom felé. Kisebb novellái után első nagyprózai műve, *A koppányi aqa testamentuma* díjnyertes történelmi regény 1936-ból; szintén pályadíjas lett a *Zsellérek* 1939-ben. Itt és a *Gyepőlő nélkül* c. könyvben, amiként több novellájában is érzékletesen mutatta be a népeletet, a parasztsorsot. Megindító báj köszönt ránk a falut és a gyermekkorát felidéző műveiből. A diktatúra azonban kiszorította az irodalmi életből „mert az író istenszeretetre, hazaszeretetre nevelt műveivel, különbséget tudott tenni jó és rossz között, látta a rendszer visszáságait, s nemet mondott a kommunizmusra”. Ezért írt aztán állatregényeket (melyek egyben rendszerkritikai utópiák is).

„A Simabőrűvel küzdő ravasz róka, az ősei emlékét-örökségét (tulajdonképpen a hagyományokat, gyökereket) őrző, továbbvivő Vuk történetében, a vadász elől bujkáló vidra, Lutra sorsa, vagy az ember fogságában élő, a háziállatok közösségébe beilleszkedni akaró gólya, Kele napjaiban benne van a társadalomkritika, az iránymutatás, az író saját korának története (bánata, öröme, lehetőségei és veszélyei). [...] Hú, a bagoly [...] szintén az ember fogságában, egy nehéz korszak, a háború előtti időszakban szerzi tapasztalatait, szemében-vérében benne örvénylik az egész magyar történelem (a tatárjárástól a szabadságharcokig), félelemmel és együttérzéssel is figyeli az emberi lélek hullámzását, az emberét, aki vadászatra használja őt. S a második világháború kitörésekor visszanyeri szabadságát. Több ez, mint az ifjúságnak szóló érdekes mese” – valóság-tükörkép! Akár a két klasszikus „nevelődési regény”, a *Tüskevár* és a *Téli berek*: arra tanít, hogyan lássuk viszont és találjuk meg magunkat a természetben, hogyan ismerjük meg a világot, hogyan kerüljük el a veszélyeket, fenyegetéseket. A két városi fiú (Bütyök és Tutajos) idegen közegbe kerül, s *Matula iskolája* (ez lett volna az eredeti cím) megtanítja őket nemcsak a természet tiszteletére, de annak bölcsességeire is. Mindent csak egyszerűen mond az öreg – és saját példáikból okulnak a fiúk.

De olvassuk tovább a rókakölyök történetét! Noha a regény még 1940-ben keletkezett (a *Csí* című gyűjteményes kötet egyik írása volt), és tündérmesei szerkezetű a felnőtté válás üzeneteit is közvetíti (nevezhető „fejlődésregénynek”), ugyanakkor a szabadságot jelképező állatok és a hatalom képviselőit megtestesítő emberek (akik a kutyákat a saját szolgálatukba csontozzák) az allegorikus olvasatra is alkalmat kínálnak. (1965-ben önálló kötetként látott napvilágot, a kádári „puha” diktatúrában. A Simabőrű jelképezi a hatalmat, a kutyák gyalázatos árulók – könnyen eszünkbe juthat akár Petőfi párverse is, a kutyák és farkasok dala... –, a szabadságot, a lázadást a róka szabad népe szimbolizálja. Noha az ember természetes reakciója, hogy jószágait megvédi a dúvadaktól, Fekete István és az olvasó rokonszenve a kis róka mellé kerül, aki egyszerre üldöző és üldözött, aki bizonyítja saját életrealitását, de képes elfogadni a tapasztaltabbak tanácsait, aki végül maga is családjáról szeretőn gondoskodó felnőtt lesz.)

Érzékletesen festi meg az író az éjszaka képeit, ahol az árnyékok kapják a főszerepet (noha gyönyörű képekbe forrnak a nappali árnyékok is: elmúlt dél, s „*az árnyék meredek lett, mint a templomtorony*”). Az árnyék egyszerre éles, hűvös és hamvas, akár a természet; ahogy fölerősödnek a neszek, szagok és illatok, az erdő étellel teli árnyékká változik. Megmozdul a rókatest: „*árnyék vált el az árnyéktól*”; a róka mint árnyék tűnik el; és a vadkacsa röpte olyan, mintha árnyék szállna el; ott vannak a „*veszedelmes, vijjogó, hegyes szárnyú, imbolygó*” árnyékok; naplemente után „*hűvös lett az árnyék*; és „*úgy ment a kis róka a parton, mint egy darab sötétség, melynek se hangja, se árnyéka*.” A róka „*nem okoztak nagyobb zajt, mint az árnyék, mely fáradtan loholt utánuk*”; s mikor közeledik a kutya: „*egy árnyék szinte a fű növéseinek lassúságával nő, és egy nagy orr formáját veszi fel*”. Mikor Vuk megtalálja magának Cselét, s orruk összeér a magasan járó hold alatt, „*a fák fagyos karjaikkal árnyékokat szűrtak a hóba*” (és még a bagoly is elhallgatott, mert „*megérezte, hogy valami édes pillanat repült át az erdőn*”); s Karak régi otthona felé indulva, mikor „*legöregebb*” volt az éjszaka, „*árnyékuk néha összeért, néha szétvált. Valami boldog reménység úszott utánuk*”.

Az árnyékok megelevenítésének metafora- és színesztézia-hatásuk van, az árnyékokban összesimulnak az érzékek, az ősi ösztönök, a félelemre és vágyra adott állati és emberi reflexiók szinte azonosak. S igazi költőnyelvi bravúrok fogadnak a drámai jelenetnél, miután kiszabadítják Vuk ketrecbe zárt testvérét, majd rájuk virrad, és a búzatábla aratása közben a vadászok megpróbálják kelepcébe csalni az állatokat. Itt éri Karakot a halálos „marás”.

A halál szóval különös viszonyban vannak az állatok. Vuk nem tudja még igazán, hogy mit jelent, bár többször átjárja őt a halálfélelem – az írói narráció része ez, hiszen a halál: emberi fogalom. „Az emberek ezt úgy mondják, hogy 'a halálban egyesültek'”; a fiaiért harcoló rókaasszony „halálos szorítással” gyúri maga alá a vadászkopót, és fiait *mindhalálig* védelmezi. Kagban „a halálfélelem és a harag vad zúrzavarrá olvad”; Vuknál pedig „a halálfélelem szívéből a gyomrába kúszott, s ezt már nem lehetett kibírni”; „a halálfélelem hűvös szele ott suhogott felettük”. S mikor a puskák egyre sűrűbben ropogtak, „a halál szinte úszott vidám hangjuk után, mely megremegtette a szabad erdei népeket”. Nem mondják ki, inkább csak érzik, az elmúlás sejtelmébe ugyanis zsigeribb érzés, mint a halál tényének rögzítése, s csak a végső pillanatban tudatosul. „Karak letette orrát a földre, behunyta szemét, és várta, hogy mikor dördül meg a halál.”

Fekete István a *Vuk* lapjain – miként a *Tüskevár* megrendítően szép leírásaiban – szinte a természettel is emberi érzelmeket és létezésállapotokat tükröz. A metaforák túlnőnek saját jelentésükön, és szimbólumokká válnak.

„Az éjszakából kinőttek egyszerre a fák, az ólak, a ház fehér kéményei és a három róka, akik fáradtan, piszkos-földesen ültek szemben egymással, valami különös boldogságot éreztek, mely végigszaladt gerincükön, aztán vérükben kezdett táncolni. Nagy érzés volt és szép, mint maga az élet.

[...] Halk zizegéssel aludt a búzaerdő és a földibodza alatt elnyúlva a három róka. Csak Iny lábai mozdultak meg néha, mintha futna, és remegett az álomtól, melyben újra végigélte a szabadulást.

A kalászkóról egy-egy esőcsepp hullott a földre. A hold magasan járt, és szivárványos udvart rakott magának, mert elmentek a felhők, és nagyon egyedül érezte magát. Reggel pedig – mintha sohase lett volna feketén hörgő villámos éjszaka – ragyogóan felsütött a nap.

[...] Felugrottak mind a hárman. Vérükben remegve szaladt a veszély érzése, szemük keskeny lett, mint a késpenge, és szinte nekirohantak a búzaerdőnek, hogy minél messzebb legyenek az emberektől.

[... Karak] oldala ekkor már sűrűn járt. Izmai néha megfeszültek, aztán elernyedtek, de mindig csendesebb lett. Szemeire zöld hályog kúszott, s egyszerre csak a levegőben szinte megpattant a csend.

[...] Vuk kiment a sziklapárányra. Szeme égett, mint a mécs, mely sose alszik el. Orrába az éjszaka hűvös, szabad levegője csapott. Felette csillogtak remegő, apró csillagok, alatta köd úszott a völgy ölében, s azon túl csendesen mormolt a patak. Körülvette a hideg tér, és elébe terült az idő. De

Vuk nem félt egyiktől se. Az időt majd végigjárja – érezte ködösen –, és fiai folytatják, ha ő beleszakadna a homályos semmibe. A rókák szabad népe nem vész el.”

Egyetlen szélesen és mélyen leltározó pillanatba sűrűsödik bele az egész létezés. A félelmetes sziklaperemről széttekintve – a róka égő szemei remegő csillagok tükörképei –, minden értelmet nyer, a jelen pillanatában egyszerre van ott a veszteségektől terhes múlt és az értelmet kapó jövő. – Az éjszaka hűvös és szabad levegőjében fogalmazódik meg a remény.

A történet a természeti idill leírása és a rókák kiszolgáltatottságának bemutatása, a hosszúra nyúlt prologus után (klasszikus tündérmesei szerkezetet követve) valamilyen veszteség leírásával indul. A hősnek aztán, a „felnetté” válás során, próbákat kell kiállnia: bátorságból és ravaszságból, kitartásból és „emberségből”. Vannak segítői (Karak – az ő elvesztése emeli ki a történetet a varázsmeséből, s teszi drámaivá azt), vannak akadályok és ellenségek, kiket le kell győzni. A keletkezett hiányt előbb a testvére kiszabadításával oldja föl, majd megtalálja a társát, így az elveszített szülők helyébe lép: boldogan éltek, míg meg nem haltak... Az élet és a halál, a születés és az elmúlás természetes körforgásában forr össze végül a cselekmény és üzenet. A varázsos állatmese tulajdonképpen a „legemberibb” érzéseket szólaltatja meg, s finoman ötvöződnek az állati ösztönök az emberi tulajdonságokkal és érzésekkel.

A *Vuk* mindezekén túl (költői nyelvezet, természeti jelenségek és érzelmi állapotok drámai összhangja, emberi tanulság) jó példa annak átélésére, amit az író fia üzent az utókornak: „Apám írásait csak szívvel lehet érteni: nem is annyira érteni, inkább érezni kell. Arra, aki megmutatja a szívét, azt sütik rá: szentimentális, pedig a szívnél nincs értékesebb. Egy népnek, egy országnak, egy családnak a sorsa áll vagy bukik rajta. Apám nem akart senkit tanítani, csak árnyaltan szerette volna bemutatni a jó és a rossz közötti különbségeket. Valaki azt mondta róla a temetésén, hogy szívébe mártott tollal írt. Mások úgy vélekedtek róla, hogy valami végtelen jószág sugárzott belőle...”

A KIS HERCEG

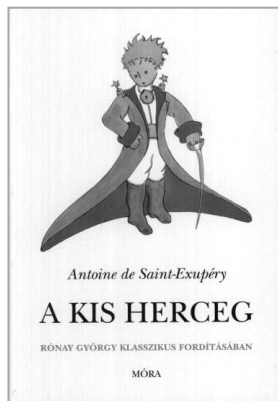
Amikor a tanító szakos hallgatókkal olvassuk újra Saint-Exupéry örökbecsű klasszikusát gyermekirodalom-kurzuson, elkerülhetetlen a kérdés, hogy vajon mi különbözteti meg a felnőtt- és gyermeklétet, milyen világmépi, látásmód-beli különbségek vannak a kettő között, s hogy mire taníthatja felnőtt a gyermeket – illetve: mire a gyermek a felnőttet. A két látásmód és világszemlélet

közötti alapvető különbséget a kerettörténet (az író-pilóta visszaemlékezése egy gyermekkori epizódra) jól példázza: a felnőtt számára csupán egy kalap a rajz, de a gyermeknek egy óriáskígyó, amely éppen lenyelt egy elefántot, és hogy a felnőttek jobban megértsék, a kisfiú lerajzolja „belülről” is az óriáskígyót. *„Mert nekik mindig mindent meg kell magyarázni.”*

Amikor a kis herceggel találkozik az író, a lelki rokonságot gyermekkori önmagával az bizonyítja, hogy ez a kisfiú formájú valaki ezt kéri: ne elefántot rajzoljon, hanem egy bárányt szájkosárral... De a gyermeklét soha nem felejtendő tanulságaira utal az *Ajánlás* is: „Léon Werth-nek, amikor még kisfiú volt”. – Kicsit bővebben: a legjobb barátnak szól az ajánlás, a felnőttnek, aki, „mindent meg tud érteni, még a gyerekeknek szóló könyveket is”, illetve, annak a gyerekeknek szánja könyvét, *„aki valaha ez a fölnőtt volt. Mert előbb minden fölnőtt gyerek volt. (De csak kevesen emlékeznek rá.)”*

Spronz Péter pszichológus is azt írta a kisregényről, hogy két főhőse van: „a gyermeki lét és a felnőttiség”. Az a két állapot, amely állandó és dinamikus kölcsönhatásban áll: „ahogy a felnőttek kirángatják az elbeszélőt a naiv és infantilis szemléletből (lásd az óriáskígyó belsejében lévő elefántos rajz iránt tanúsított értetlenséget), a Kis Herceg úgy tágítja ki a repülőjét szerelő elbeszélő földhözragadt, csak a túlélést célzó horizontját”. Megvan azonban a hibalehetőség, ha a bennünk lévő gyermeket át szeretnénk menteni felnőttlétebe. „Például eltemethetjük a gyermeket, ekkor a reáliák, a számok és a címkézés bűvöletében élő felnőttekhez leszünk hasonlatosak. Így jár el az üzletember, aki folyamatosan (és értelmetlenül) veszi számba a csillagokat, és tekinti azokat tulajdonának – írja a pszichológus. – A Kis Herceg a gyermeki szemléletmód fennmaradását modellálja. Fontos számára rózsája, a lerajzolt bárány, a megszelídített róka, de ő képtelen a sivatagban veszteglő repülő megszerelésére. Nem éri fel ésszel (sőt, kifejezetten untatja), amikor látja az elbeszélő munkálatait. Nem fogja fel, hogy az elbeszélő versenyfutásban van az idővel, élet-halál kérdése, hogy a gép menetkész állapotba kerüljön.”

Ezért is lesz például a sivatag „a gyermeki és a felnőtti perspektívák között választani nem tudó, magányos és kilátástalan ember szimbóluma.” S nem lehet vigasz az sem, hogy nemcsak a földön, de más bolygókon is ugyanaz a helyzet:

a bolygólakók egyedül vannak. „– *Hol vannak az emberek? – kérdezte később a kis herceg [a kígyótól, amikor először találkozott vele a Szaharában]. – Itt a sivatagban olyan egyedül van az ember. – Nincs kevésbé egyedül az emberek közt sem – mondta a kígyó.*”

Tanulságos a Kis Herceg beszámolója a különböző bolygókról, ahol eddigi útja során járt, ugyanis mindegyik egy-egy embertípust mutat be, sajátos viselkedés- és gondolkodásmódot – de egyik sem rokonszenves. A királynak nincs alattvalója, mégis uralkodik; a hiú minden egyes tapsra leveszi a kalapját, hogy megköszönje a bókokat; az iszákos azért iszik, hogy elfelejtse amiatt érzett szégyenét, hogy iszik; az üzletembernek nem marad ideje a számoktól az emberekre. Szinte mindegyik bolygólakó értelmetlen módon cselekszik, a geográfus sem kutat, csak lejegyzí a felfedezéseket, s azokat mégsem ismeri, sokkal jobban foglalkoztatja a kutatók „erkölcsi megbízhatósága”. A királynak lehet, hogy volt valamikor alattvalója, a hiú egykor valóban tapsra érdemes tetteket hajthatott végre, a lámpagyújtogató feladata régen még ésszerű volt. „*A bolygó évről évre gyorsabban forgott, a parancs viszont maradt a régi*” – mondja, tehát felismeri, hogy a régi parancs már értelmetlen, nem jut azonban el a cselekvésig, hogy változtasson, s hogy valamilyen értelmet vagy célszerűséget találjon az abszurdá váló létben. (A Kis Herceg talán a csírázó felismerés miatt gondolhatja, hogy jó lenne barátnak – de túl kicsi a bolygó, nem férnének el rajta ketten...)

Noha a bolygólakók cselekvései értelmetlenek, innen is, onnan is kapunk megszívlelendő üzeneteket. Például a király tisztában van azzal, hogy csak olyat parancsolhat, amit végre lehet hajtani. „*Ha egy generálisnak megparancsolnám – mondogatta –, hogy változzék tengeri madárrá, és a generális nem engedelmeskednék: ebben nem ő lenne a hibás. Én lennék a hibás miatta.*” S kicsit később: „*Mindenkitől azt kell követelni, amit az illető megtehet. A tekintély legelső alapja az értelem – mondta a király. – Ha népednek azt parancsolod, vesse magát a tengerbe: föllázad, forradalmat csinál. Azért van jogom engedelmességet követelni, mert ésszerűek a parancsaim.*” Ezért nem teljesíti azonnal a Kis Herceg kérését sem, hogy legyen naplemente. „– *Meg fogod kapni a naplementédet. Követelem. De kormányzói bölcsességemben megvárom, hogy kedvezőek legyenek hozzá a körülmények.*”

Az író közben a gépét javíttgatja, és sikerül is felszállásra kész állapotba hoznia azt. A pszichológus válasza a gyerekség és felnőttég alkotói viszonyának kérdésére a szintetizálás, „ahogy a filozófia fogalmaz, a megszüntetve megőrzés”. Az író megöli a Kis Herceget (saját gyermeki énjét), ami azonban

nem tragikus tett (végül nem is marad a fiú után holttest), hanem egy felsőbb szintre lépés elkerülhetetlen része. A felnőtt magába olvasztja, ha úgy tetszik: hasznossá teszi, „szublimálja a gyerek idealizmusát, univerzális értékrendjét, és a friss rácsodálkozásból táplálkozó kreativitását, és bőségesen felhasználja a gyermeki látásmód adományait a könyv megannyi eredeti ötletében.”

A Kis Herceg nem mondja ki a halál szót, akárcsak a gyerek, nem nagyon tudja, mit jelent pontosan a meghalás, de nem lehet véletlen, hogy gyermek-énjének halálát egy kígyó okozza (s nem csak a sivatag miatt). Ez ugyanis párhuzamot von a nyitó képpel: az óriáskígyós rajzot fogadó felnőtt értetlenség döbbsenti rá először a gyereket, hogy másképpen gondolkoznak, mást látnak meg a világból a nagyok, mint a gyerekek. – Nézzünk meg egy részletet a Kis Herceg és a kígyó párbeszédéből:

„– *De nincs az a hajó, amelyik messzebbre bírna vinni, mint én – mondta a kígyó.*

Azzal, mint egy aranypánt, a kis herceg bokájára tekeredett.

– *Akit én megérintek, azt visszaadom a földnek, ahonnet származik – mondta. – Te azonban tiszta vagy, és egy csillagról jöttél.*

A kis herceg nem felelt.

– *Olyan gyöngye vagy ezen a gránit Földön, hogy megesis rajtad a szívem. Ha egy szép napon majd nagyon visszavágyol a bolygódra, segíthetek rajtad. Mert én...*

– *Ó! – mondta a kis herceg. – Értem, nagyon is értem. De miért beszélsz mindig rejtélyekben?*

– *Valamennyit megfejtem – mondta a kígyó.*”

Ne felejtjük azonban a könyv talán leggyakrabban idézett (s ténylegesen közhellyé lefokozott) tanítását – s itt már egy másik rókával van dolgunk (aki szintén nem a mesei róka-sztereotípiákat testesíti meg). „*Jól csak a szívével lát az ember. Ami igazán fontos, az a szemnek láthatatlan.*” Van azonban egy lényegesebb tanítás is a sorok között, mégpedig a „megszelídítésről” és a felelősségről. Tudniillik, ahhoz, hogy közel tudjunk kerülni valakihez, előbb meg kell őt szelídíteni – egyébként a róka megmar. És ha sikerült a művelet, akkor kezdődik csak a neheze, hiszen felelősséggel tartozunk azért, akit megszelídítettünk. „*Felelős vagy a rózsádért.*”

Át kell élni a szeretet igazi szépségét, ami egyúttal azt is jelenti, hogy meg kell érezni a terhét. Hogy aztán visszarepíthessen minket az a gyermekkori kígyó a csillagunkra...

A NÉGYSZÖGLETŰ KERES ERDŐ

Öt ok, amiért érdemes felnőtként is Lázár Ervint olvasni címmel közölt írást egy internetes oldal. Az első a sorban, hogy „olyannak mutatja be az életet, amilyen” – s idézhetjük a *Szegény Dzsoni és Árnika* anti-tündérmese-regényből, hogy nem igaz a mondás, mely szerint „minden rosszban van valami jó”, abban ugyanis, hogy „a Vincze Jenő bácsi meghalt”, nincsen semmi jó; „Az fenékiig rossz.” A szomorúság, elmúlás és kudarc ugyanúgy jelen van a mesékben, mint az életben.

Lázár Ervin mesevilágában „semmi nem fekete-fehér” – a kerekerdő is négyszögletű; a legkacifántosabb karakter is szerethető, még a legkedvesebb szereplőnek is van rossz tulajdonsága. „Az örökösen hetvenkedő Bruckner Szigfridben, a szertelen, megbízhatatlan Vacskamatiban vagy a végtelenül jószágos, de csekély értelmű Szörnyeteg Lajosban nem nehéz felfedezni ismerőseink vagy éppen saját magunk jellemző gyarlóságait.”

„Utánozhatatlan nyelvezete van” – hangzik az újabb érv. *A Hétfejű Tündérben* és *A Négyszögletű Keres Erdőben* is sok-sok nyelvi játékkal találkozunk, melyek közül külön kiemeljük a névadásokat. *Ló Szerafin*, a kék színű csodaló, *Mikkamakka* (a szomorúságot kívül rekesztő, a saját közegükből kitaszítottakat befogadó erdő „gazdája”, akinek „ez a dolga”) s *Nagy Zoárd*, a lépkedő fenyőfa, *Aromo*, a fékezhetetlen agyvelejű nyúl... *A rettentő ádázból Áttentő Redáz* lesz; és sok mindent elárul a tudálékos karakterről a neve: *Zsebenci Klopédia*. A humor még a legszomorúbb történetekben is jelen van, humorral lehet leghatékonyabban védekezni a tragikum ellen. Ezért is lehet optimista a Lázár Ervin-mű, mert a humor elfogadhatóbbá és megérthetőbbé teszi a világot.

Lássuk csak az alábbi idézetet a *Berzián is Didekiből!*

„– Az emberek lopnak, csálnak, hazudnak. Lustálkodnak. Vizezik a bort. Klórozzák a vizet. Egymásnak vermet ásnak. Részrehajlók, kárörvendők, önzők, zsugoriak, gyávák, pöffeszkedők, irigyek, kontárok, tohonyák. Ez az! Ezért vagyok én szomorú! Az emberiség miatt.

A világmindenség összehúzta magát. Na most – gondolta a világmindenség –, mindjárt megszületik egy, az emberiséget ostorozó vers.

Ámde, mint általában, a világmindenség most is nagyon tévedett. Mert Berzsiánnak esze ágába sem jutott verset írni. Ehelyett elhatározta, hogy megszakítja a kapcsolatot az emberiséggel. Jókedve kerekedett. Kackiásra igazította a bajuszát, megfésülte torzonborz szakállát, és munkához látott.”

Szívhez szóló a lélekgyógyító erdő lakóinak költőversenye is – noha az én szívemet csak egyetemistaként ragadta el *A Négyszögletű Kerek Erdő*, s csak azért nem korábban, mert akkor olvastam először. Nem is olvashattam előtte: 1984-ben kezdtem egyetemi tanulmányaimat, a meseregény 1985-ben jelent meg (egy év múlva elnyerte *Az Év Könyve* díjat). Legközelebb Dömdödöm jött hozzám, aki a „szeretlek” szó jelentését értelmezte újra.

Dömdödöm megszeretett valakit, s gyorsan el is akarta mondani neki. De futás közben megütötte fülét néhány beszélgetésofoslány. A tyúk miatt egymással perlekedő asszonyok, a kisleány rendszabályozó poroszló után egy fiú éppen azt mondta a másíknak, hogy ő a legjobban a pírított tökmagot szereti a világon. „*Erre igazán elkeseredett Dömdödöm, de ez nem volt elég, mert akkor meghallotta, ahogy a ligetben egy lány azt mondja egy fiúnak: 'Én igazán szeretlek.' Mi az, hogy igazán, háborgott magában Dömdödöm. – Akkor talán olyan is van, hogy nem igazán? Ha nem igazán, akkor az már nem is szeretet. S ha szereti, akkor miért kell hozzá az az igazán? Vagy szeret valakit az ember, vagy sem. S akkor elgondolkozott ezen a szeretni szón. Mit is jelent igazából? Mit jelentett annak az asszonynak a szájából? Mit a poroszlóéból? Mit a tökmagevő fiúéból, és mit a ligetbeli lányéból? Mit? De már akkor oda is ért ahhoz, akit megszeretett. Megállt előtte, rápillantott, és azt mondta: 'Dömdödöm.' Azóta se hajlandó mást mondani, csak ennyit, hogy dömdödöm.”*

Így volt-e vagy sem? – meglehet, hogy csak Aromo találta ki fékezhetetlen fantáziájával? – mindegy. Dömdödöm a szeretetet a Négyszögletű Kerek Erdőben találta meg, ahogy mindenki itt lelt átmeneti otthonra, akit kivetett a világ, akit nem értettek meg, akiről úgy döntöttek, hogy nincsen rá szükség, s akit ezért a szomorúság felhői kergettek. Az erdőben végül mindenki fölfedezte a másik szeretetreméltóságát, és megtanulták szeretni egymás gyöngeségeit is. Úgy érezhetik, hogy itt ismerik meg az élet alapvető igazságait. Különös igazságetika ez – fogalmaz tanulmányában Szabó Judit Eszter –, a másság nem lehet érv amellet, hogy ne tartsanak ki a jóba vetett hitükben. A kitartás bizonyításához azonban újabb és újabb próbatételekre van szükség az erdőben (a szereplők gyakran akarnak például a család útján érvényesülni, végül azonban legyőzik önmagukat – akár Ló Szerafin).

Nagy Zoárdot pedig még később értettem meg. A fenyő megunta ugyanazt a völgyet és folyót nézni, éveken, évtizedeken keresztül, tündéri erővel útra kelt hát, és bejárta az egész világot. De elfogta őt a honvágy, hazament, de úgy érezte: ez már nem ugyanaz a völgy, nem ugyanaz a folyó – „*Ez nem ugyanaz a hely, ahol születtem!*” Pedig nem a szülőföld változott, hanem Nagy Zoárd, és mindaddig szomorú, amíg saját változását meg nem érti.

A „dömdödöm”-özésről, a szeretetfajtákról, a megértésről, az etikus cselekvésről (és általában Lázár Ervinnél) lenne még mondanivalóm, ezért közlöm alább azt a kis portrémat, amely a Faggyas Sándor által szerkesztett *Protestáns hősök* című irodalmi és művelődéstörténeti enciklopédia második kötetében jelent meg 2017-ben.

A JANUS-ARCÚ „GYERMEKÍRÓ” TITKAI

Lázár Ervin (1936–2006) portréja

Két Lázár Ervint ismerek. Az egyik a gyermekszívekbe bujdosott a felnőtt humánusmot fojtogató társadalmi környezete és egzisztenciális kétségei elől, *Az élet titkát* keresve. Ebben a példázatban az alsórácegresi Nagyszederfa alatt hallott mesét adja elő. A nagyszederfa többször fölbukkan szépirodalmi munkáiban és naplójegyzeteiben is (utóbbi füzeteiben negyven említését találjuk, *A manógyárban* és *Csillagmajorban* is visszatérő „rácpácegresi” motívum). A családfő azt mondja tizenkét fiának, hogy a derék emberséghez meg kell tudniuk, mi az élet titka.

„*Az élet titkát az Óperenciás-tengeren túl őrzi egy nagyszakállú öregember. Az Üveghegy tetején lakik egy háromszázhatvanöt tornyú várban. Oda kell eljutnotok. De ezer veszély leselkedik rátok, csak akkor juthattok el hozzá, ha nem hagyjátok cserben egymást soha.*” Nem szerencse és kincs kell a sikerhez, hanem szeretet és összefogás. Mindenkinek meg kell tanulnia egy sort abból a dalból, amelynek hangjára kinyílik a varázskapu. Mindenkinek csak egy sort kell megjegyezni! „*Egyszer majd nekem is ott kell állnom az Üveghegy előtt, és el kell énekelnem azt az egy sort*” – mondja az író, aki szerint a mese arról szól, hogy „*a világban mindenkire rá van bízva valami. Valami nagyon fontos, amivel el kell jutni az Üveghegy elé, s aki az Üveghegy elé akar jutni, annak ismernie kell testvérét, anyját, nagyapját, tudnia*

kell, hogy az Üveghegy vára mindenki előtt nyitva áll, csak szeretet és tiszta szív kell hozzá.”

Ennek a Lázár Ervinnek az életében meghatározó volt a gyermekkor, személyisége és egész értékvilága is a szülőföld tájélményéből fakadt. Ez az élmény éledt újra, mikor „filmszerű” stílusával láttatta a balladai dialógusokban kibontakozó sorsélményt, s játékos és ironikus nyelvezetével sem feledtette a morális értékek kidomborítását. Számos klasszikussá vált, a gyerekek és családok körében népszerű művet írt. Ilyen pl. *A kisfű meg az oroszlánok* (1964–2001 között öt kiadásban látott napvilágot), *A Hétféjű Tündér* (1973 – a bővített kiadásokkal együtt tízszer jelent meg, és több színpadi adaptációja készült), *Berzsián és Dideki* (1979 – a meseregény színházi és bábszínházi adaptációja után 1982-ben Andersen-díjjal tüntették ki érte), vagy a *Szegény Dzsoni és Árnika* (1981). Az Év Könyve-díjas *A Négyszögletű Kerek Erdő* (1985 – a következő két évtizedben mintegy tíz kiadással), a *Bab Berci kalandjai* (1989 – mely szintén Az Év Könyve lett) és a *Manógyár* (1993 után a 2002-es bővített kiadással) című munkákat is szerettük-szeretjük. Hangjátékai *A Franka Cirkusz* összefoglaló címmel jelentek meg kötetben (1990).

A másik Lázár Ervin szinte a mese- és meseregényíróval együtt jelentkezett. 1966-ban *Csonkacsütörtök* címmel jelent meg az első elbeszéléskötete (debütáló novellája még 1958-ban látott napvilágot), három év múlva a következő: *Egy lapát szén Nellikének* címmel; az 1973-as *Buddha szomorú* elbeszélései már az abszurd jegyeit is mutatták – noha ezt a művét utóbb egyenetlennek vélte, melynek érzelem-szikrái és ötletparádéi csak a humor és az önirónia révén viselhetők el. Rendhagyó és egyedi műve az 1971-ben kiadott groteszk hangvételű *A fehér tigris* című regény. Újságíróként sok energiáját lekötötte a szociográfiai riportok készítése, melyek a mesévé formált élet helyett a mesefosztott világot ábrázolták.

Ezeknek az élményeknek a sora – a gyermekkorból már ismert vidéki Magyarország arca, a vágyak és realitások pusztító vagy látens konfliktusa, a bizalom keresése, a becsület megtartása, az összetartozás lehetősége – is szerves módon épült be gyermekkönyveibe vagy a felnőtteknek szóló történeteibe. Elbeszélései többféle összeállításban olvashatók: *A Masoko Köztársaság* (1981), a bő válogatást adó *Hét szeretőm* (1994) után *Csillagmajor* cikluscímmel (1996) – a szülőföld, a puszta hangulatát idéző, a morális világképpé összeálló tájélményből, a lokális kultúrát, a szinte már mitikussá emelkedő távlatokat, az archaikus „pusztai” atmoszférát a romantikáját vesztett külső világgal ötvöző – új elbeszéléseivel jelentkezett. *Kisangyal*

(1997) összefoglaló cím alatt régebbi és kiadatlan novelláiból válogatott – ebben a rendhagyó novellák mellett anekdotikus alapú történetek, szociografikus rajzok, az abszurd példázatának erejével ható írások, az önéletrajzi elemeket és közéleti utalásokat sem nélkülöző tárcák jelentek meg. A kötet egyik emblematisz darabja a *Múzsza*, mely igazi szépírói glossza.

Valami „jókedvűt, humorosat” vár az írótól a szerkesztő, egyetlen kikötése az, hogy ne bántsa benne a vállalkozókat. *„Isten ments, dehogyan bántom. Igaz, jobb szívvel nem bántanám a vállalkozókat egy olyan lapban, amelyben adandó alkalommal nyugodtan bánthatnám is őket – de ennek jelen esetben semmi jelentősége, egyfelől, mert ha ez a kis félmondatocska nincs, eszembe sem jutnak a vállalkozók, másfelől meg vállalkozáspárti vagyok, azt is szeretném, ha tele lenne az ország vállalkozókkal. Jókkal persze, tisztességesekkel, olyanokkal, akik megkönnyítik az életemet. Ha meg elvi alapokon tántoríthatatlan vállalkozásellenes volnék, fognám magam és elmennék az Ördögadta Vállalkozók című laphoz és ott tenném közzé dörgegelmeimet. Tudomásul vettem, hogy a sajtószabadság így működik. [...] mindenki rálehet a saját szája ízének megfelelő lapra. Vagy mégsem? Lehet, hogy vannak olyan írók, akik egyik félnek sem kellene? Ennek túl sós, annak sótlan? Könnyen lehet. Akkor talán meg kellene alapítani az Ennek-sekell-Annak-sekell című orgánumot, hogy ezeknek a szegény langyosoknak is legyen hol elrebegniük a mondókájukat.”*

A legnagyobb baj azonban az, hogy az író elhagyta múzsája – nem először, és nem is az első. Mikor faképnél hagyta a versírás múzsája, 1957-ben bekopogott hozzá a prózairóé. Lázár néhány sorban is képes érzékeltetni az írás örömeit és a vele való, ironikus ars poeticát sugalló küzdelmeket. *„... megszerettem ezt a loncsos, loboncos, szeszélyes némbert, aki olyan szép is tudott lenni, mint a nap, és rút is, mint bakacsinfekete éjszaka. [...] Volt úgy, hogy hónapokra eltűnt, máskor a kocsmákat kellett járnom utána. Vedelt, mint egy kocsis, aztán meg előkelő urak között vonult, s amikor integettem, hogy, hé, itt vagyok, szemérmetlenül rám öltötte a nyelvét. De aztán mindig hazajött. Tépetten, rongyosan, kóvályogva vagy fénylőn – de megjött. Tavalyig. Azóta nincs. Pedig kutattam már utána erdők mélyén, tengerparton, isten háta mögötti nádasokban, réteken, múzeumokban. Mert most már semmilyen kocsmában nem látták. Bizony, szerkesztő úr, lehet, hogy végleg itthagyt. Talán vállalkozónak állt. Azzal hiteget valakit, hogy segít reklámot írni. Vagy memoárt. Kérem, ne higgyenek neki. Lop, csal, hazudik. Egy szava sem igaz. Amit meg komolyan mond, azt*

olyan különleges abrakadabra nyelven mondja, hogy senki más nem érti meg, csak én. Én se pontosan, pedig már több mint harminc éve ismerem.”

Lázár Ervin 1936. május 5-én született Budapesten, gyermekéveit a tolnai Alsó-Rácegrespusztán töltötte (itt élt a család 1951-ig). Szekszárdon érettségizett, 1954-től az ELTE bölcsészkarának újságíró szakján tanult. Szakmai gyakorlatát Nyíregyházán, majd Pécsen végezte. 1959–63 között az *Esti Pécsi Napló* alkalmazta (tanulmányait magyar szakon, levelező tagozaton folytatta, 1961-ben szerzett magyartanári diplomát). A pécsi évek ihletése föllelhető *A fehér tigrisben* és *A kislány meg az oroszlánok* című meseregényben; s szinte az egész életművet áthatja Rácegrespuszta és a gyermekkor (*Csillagmajor*, *A Hétféjú Tündér*, *Bab Berci kalandjai* stb.). Az *Élet és Irodalom* szerkesztője, riporterként a *Dunántúli Napló*, a *Jelenkor* munkatársa, 1971-től 1989-ig szabadfoglalkozású író. Majd munkát vállal az *Új Idők* szerkesztőbizottságában, ott van a *Magyar Fórum* alapítói között; munkatársa a *Magyar Napló*-nak, a *Pesti Hírlap*-nak, a *Magyar Nemzet*-nek és a *Hitel*-nek – 1994-ben lett a *Magyar Művészeti Akadémia* tagja. Vonzódott a bábjátékhoz is (1992–93-ban az Állami Bábszínház dramaturgja – *A legkisebb boszorkány* bábdarabként is sikert aratott, az *Árgyélus királyfi* eleve bábszínpadra íródott, további több mint tíz művének volt színházi, televíziós és filmes adaptációja). A többi elismerés közt József Attila-díjat kapott 1974-ben, a már említett Andersen-diplomát 1982-ben; három-három alkalommal ismerték el Az Év Könyvetulajtommal (1985, 1989, 1996) és Az Év Gyermekkönyve-díjjal (1989, 1990, 1993). 1996-ban lett Kossuth-, 1999-ben Pro Literatura-díjas.

Az 1970-es évek második felétől pedig Lázár Ervin megérkezett a magyar irodalomba, s úgynevezett klasszicizálódása a nyolcvanas-kilencvenes években elkezdődött (irodalmi tananyag lett az általános, majd a középiskolában). Halála után a Lázár-renaisszánszról is beszélhetünk, minekutána megtörtént a kritikai igényű életműösszegzés. Előbb Pompor Zoltán (2008), majd Komáromi Gabriella (2011) írt monográfiát elbeszélő művészetéről, életéről és munkásságáról. (2007-ben jelent meg *Naplója*, amely az életmű újabb értelmezéseihez kínál izgalmasan váltakozó perspektívákat. A napi és magánéleti aktualitások mellett nyomon követhetjük az anyaggal való küzdelmeit – olykor csak az ötletre emlékeztette magát, máskor a vajúdás folyamatát látjuk, ahogy napok vagy hetek alatt születik a mű, hosszabb-rövidebb kihagyásokkal.)

Pompor Zoltán Lázár Ervinről szóló monográfiája Péntek Orsolya szerint a „lehető legalaposabb munka”, hiszen szintetizálja a korábbi Lázár Ervin-

értelmezéseket, és „kísérletet tesz a sajátos írói szövegvilág működési elvének leírására” – faggatva a lázári erkölcsiség mibenlétét (a „hétfejű szeretetet” mint a mesék, novellák, meseregények rendezőelvét és végső erkölcsi tanulságát). Ezzel ki is mozdul abból a pozícióból, hogy Lázár műveit a gyermekirodalomba „számúzza” a kritika. (Noha nem érezni, hogy „kényszerből” vagy az irodalompolitika „büntetéseként” kellett volna gyerekeknek és kamaszoknak írniuk, de pl. Nemes Nagy Ágnesnél, Pilinszky-nél, Szabó Magdánál vagy – a „sehányéveseknek” író – Weöresnél sikerült szétválasztani a gyerekeknek és felnőtteknek író művészt, így a kisebbeknek szánt művek is az oeuvre integráns részei lettek.)

Pompor szerint – aki Lázár Ervin prózáját „önreflektáló” mágikus realista írásművészetként határozza meg (mely kifejezés nálunk, a dél-amerikai irodalommal szemben, inkább a transzcendens vagy naiv szakrális terminológiának felel meg) – a gyermek- és felnőtt irodalom szétválasztása mesterséges. Jogos az észrevétel: a gyermekkönyveket a kritika mindig is inkább pedagógiai, mintsem esztétikai szempontok alapján mérte. A hitelessé formált esztétikai szép azonban soha nem válik le az erkölcsi jóról és a filozófiai igazról. Lázár Ervin történeteinek gyakori rendezőelve a „pusztából hozott” keresztényi szeretet „magasabb erkölcsiségének” és a „városi etikának” az ütközése (hasonló konfliktus figyelhető meg Móricz *Pillangó* c. „debreceni idilljében”).

De szó van egy másik világképi ütközésről is: a gyermeki képzelet és a felnőttek anyagi dolgokhoz ragaszkodása között, ezt azonban az író igyekszik kibékíteni. Saját (úgy a gyermeki, mint felnőtt) hangját a népmesei és biblikus erkölcs ötvözése adta meg: a minden rossz felett győztes szeretetben való hit. (A *Szegény Dzsoni és Árnika* hősei például olyan szeretetet kapnak a Hétfejű Tündértől, amellyel a boszorkányi gonosztságot úgy győzik le, hogy megváltoztatják a gonoszt – emeli ki a hagyományos népmesei etikai szerkezettől eltérő motívumot Galuska Zoltán).

Noha Lázár Ervin vonzódott a fantasztikus-mitikus elemekhez, az író egyre inkább a hétköznapi és emberi karakterekhez nyúlt – megtartva a mesei narratíva és karakteralkotás jellemzőit. Lázár versekkel is kísérletezett, de saját bevallása szerint azért írt mégis meséket, mert azok „közelebb állnak a költészethez.” S azt sem tudjuk nála igazán, hol ér véget a gyermek-, és hol kezdődik a felnőttirodalom (számos meseregényének felnőttek számára szóló olvasata is van, elbeszélései pedig gyakran mesei alaphelyzetből formálódnak, a naiv mesét elegyítve az irodalmi groteszkkal). Komáromi Gabriella szerint Lázár egyik legnagyobb műfaji újítása „a mese és novella között lebegő

írásmű” megteremtése volt. A *Masoko köztársaság* például mesei narratívával fogalmazott társadalomkritikai allegória (utópikus kompozícióiba épült identitás-vallomás is). „*Villamosok húztak el mellette – sárga sárkányok, autóbuszok –, kék sárkányok, emberek – szivárványszínűek. [...] Most tudta meg, hogy a Masoko Köztársaság nem halt meg. Ott van benne. Legbelül. Északi, déli, keleti és nyugati határai egybeesnek ugyan, mégis jól megfér benne a Kudarc Múzeum, a Siker Kiállítás, északi fénye is van és kék Krisztusa is*” – olvassuk az 1981-es válogatott novellák (a *Hét szeretőm* elbeszélései közé is bekerült) címadó művében.

A Lázár Ervini kompozíciót is kijelölte a (fiktív) mesei univerzumok megalkotása – a *Csillagmajor* például a gyermekkori emlékek (családi világegyetem) reprezentációja. S noha a mágikus realista minősítést (a fent jelzett okok miatt) kerüljük, a mitikus-mágikus (vagy a hiedelemvilágból eredeztethető „tündéri realista”) atmoszféra mégis meghatározó. (Boszorkányok, tündérek és más mesei szereplők találkoznak a szentekkel, a keresztyén élménykörrel és a néphittel.) Izgalmas értelmezési kísérlet nemcsak a párhuzamos felnőtt- és gyermektörténetek (pl. *A fehér tigris* és *A Hétféjű Tündér*) összehasonlítása, hanem a két rácegrespusztai, Illyés Gyula és Lázár Ervin ábrázolásmódjának összevetése is: a *Puszták népe* realista eszközökkel rajzolta meg a hétköznapi életet, Lázár pedig az allegorikus mesei-mitikus világba emelte a szülőföldi univerzumot.

Szintén fiktív univerzum a *Négyszögletű Kerek Erdőé*. A kritika felfedezi benne a *Micimackó* hatását, Lázár világa azonban bonyolultabb, rétegzetesebb, s míg Milne hősei „megelevenedett játékok”, Lázár alakjai „fikció teremtette elvont, gyermeklelkű figurák”, és a szerkezete is lazább, hiszen több korábbi novellája került egymás mellé (Komáromi szerint inkább a novellista, mint a regényíró munkája a meseregény is). Iróniát és szatírárt sem nélkülöző, nyelvi humorral teli elbeszélőmódja erősebben reflektál a hétköznapokra, mint a mesevilágra.

S mintegy a Lázár Ervin szerinti értékrend összegzését kapjuk: ugyanis a közösség megóv a magánytól; a játék megmenti a lelket a kétségektől; a szeretet pedig nemcsak a közösséget, hanem magát az életutánzó játékformákat is irányítja. A szeretet, a játék és a közösség tehát az a három kulcsmotívum, mely meghatározza a lázári univerzumot és életművet. *Az élet titkát* bontja ki e három fogalom; s egyik sem választható le a másik kettőről, mert bármelyik hiányzik: csonka lesz a lét.

VITÉZ KATA BORBÁLA versei:

(...)

Éberség,
félelem. Álom
vagy értelem. – Ezek
a szavak, mik belém égtek.
Hazugság, rágalom, élek az álmokon.
Ezek a vétkek, mik hozzám
értek. Védelmet kértek,
mert remélve
féltek.

MINTHA...

Mintha ijedt reménnyel
álmodna a halvány nap;
s mintha sötét fénnel
játsszana őszi hangulat.

Mintha kérdő álmok
kergetnék egymást a fejben;
mintha arany fátyol lepné
a fákat a kertben.

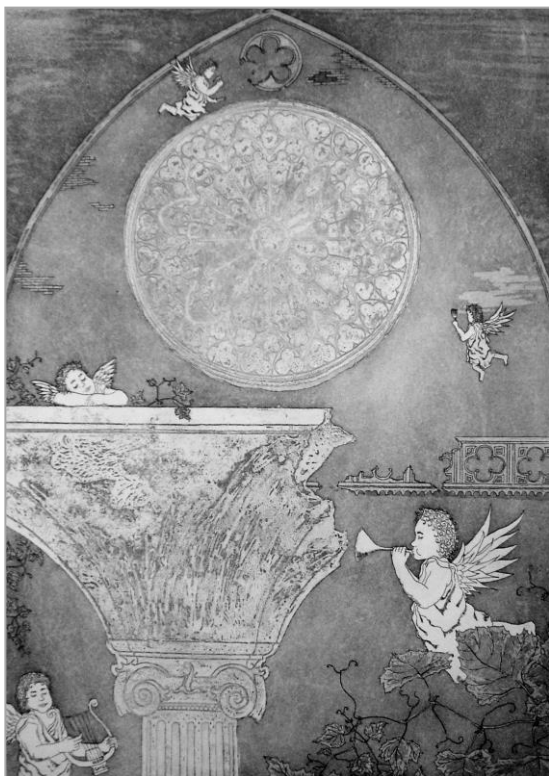
(Mintha nem csukódna le a szem fáradt arcomon,
mintha nem írna a toll a kezemben oly nagon.)

Mintha reggelt dalolnál
az éjszaka táncához;
mintha tükröt tartanál
a tegnap vigaszához.

SÓHAJOD

Látom, hogy fáradtan ébredsz,
sóhajod zuhan felém.
Álmokkal játszhatsz vagy félhatsz,
és kérdésre választ remélsz.

Titokban utánam nézel –
ahogy elhaladok.
Vágyaid kék szemmel állnak,
egy virágot eltaposok (...)

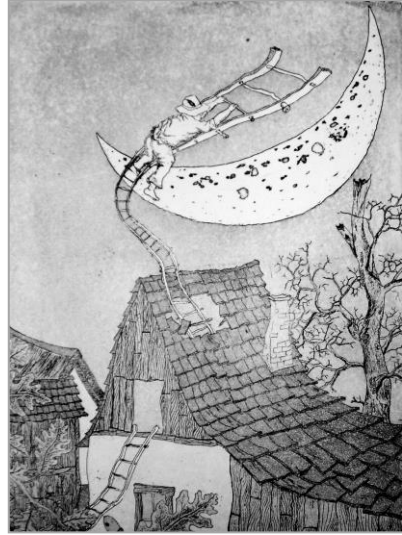

LÉNÁRT ATTILA:
A RÓZSAABLAK ALATT
(RÉZKARC, AKVATINTA)

CSIPETNYI MESE

Lénárt Attila könyve és kiállítása

A Szegedi Dóm Látogatóközpontban mutatták be még az elmúlt év végén Lénárt Attila derecskei grafikusművész (a konyári Kurucz Albert Falumúzeum és művelődési ház munkatársa) *Csipetnyi mese* című könyvét, illetve az abban szereplő grafikai és más lapokból december 31-ig nyitva állt kiállítást rendeztek. A kicsiknek és nagyobbaknak szóló versek és mondókák, a grafikai illusztrációk szerzője és a könyv kiadója egy személyben Lénárt Attila.

Mesevilágot idéző képeit először 2013-ban mutatta be egy kiállításon, ihletforrást pedig nemcsak a pedagógusi munkája, hanem természetszeretete is kínált számára. Történeteinek ugyanúgy része a játék és a humor, mint célja az ismeretek gazdagítása, követve a magyar gyermekköltészet hagyományait.

De a képi világot is meghatározza a tradícióisztelet: Lénárt Attila első-sorban rézkarctechikával dolgozik, mely lehetőséget kínál számára pl. a játékoság és részletgazdagság vagy a karakterábrázolás és az allegorikus szituáció árnyalt kifejezésére. Más lát meg a rézkarcban a felnőtt, más a gyermek – szemléletében kiválóan ötvözi a természetes rácsodálkozás, illetve a harmóniavágyó emlékezet mozgósításának szándékát. Az egy „csipetnyi” mese így lesz egyúttal az élettapasztalat és az önfeledtség, de a fantázia és a játék, a csönd és nevetés ritmusokkal lapozott könyve.

MACSKAZENE

A csellónak három húrja,
elég az, ha macska húzza...
Kettő húzza, kettő nyúzza,
ötödik a dudát fújja.

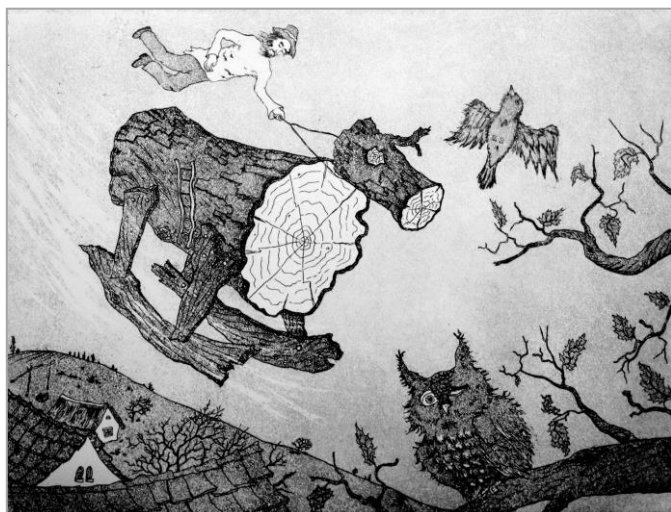
Az egerek tánra kelnek,
csörgőt ráznak, énekelnek.
macskazene hangja száll:
„Ének ez – vagy nyávogás?!”

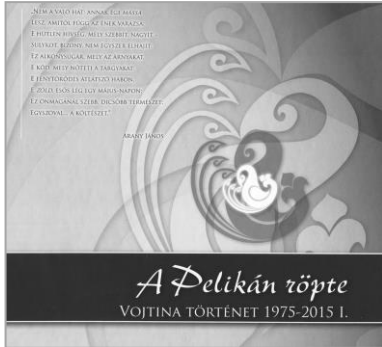
FAKOPÁNCS

Az erdő tollas ácsa
leszállt egy nagy fára.
Fúr, farag... – hát nem csoda?
Ő az erdő doktora.

LÉNÁRT ATTILA RÉZKARCAI: MACSKAZENE (FENT);
A MEGBOKROSODOTT HINTALÓ (LENT)

A PELIKÁN RÖPTE.
„HANEM SZÁRNYADRA
ÓLOMSÚLYT NE KÖSS”

VOJTINA TÖRTÉNET 1975–2015 I–II.

Vojtina Bábszínház, Debrecen, 2015.
(I. kötet: 327; II. kötet: 219 old.)

„Nem a való hát: annak égi mássa
Lesz, amitől függ az ének varázsa.”

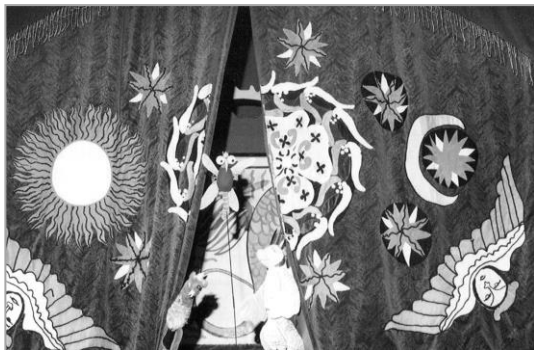
A debreceni Vojtina Bábszínház fennállásának 40. évfordulójára jelent meg 2015-ben az a kétkötetes – több száz színes báb-, jelmez-, díszlet- és előadás-képet, plakátot bemutató, tanulmányokat, elemzéseket, visszaemlékezéseket, kritikákat, reflexiókat közlő – album, melyben végigpörög a gyermekből érett felnőttet nevelő négy évtized. Ez idő alatt több mint nyolcvanán játszottak a színházban (bábosként és színészként – örökös tag Jámbor Miklósné, Szabó Tibor, Asbóth Anikó, Giovannini Kornél, Láposi Terka, Reschofsky György, Megyeri Béla), majdnem negyven rendezőt foglalkoztattak (a leggyakrabban Bartal Kiss Ritát, Giovannini Kornélt, Láposi Terkát, Pap Gábort, Rumi Lászlót, Szabó Tibort), százhoz közelít azok száma, akiknek a műveit feldolgozták, darabot írtak a társulatnak, dramaturgként működtek közre; volt harminc tervezőjük és ugyanennyi zeneszerzőjük (a legtöbb zenét Reschofsky György írta); de a koreográfusok, fény- és hangtechnikusok, kézművesek, báb-, díszlet- és jelmezkészítők száma is nyolcvan. 1998-tól indult a játszószínházi és kamara-produkciók sora: a kalendáriumi rendhez illeszkedő előadásokból és foglalkozásokból félszázat valósítottak meg, volt majd’ húsz, az évkör menetét követő „táncoltatójuk”, színlapra került hat rítusjáték és tizenhat kamara-dramatikus játék. A Vojtina Bábszínház első négy évtizedben – hiszen már benne járunk a másodikban! – a kiteljesedés eszközeként merte „használni a

színházat mint kifejezési és működési formát. Élő, organikus, befejezetlen folyamatként tekintett a bábművészetre, amelyben minden pillanatnak szüksége van a megújulásra – a tradíciók biztonságot nyújtó szellemiségében.

ELŐADÁSKÉP
A SZÉPEN ZENGŐ PELIKÁN MADÁRBÓL

A Benedek Elek meséjéből Pap Gábor által írt és rendezett *Szépen zengő pelikánmadár* a Vojtina második bemutatója volt 1986-ban (az Illyés Gyula meséjéből készült *Erős Jánost* – a társulat első bemutatóját – Szabó Tibor írta és állította színre 1985-ben).

A kötetet szerkesztő – illetve annak elkészültében (Sinka Judit és Tóth Dénes mellett) szerzőként is jelentős részt vállaló Láposi Terka 1992 óta alkotótársa a színház (kezdetben csak bábegyüttes) alapítóinak: Szabó Tibornak, Asbóth Anikónak, Megyeri Bélának. A színház 2001 őszén kapott önálló épületet, és ekkor kezdődhetett el a kiállítás-szervezés, mely fölött szintén Láposi Terka kurátorkodik – 2015 őszéig 78 tárlatnak adott otthont a galéria! A bábjáték műfaját kifejezőeszközként használó közösség az amatőr csoportból vált báb-színházzá, majd 2012-től lett kiemelt státuszú bábszínház, máig hordozva a „vojtinaságot”. Láposi Terka szerint e művészi identitás nemcsak a fegyelmzettségéből, az átörökítés szándékából s a hagyomány éltetéséből, a közösségben való létezésből, a játékszeretetből, humorból és közvetlenségéből fakad, hanem a bábu (mint tárgy) mély és feltétel nélküli tiszteletéből, a klasszikus (paravános) és vásári bábjáték más játékformákat sem kizáró középpontba állításából is – így haladva a nemzet- és öntudat erősítése felé.

A KISKAKAS GYÉMÁNT FÉLKRAJCÁRJA
(1994) PARAVÁN- ÉS PARAVÁN MÖGÖTTI
KÉPEI (FOTÓK: A VOJTINA ARCHÍVUMA)

SZÉKELY GÉZA:

A HYMNUS FÖLDJE: SZATMÁR VIDÉKE

A kolozsvári Apáczai Csere János Elméleti Líceumban 2018. január 26–27-én rendezték meg a *Szülőföldem, Erdély* honismereti sorozat hetedik, Szatmár vidékével foglalkozó értekezletét. A résztvevők ízelítőt kaphattak a számos történelmi viszontagságot, területi átrendeződést megélt tájegység néprajzi sajátosságairól (szokásairól, táncrendjéről és népzenejéről, ünnepi és hétköznapi hagyományos életviteléről, ruházkodásáról, népi varrottasairól, szőtteseiről és kerámiáiról), irodalmi, zenei, képzőművészeti, helytörténeti múltjáról, építészeti örökségéről. Alább a programot szervező Székely Géza képzőművész-tanár beszámolójának szerkesztett-rövidített változatát adjuk közre.

Az ismeretterjesztő konferenciát Muhi Sándor képzőművész-tanár, művészeti író *Szatmári úti képek* c. fotótárlata nyitotta. A szerző maga vázolta föl mintegy hetven felvételének keletkezési hátterét, személyes indítékát. A lencsevégre kapott hagyományos szobabelsők, népi szőttesek, varrottasok, kerámiák, foglalkozásokkal kapcsolatos kellékek, tájházak, múzeumok, falurészletek már-már egy letűnt világba kalauzolnak. – A tárlatnyitó után Muhi Sándor *Morzsák Szatmárnémeti építészetéből és képzőművészeti életéből* címmel tartott előadást. Fölvázolta Hám János (1781–1857) római katolikus püspök

városkép alakításában játszott szerepét, bemutatta a külsejében újklasszicista, belső terében barokk római katolikus székesegyházat, a szatmári zárda Than Mór-festményét. Beszélt az 1800-as évek elején épült Láncostraplomról, a Kölcsey Ferenc Főgimnáziumról, a püspöki palotáról, a felújított szatmári színházról, az 1842-ben épült neogótikus Kálvária-templomról, a törvényszéki épületről és a Királyi Katolikus Főgimnáziumról, a szecessziós Pannónia Szállóról, a céhes múltú Csizmadiaszín és Iparos Otthon épületéről, a zsinagógákról és a görög katolikus templomról.

Vicsai János történelemtanár *Szatmár helytörténeti bemutatása* c. előadásában a be- és kitelepítések miatti nemzetiségi arányváltozásokat vizsgálta. A Keleti-kárpátokat az Alfölddel összekötő vidék lakossága sok történelmi viszontagságot és területi átrendeződést élt meg – a legátfogóbban Borovszky Samu (1860–1912) *Szatmár vármegye monográfiája* (1906) c. műve mutatja be ezt. A térség mai, Szatmár megyei részén található Nagykároly, Tasnád, Erdőd és Szatmárnémeti, az utóbbi Szatmár és Németi 1712-es egyesítésével jött létre. – A *Szatmár* név a német salzmarkt (sóvásár) kifejezésből ered, a *Németi* pedig a városrész akkori lakóinak nemzetiségi hovatartozására utal.

A Dobráról érkezett magyartanárnő, a *Dobra monográfiája* tanulmánykötet szerkesztője és társszerzője, Kallós Anna Mónika számos tájjellegű varrottast és szöttest hozott magával, kiegészítve a Kajtár Magdolna, ákosi magyartanárnőtől kölcsönkapott, hasonló jellegű gyűjteményt. A középkor óta szőlődombjairól és jó borairól híres Kraszna völgyében található több mint nyolcszáz éves település Szödemetertől, Kölcsey Ferenc szülőfalujától 25 km-re, Szatmárnémeti és Zilah között terül el. A faluközösséget először a *Váradí Regestrumban*, II. András uralkodása idején említik. 1456-ban már iskolai oktatás folyik a településen. Református temploma 1799-ben épült, és kazettás festett deszkamennyezete van. A dobrai temető muzeális értékű kopjafái tölgyfából készültek. A tulipános-kalapos díszítésűek férfi, a kendős-kontyos mintázatúak pedig női elhunyra utalnak. Ma is élő hagyomány a legények által bemutatott borköszöntő (a szőlőműveléssel kapcsolatos népi szokások egyik szép példája); s máig fennmaradtak a régi pincesorok is.

A DOBRAI TEMETŐ KOPJAFÁI (LENT); AZ ELŐZŐ LAPON: A SZATMÁRNÉMETI REFORMÁTUS LÁNCOS-TEMLOM ELŐTT 1991-BEN AVATTÁK FEL A KÖLCSEY-SZOBROT

A szatmári zenei élet múltja és jelene c. előadásában Szép Gyula, a kolozsvári Magyar Opera igazgatója elmondta: a népzene és a szalonzene párhuzamosan, egymást kiegészítve virágzott a XIX. században. Az erről a vidékről származó verbunkos és csárdás Liszt Ferenc zenéjét is meghihlette, aki tévesen úgy vélte: ez a hagyományos, régies magyar népzene. Mivel a *Hymnus* költője, Kölcsey Ferenc (1790–1838) a tájegység, Sződemeter szülötte, az előadó kitért „nemzeti imánk” Erkel Ferenc (1810–1893) által történt megzenésítésének körülményeire és hangzásbeli, műfaji elemzésére. Az 1844-től hallgatólagos közmegegyezéssel „nemzetivé” vált *Hymnust* a Trianon előtti időszakban „feszesebb” előadásmód jellemezte. Korábban a *Boldogasszony anyánk* (katolikus) és a *Tebened bízunk* (református) énekek töltötték be a himnusz szerepét, de gyakran ilyen célzattal hangzottak el a *Rákóczi-induló* különféle népi változatai is.

Weisz Attila művészettörténész előadása révén *Szatmár térség középkori templomai* kerültek közelképbe. Az előadó részletesen beszélt a tájegység lakóinak múltbeli társadalmi és egyházközségi viszonyairól, a különböző történelmi korok viszontagságai közepette bekövetkezett területi átrendezésekről, illetve a térség számbelileg is jelentős műemléktemplomairól. Hangsúlyosan kitért az Ákos nemzetség monostori templomának 12–13. században épült háromhajós, a romanika stílusjegyeit felvonultató ákosi bazilika bemutatására. A téglából emelt kéttornyú épület eredetileg az apszist közrefogó, keleti részére tervezett másik két torony révén négytornyúnak indult. A 13. században épült nagybányai Szent István plébániatemplomnak is gazdag a dokumentációs anyaga. A viszonylagos épségben megmaradt István torony manapság látható állapota annak a „szerencsés fejleményének” tudható be,

hogy azt az 1846-ban kiadott, a 18. század óta romos állapotban lévő templomra vonatkozó bontási engedély „megkímélte”.

AZ ÁKOSI REFORMÁTUS TEMPLOM EREDETILEG BENEDEKRENDI MONOSTORNAK ÉPÜLT A 12. SZ. MÁSODIK FELÉBEN

Dohi Zsuzsa magyartanár *Szatmár irodalmi életének múltja és jelene* c. előadásában a térség irodalmi életének változatos spektrumát érzékeltetve, megemlékezett a 16. században élt erdösi Sylvester János (1504–1551) humanista tudós és bibliafordító, a nagykárolyi származású Károlyi Gáspár (1529–1592) bibliafordító magyar nyelv fejlődési irányát évszázadokra meghatározó munkásságáról. Majd Gvadányi József (1725–1801) költő-prózaíróról, az Érszemjénen született Kazinczy Ferenc nyelvújítóról (1759–1831) és Kölcsey nagy ívű életművéről beszélt. Gaál József (1811–1866) történelmi író, Oroszhegyi Szabó József (1822–1870) útirajzíró-publicista, Lugossy József (1812–1884) nyelvész, Bodnár Zsigmond (1839–1907) irodalomtörténész és Kis Áron (1845–1908), a pedagógiai irodalom megalapítójának munkásságba is bepillantást kaphattunk. Csakúgy, mint a „költőfejedelem”, Ady Endre (1877–1919) életébe, aki sok tekintetben a Szilágytság „gyermeke” ugyan, de a mai Szatmár megyei Érmindszent szülötteként szintén ide tartozik. Szóba került továbbá (az Ady által nagyra becsült, nagykárolyi származású) Kaffka Margit (1880–1918) író, Markovits Rodion (1884–1948) író, Csúry Bálint (1886–1941) nyelvész, Gellért Sándor (1916–1988) költő, Panek Zoltán (1928–2001) prózaíró, Páskándi Géza (1933–1995) költő, dráma- és prózaíró, a Kolozsváron kiteljesedő Dsida Jenő (1907–1938) és Szilágyi Domokos (1938–1976) költők munkássága.

FALUSI UTCA –
HOLLÓSY SIMON FESTMÉNYE

Murádin L. Noémi: *A Nagybányai Iskola* c. előadása az „új időknek új dalai” szellemiségben szárnyra kapó képzőművészeti törekvések irányát, tartalmát igyekezett megvilágítani. A millennium évében, 1896-ban Hollósy Simon (1857–1918), Ferenczy Károly (1862–1917), Thorma János (1870–1937), Réti István (1872–1945), Iványi Grünwald Béla (1867–1940) és mások által (sok tekintetben a Barbizoni Iskola mintájára) kezdeményezett festőiskola a maga törekvéseivel, újszerű látásmódjával nemcsak képalkotó módszerében változtatta meg a korabeli akadémista felfogást, hanem témaválasztásában is új szempontok vezérelték. A szemléletváltás mentén ugyanis az addigi felfogás szerint jelentéktelennek tűnő valamely tájelem például a mű „főszereplője”,

üzenethordozó összetevője lett azáltal, hogy kompozíciós tényezővé minősült a szín, az ecsetkezelés belső ritmikája, a fény-árnyék viszonylatok, a látványelemek atmoszférikus festői megragadásának „hogyanja és mikéntje”. Az így képpé átlényegített látványelem csupán ürügyként szolgált valamely gondolat vagy hangulat festői megformálásához, megjelenítéséhez. Az előadó beszélt a generációváltásoknak betudható szemléletbeli változásokról, az időközben jelentkező „törésvonalakról” és irányváltásokról, melyek nyomán több korszakra osztható a Nagybányai Iskola mintegy félévszázados fennállása és tevékenysége.

Szabó Zsolt író, a *Művelődés* volt főszerkesztője, Szatmár vidékével kapcsolatos élet-közeli tapasztalatait, élményeit osztotta meg. Mondandójának vezérfonalát jelentette az a gondolat, mely szerint szavakban nehezen megfogalmazható, sajtóságos ízeket rejtegető, erőteljes arculati vonásokkal rendelkező tájegység Szatmár, ahová – a Szilágysághoz hasonlóan – kolozsváriként is ezer szállal fűződik. A sokszínű és változatos megközelítési szempontokat felvonultató kétnapos rendezvény a szóban forgó tájegység arculati vonásainak feltérképezését igyekezett nemcsak szóbeli értekezések, előadások révén bemutatni, hanem sok esetben versek felidézése révén is. Ilyen megfontolások szerint olvasta föl Kallós Anna Mónika a dobrai legények borköszöntőjét, és idézte föl Dohi Zsuzsa Gellért Sándor, Dsida Jenő, Szilágyi Domokos egy-egy versét. Hangulatos irodalomélmény volt a tíz Ady Endre-versekből Székely Géza által összeállított és elszavalt versfüzér is.

A művészi kifejezőerő magával ragadó élményét nyújtotta a „Felszállott a páva”-díjas *Tokos* zenekar szatmári népzenei típusokat felelevenítő muzsikája, a zenekar vezetője, „prímása”, Vajas Albert pedig a szatmári népzene és néptánc világáról tartott előadást. Erre a térségre is érvényes, hogy a mezővárosok fejlődése maga után vonta a faluközösségek régies zenéjének és táncrendjének átalakulását. A többi közt azért is, mivel a vidéki falvakat bejáró táncmesterek révén hamarabb találkozik a tájegység népessége a polgári szalonzene, valamint társas zene és magyar népies műzene hatásával, illetve a zenei műfajoknak megfelelő tánci típusokkal, mint más térségek. Az életerős tánc- és népzenei hagyományok azonban még képesek szervesen magukba olvasztani az új hatásokat.

A szatmári tájegység tánc- és zenedialektusának formálódásában jelentős szerep jutott a cigányság ilyen irányú kultúrájának, valamint a cigányok által hordozott-közvetített régiesebb erdélyi népzeneinek és tánc kultúrájának. A vidék tánci típusai (verbunkos, lassú és friss csárdás, kondás- és pásztortáncok)

mellett élő az oláhos, román, illetve a lakodalmi (tréfás-dramatikus verbunk, osztótánc) és a polgári társastánc anyag. A zenei bemutatóval együtt a szatmári táncrendeket is érintő előadás kitért a csárdás és verbunkos szatmári eredetének ismertetésére. Bizonyos falvakban a botoló harci jeleneteket idéz föl, zenéje pedig kissé darabosabb, mint a csárdásé. Ami viszont meghatározó volt: akárcsak az énekeshez, a táncosokhoz is alkalmazkodnia, „idomulnia” kellett a zenekaroknak. Ezt alátámasztandó: a Tusai Szilárd vezette *Bogáncs* néptáncgyűttes hiteles, élményszerű szatmári táncokkal varázsolta felejthetlenné a rendezvényt, s a *Zilahi Csuprosok* citerazenekar előadása is megerősítette: érdemes odafigyelni népművészeti hagyományainkra.

A konferencia végén Szabó Attila muzeológus (a *Csuprosok* irányítója, aki a rendezvény szervezésében is hathatós segítséget nyújtott) saját kerámia-gyűjteményét mutatta be. – „Tapintható közelségbe” került Szatmár vidéke fazekas központjainak (Szatmárnémeti, Nagykároly, Nagybánya, Felsőbánya, Tasnád, Misztótfalu és Vámfalu) néhány mives cserépedény típusa: tányérok, szilkék, kanták, bokályok, korsók, káposztás fazekak. A különböző tájegységek kerámiáját, köztük a szatmári fazekasságot évek óta kutató képzőművész-muzeológus a nagybányai stílusú kerámiáról szólva kifejtette, hogy az városias, magas színvonalat képvisel. Egy részük fehér alapon kék szaruvonalas díszítésű; a motívumok közt van virág, madár, emberi alak, csillag. A másik részük fekete alapon fehér szaruvonalas díszítésű, és tulipán-, stilizált virág-, illetve geometrikus motívumok jellemzik. A felsőbányai stílusnál megkülönböztetjük a református magyarokra jellemző változatot, melynek jellegzetessége a fekete alapra festett fehér vonaldísz, stilizált virág- vagy fenyőág motívum. Szabó Attila szerint a szatmárnémeti, nagykárolyi és misztótfalui kerámia múltja kevésbé kutatott, és stílusbeli sajátosságaik sincsenek kellőképpen feltérképezve.

INTERFERENCIA II.
SZÉKELY GÉZA GRAFIKÁJA

SOLYMOSI GÁBOR versei

MINT VÉN, KOPOTT KOMÓDBAN...

mint vén, kopott komódban
a mit-sem érő ódon képek,
megfakultak unt rózsáim,
s szívem őszében henyélnek

s ha rájuk hull csintalan estek
régi, könnyű fénye, akár a máz,
mutatják egy-egy pillantásra,
mily pompát cserélt a hervadás

hunyt, fakult színeit sajnálom
csak, akár a zászlókon, ha ígérő
idők jóságos jövői felsejlenek,
s csálnak valahová, és elmegyek,

azt sajnálom csak, a ragyogást,
azt az égből leszakadt nyarat,
ami forгатagából dobja felém
lengeni messzi, hosszú hajad

azt szánom, azt a ritka képet,
mit néha tesznek ki elébek,
kik jól tudnak vágyat elsíratni,
a lázadást, mi nem bír maradni,

amikor mindent égetnie kell
és leszáll a mennyből az öldöklő
angyal, és átülök lángokat zengeni
körtefaágra, kimentett hajaddal

VÉGRE, VÉGRE MÁRCIUS LESZ...

végre, végre március lesz,
s levedlem téli, szűk kabátom,
és gúzsba kötött kedveimet
nagy rajcsúrral mint madárrajt,
szétrepítem a kizöldült határon

s elviszem neked mi első – hiába
kutyákkal őrzött e kert és törökkel
vigyázott vadas tanyák, letépem
mi nekünk jár a frigyre, s elfutok,
ott hagyva gőgös virágok illatát

szelíden járok majd, hogy szerelmes
ábrándod rám ismerjen, míg harsog
köröttünk a féktelen tavasz, s mintha
e tél csak csúf legenda lenne, a március
legyint, és arcunkra lágyságot fakaszt

JÓ KIS ESŐ ESHETETT...

jó kis eső eshetett,
kékesszürke volt az utca,
csillogott a fű,
s álmok lebegtek még
a friss, piros tetők
és széthúzott sötétítőik
álmos csipkái között;
a szélkakas keletnek állt,
és én felhők szikráin tűnődtem
elmúlt szerelmed fölött,

és hogy látod-e onnét
e bodrosodó reggelt,
hol cikkcakkban futnak
a vékony keréknyomok,
és a sapkákból eltűnt
hosszú hajfonatok,
ahogy kibomlanak
a márciusi szélbe,
mint vizik illatukat,
újra szerelmet keresve?

(Mikepércs, 2018. március)

EGY SZOBRÁSZ, AKIT MEGTALÁLNAK A KÖVEK

Nagy Sándor interjúja Kurucz Imre szobrászművésszel

Számos alkotása díszíti-gazdagítja Berettyó-újfalut, domborművei, emlékművei, szobrai országhatáron innen és túl is megtalálhatók. 70. születésnapján (2016-ban) félszáz alkotását csodálhattuk meg a Nadányi Zoltán Művelődési Házban.

Kurucz Imre műtermében vezetett be a szobrászat rejtelseibe és beszélt életének főbb eseményeiről.

Hogyan kezdődött szobrászi pályafutása?

Talán óvodás koromban kezdődött a Bere óvodában (a Rákóczi utcában), ahol gyakran barcsival dobáltuk a lányokat, sárból pukkantókat készítettünk. Én kitaláltam, hogy sárból lehet figurákat is készíteni, ami Bere óvo néinek is tetszett. Általános iskolában az egyik rajzórát *Právecz Mária* helyettesítette, szabadon lehetett alkotni. Feri bátyám abban az időben a tengerhajózásnál dolgozott, ezért én egy háromárbcos hajót rajzoltam. Engem is érdekelt a tengerhajózás, ezért is rajzoltam előszeretettel hajókat. Nagyon zokon esett, hogy egyvest kaptam rá, pedig én nagyon jónak tartottam. Az általános iskola elvégzése után Dunakeszire kerültem ipari tanulónak. Büszke voltam arra, hogy minden héten ki voltak állítva a rajzaim a dicsőségtáblára. Az osztálytársak előszeretettel kértek fel, hogy készítem el helyettük a rajz házi feladatot. Ennek én nagyon örültem, mivel ez által bőséges zsebpénzt szereztem. *Anna István* rajztanárom azt szerette volna, hogy a Budapesti Képzőművészeti Iskolában tanuljak tovább, ahova ő is járt. A Vasutas Képzőművészeti Körbe jelentkeztem is két alkotással: egy rajzot – ami egy vietnámi lányt ábrázolt békegalambbal és olajjával (1960-as évek) – és egy rézdomborítást vittem a felvételire. Amikor ezt meglátta a mester, azt mondta, hogy fel vagyok véve.

Kik tanították meg a szobrászat rejtelseire?

Felvételi után a kisteremben tanulmányrajzokat kellett készíteni, majd krikát, portrékat, s élőszobor után dolgoztunk. *Kling György*, Munkácsy-díjas festőművész volt a rajztanárom, aki megtanított látni és láttatni. Mesterem,

Kirchmayer Károly szobrászművész, az iskola egykori vezetője hamar felfigyelt a jó formakézségemre. Ő már a kezdetek kezdetén érezte bennem ezt a formakézséget, jó térérzékét. Azt mondta: „Te Kurucz, te érzed, amit csinálsz!” Mondtam neki, hogy ez természetes! Mire ő azt válaszolta: „Neked természetes!” Tőle tanultam a szorgalmat, a kitartást s mindazt, amit a szobrászatban megtanulható. Elméletből Pogány Ó. Gábor művészettörténésztől kaptam szakmai útmutatót. 1968-tól rendszeresen alkottam művésztelepeken. Dunakeszin készítettem el első nagyobb köztéri alkotásomat, mely a Járműjavító ebédlőjében egy két méterszer egyméteres rézdombormű volt:

kenyérseletelő nőt ábrázolt. A keszthelyi művésztelepen nagyon szorgalmasan dolgoztam, ott ismerkedtem meg a kővel – pontosabban a márvánnyal. Egy kőfaragó mesternél tanulhattam, aki mindent megmutatott, ami a kőmunkával jár. A kőfaragástól, a fényezésétől, a betűvésésig minden fortélyt elleshettem tőle. Megajándékozott két kis márványtömbbel, amelyeket a művésztelep kurzusán ki is faragtam, és ezeket

már 1969-ben, az országos kiállításon díjaztak. *Székelyhidi Ágoston* művészeti író, aki 30 éven át figyelemmel kísérte munkásságomat, egyik bevezető tanulmányában így fogalmazott: „először arra figyelhetünk fel, hogy Kurucz Imre csupa kemény anyagból, márványból, bazaltból, gránitból faragta szobrait. Azt a munkát vállalta, ami tanulásra, szívóságra készítette.” Nagyon megszerettem a követ, mely egy ősi anyag. A következő években a budapesti kiállításokon sorozatban díjaztak. Dunakeszin dekoratorként dolgoztam, ahol festéssel, szobrászattal és makettépítéssel is foglalkoztam.

Majd hazaköltözött...

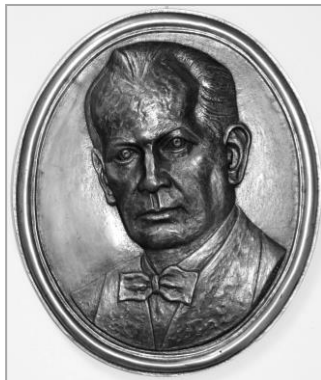
1970-ben házasságot kötöttem és hazaköltöztem Berettyóújfaluba. Ezek után még sokat jártam Pestre. Biharban a szobrászatnak nem volt hagyománya. Az irodalomnak, és a festészetnek igen. A barátok és a mesterem biztatására úgy határoztam: megpróbálok

ittthon egy szobrászi pályát felépíteni és ezt elfogadtatni az itt élőkkel. Az első szobrásza vagyok a Bihari térségnek.

Sikerültek a tervei?

Kemény dió volt Berettyóújfaluban elfogadtatni a szobrászatot, ezt senki nem vette komolyan. Az elvtársak azt hitték, hogy valami hátsó gondolat van benne, sejtelmes kis szoborfiguráknak nézték az alkotásokat. Az volt az igazi szobrász a szemükben, aki Lenint és szocreál alkotásokat készített. Az én munkáim nem ilyenek voltak.

A szobrászat mellett mivel foglalkozott ezekben az években?

1971–84 között a kultúrházban dekoratorként dolgoztam, máshogy nem lehetett megélni. 1978-ban az Országos Alkotó Ifjúság pályázatra elküldtem három alkotásomat. A kiállítás a Budapesti Történeti Múzeumban volt, az első díjat én hoztam el! Nagy betűkkel volt kiírva a Budavári Palota bejáratánál: „KURUCZ IMRE – HAJDÚ-BIHAR MEGYE – ELSŐ DÍJ!” Sokan nem hitték el, hogy első lettem. *Bene Tiborné* volt akkor a művelődési ház igazgatónöje. Elment, megnézte a kiállítást és közölte, hogy Kurucz Imre valóban igazat mondott. Azóta is rendszeresen szerepelek hazai és nemzetközi kiállításokon. 1984-ben vettek fel a Művészeti Alapba, s azóta hivatásos művészként dolgozom.

Hol volt a műterme?

A Vörösmarty utcán laktunk és a családi házhoz egy műtermet építettünk, amit 1982-ben a Bessenyei lakótelep építése miatt szanáltak. A város akkori vezetőinek ígéretet tettem, ha segítenek felépíteni az új műtermet, készítek egy szobrot a városi strand elé. Megvették a követ, elkezdtem dolgozni a szabad ég alatt. Vártam viszont a segítséget a műterem építéséhez, de nem jött. Így ajándékba készült el a

Napbanézó szobor, mely ma is a strand- és élményfürdő előtt áll. A később megvásárolt családi házunk udvarában láttam meg a lehetőséget a nagyobb alkotások elkészítéséhez. Itt készült például az '56-os emlékmű.

Hány műve van közterületen, középületekben? Mennyi a városunkban?

Alkotásaimnak száma 57, ezek közül 23 látható Berettyóújfaluban. A nagyobbak: a *II. Világháborús Emlékmű* a Kálvin téren (1994), a *Napbanézó* (1999), az *1956-os emlékmű* (2006), a *Báthory Gábor szobor* (2008) és a *BUSE centenáriumi emlékmű* (2011). De én alkottam újra a *Turul emlékművet* az Erzsébet téren régi fotók alapján (2000), és az *Országzászlót* (2000) is. Vannak még domborművek, melyek a következők a teljesség igénye nélkül: *Szabó Pál* (1988), *Liszt Ferenc* (1996), *Nadányi Zoltán* (1997), *Szabó Ferenc* (1997), *Pálfi István* (2006), *Gaál János* (2005), *Tarcsi István* (2009), *Fráter László* (2011), *Orbán Balázs* (2014), *Kálvin János* (2017), *Makk Károly* (2017).

Melyek a szobrász munkaeszközei, szerszámjai?

Általában a különböző profilú vésők. A spiccfogas, lapos betűvésők, de ma már óriási segítséget jelentenek a kézi csiszoló gépek, daraboló szerszámok. A Báthory szobrot itthon mintáztam meg, három mázsa agyagot raktam fel a szobor vázára. Megcsináltam a vázat egy 16-os betonacélból, amelyre fából bordákat készítettem és végül erre került fel a három mázsa agyag.

Hogyan érte el a végleges formáját?

Varga Imre karcagi öntővel dolgoztam, ő a műtermemben vette le a mintákat, negatívokat, ez még szintén három mázsát nyomott. A darabformákat öntötték bronzbá, illesztették, hegesztették össze. A szobor talpzata bolgár mészkből készült.

Hol voltak eddig kiállításai?

Számos hazai és külföldi kiállításon vettem részt. Magyarországon kelettől – nyugatig szinte minden megyében volt már egyéni kiállításom, de Japánban, Olaszországban, Lengyelországban, Németországban, Romániában és Svájcban is láthatták már a munkáimat. A legutóbbi, a Luther Mártont

ábrázoló domborművem a nagyváradi Partium Egyetem díszudvarán lévő panteonban lett felavatva, *Tőkés László* – immár a hatodik domborművem leleplezésekor – azt mondta, hogy a Partium szobrása is vagyok, nemcsak Biharé. A Partiumi Keresztény Egyetem házi szerzőjeként is emlegetett.

Mire törekszik leginkább a szobrok készítésekor?

Töreksem arra, hogy a szobor ne csak külsőségében mutasson hasonlóságot, de az ábrázolt személy belső tulajdonságai is jelenjenek meg. Hogy az életpelen anyagból élő alkotás legyen.

Milyen kitüntetésekkel büszkélkedhet?

Berettyóújfalu városától két díjat kaptam: az *Erdélyi Gábor-díjat* 2001-ben, a *Báthory Gábor-díjat* 2010-ben. Debrecen művészeti ösztöndíját 1986-ban kaptam meg, a Tavaszai Tárlat nívódíjat (szintén Debrecenben) 2005-ben. Legutóbb Hajdúböszörményben, a Hajdúsági Nemzetközi Művésztelep nívódíját érdemeltem ki (2017-ben).

Az igen sikeres Tájak Emberek előadássorozatból tudhatjuk: szeretnek kirándulni feleségével, illetve Kari Sándor családjával. Milyen helyekre mennek szívesen, hol érzik otthon magukat?

Mi nagyon megszerettük Erdélyt. Úgy érzem, hogy emberségesebbek, sokkal nyitottabbak, őszintébbek, korrektebbek az emberek. Egyszerűen és nagyon jól gondolkodnak, ezen kívül nagyon jó vendéglátók. Látástól-vakulásig dolgoznak, de az ünnepeket megünneplik. Furcsán hangozhat az én számból, de magyarabbak, mint mi vagyunk idehaza. Ez az érzés, a táj, az emberek annyira vonz bennünket, hogy nem tudnánk elképzelni olyan évet, amikor nem megyünk el Erdélybe, vagy nem utazunk el egészen a Gyimesekig, a csángók földjére. Ott a patakokban sodródó kövek csodálatosak! Szívem szerint el-

hoznám mindet! Bátran merem mondani, hogy mindegyikben látok valamit. Érdekes módon a kövek mindenhol megtalálják. Gyimesfelsőlokon egy gyönyörű márványdarab talált meg. Kari Sanyi barátom elképzelni sem tudta, mit keresett ott az a kő?

– Egy csodálatos haza, a nagy Magyarország rejtőzött benne!

A természet iránti szeretete, csodálatosan rendezett kertjében is tükröződik. Milyen fák, növények kaptak otthont a kertjében?

Én nagyon szeretem a kertet, céltudatosan ültettem a fákat, a növényeket. Ezüst- és normann fenyők, aranytuják, hamisciprus, oszlopos-és bokros tiszafa is díszítik a kertet. Gyümölcsfa is van jó néhány fajta. Amint kitavasodik, mindig találok elfoglaltságot. Egy fenyő alatt szoktam faragni, ha jó idő van. Nagyon jó faragó hely. Télen, ha nem tudok mást csinálni a kertben, akkor a madarakat etetem, itatom.

A FOTÓKAT KÉSZÍTETTE:
GOMBOS FERENC,
KARI SÁNDOR,
NAGY SÁNDOR
(BERETTYOHIR.HU)

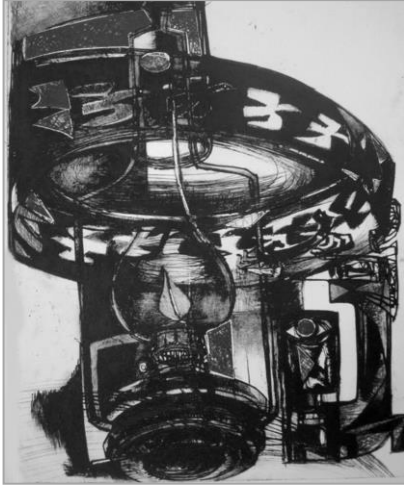
Mit üzen a jövőnek a műveivel?

Ezt néhai *Barabás Zoltán* költő barátom gondolataival tudnám a legszebben megfogalmazni, aki így írt:

„Kurucz Imre művészete a történelem bűvköréből teljesedett ki, az alkotó tiszteli a múltat, megbecsüli a jelent, építi a jövőt”.

Azt szeretném, hogy – akár a kicsi érmekben, akár a domborművekben, a köztéri alkotásokban, akár az emlékművekben – maradandót hozzak létre. Lehet, hogy ez nagyképűségnek hangzik, de azt szeretném, ha az alkotásaim megmaradnának a következő nemzedékeknek.

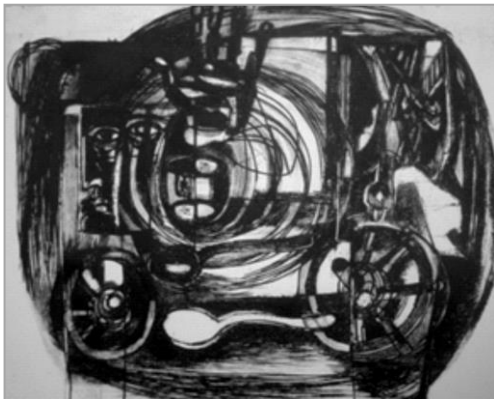
IDŐ-(K)ARCOK

Székely Géza grafikai tárlatáról

Több mint harminc munkáját (rézkarcot és hidegtű-karcot, pasztellt és monotípiát) állította ki Székely Géza grafikusművész a kézdivásárhelyi Ince László Céh-történeti Múzeumban rendezett, február 9. és március 2. között nyitva állt *Idő-(k)arcok* című tárlatán. Alább két értékelésből idézünk, mely olvasható a művész erre az alkalomra készített leporellóján is.

FEKETE VINCE költő: „A kül- és belvilág, a mitikus és múltbeli jelenetek keverednek itt a falu jelenkori és nosztalgikus emlékképévé. jellegzetes falusi indítatású alkotó kiállításunk szerzője, aki megilletődve szemléli a gyermekkori, illetőleg a közelmúltbeli szülőföld dolgainak, motívumainak, embereinek gyökeres megváltozását, átalakulását.”

SZEGŐ ZOLTÁN költő: „... Székely Gézában azt kell tisztelnünk, hogy egész emberként s egész művészként vállalja önmagát, a cél s a tehetség elkötelező, kíméletlen igényét a munkához, a szorgalomhoz.”

A művésznak április 27-től Zilahon, a Szilágy Megyei Művelődési és Művészeti Központban látható ÖSSZKÉP címmel rendezett grafikai és festészeti kiállítása.

SZÉKELY GÉZA GRAFIKÁI

JANTYIK ZSOLT:

MAGYAROK

– szimfónia –

I.

Keletről, lassú húsokból kikelve
indult el egykor egyedül a Vándor.
S mert mindent csinál egyszer az ember,
kerek tízet rögtön az Égre számolt.
Perlette az Eget és az Istent is,
ki nemzetét oly régen és úgy veri;
tán tíz másik nép kéne mellé, hogy
velük egyszer, talán, majd kiheveri.

Válaszolt neki az Isten.

És amikor reggel felkelt, a Képtelenségek Korába ébredt,
bárhová tette a lábát, hazugság volt, ahova lépett.
Az Igazság is eltűnt, de előbb még sok apró igazság lett belőle,
és ha azokkal szólt a szája, az igaz szó is hazug lett tőle.
Embernek látszó lények gépekkel ontották rá a hazugságot –
Mindenből ömlött a halál és a Halálnak tetszett az, amit látott:
a Rettetés lett úrrá a Világon, és mellé kéjjel lépett az Erőszak,
Elsötétedtek az Elmék, mikor ellopták a Napot, meg a Holdat.
S akkor az Idő is megállt, és a Mélységes Sötétben át
emelkedtek fel a házak, és az Égben égtek el a fák.
Elomlott akkor a Vándor, teste a térdére hullt –
végtelen volt az ő zuhanása, ahogy ellobbant vele az Út.

II.

A Csönd alatt továbbdübörgött a Földi Rettenet
– s elnézett az Isten a csillagok felett...

III.

„Csicsíja bubája,
tente, baba tente..”
– anyja hangján szólt a
Boltozat felette.

„Pihenjünk egy kicsit!
Nem kerget a tatár”
– szállt le a szekérről
mosolygós nagyapám.

„Innál-e bort, fiam?
Gyere ,kis unokám!
Hűvös borral múlik
a forró délután...”

„Szeretsz, ugye, Drága?”
– szólít az Ölelő –;
Két szerelmes így fut
az Elmúlás elől...

„Apa, nézd, ott a Hold!”
– tapsikol és nevet
a kicsi lányom: már
titkokat fejteget...

Mért ez a sok Emlék?
Mi célból és minek?
Mért teremtett Isten? –
nem kellünk senkinek!?

És ha kellünk: Nyúgnek,
bajnak, rabszolgának?
Vadállatként, ha hajtanak,
akkor hívnak csak magyarnak?

Mindenség-Teremtő
Lelke és Ereje!
Mag a Magtól kérdi,
mi lesz most már vele?

Félem én az Istent,
de nem tartok tőle,
Célja volt a Jóval,
ha adott belőle.

Értelmét, ha látnánk
Meghurcoltatásnak,
Szorít'nánk mi helyet
az Isten Fíának.

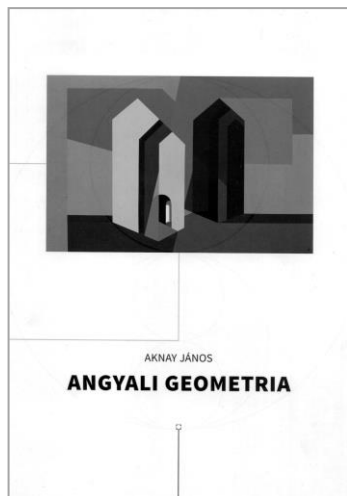
S ha az Édes jönne,
az is ide férne,
Szépen elmesélnék,
mért ez lett a Vége.

És ha mégsincs vége?...
mit kell tennünk érte?
Meddig hulljon a Világra
a Magyarok Vére?

Hit nélkül halódunk,
Cél nélkül sorvadunk,
Isten nélkül elpusztulunk?
Isten nélkül elpusztulunk!

IV.

A Csönd alatt továbbdübörgött a Földi Rettenet
– s ránk nézett az Isten a Csillagok felett.

AKNAY JÁNOS: ANGYALI GEOMETRIA

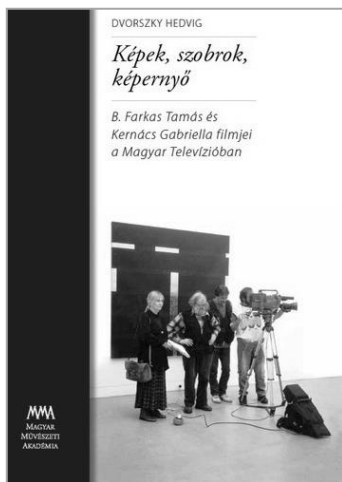
Az *Angyali geometria* című (2017 őszén a győri Rómer Flóris Művészeti és Történeti Múzeum főépületének hét termében, több mint 500 négyzetméteren rendezett) időszaki tárlat Aknay János Kossuth-díjas festőművész munkásságából mutatta be a 2010 utáni korszakot reprezentáló válogatását. *Emlék* címet kapta a legtöbb – az egzisztenciális és metafizikai kalandot a geometria rendjébe sűrítő – kép. Az ebből az alkalomból a győri múzeum által gondozott album 64 színes reprodukciót ad közre P. Szabó Ernő előszavával.

DVORSZKY HEDVIG:

KÉPEK, SZOBROK, KÉPERNYŐ

B. Farkas Tamás és Kernács Gabriella filmjei a Magyar Televízióban

(Magyar Művészeti Akadémia, Bp., 2016.)

Az 1960-as és '70-es évek kulturális életében a festők, szobrászok, fotó- és iparművészek is ugyanúgy kezdték feszegetni a 20. századi kifejezésformákhoz vezető lehetőségeket, mint tették azt a Balázs Béla Stúdió dokumentumfilmesei, vagy egyes színházi rendezők, a költők és írók. – Dvorszky Hedvig művészettörténész, a Magyar Művészeti Akadémia művészetelméleti tagozatának levelező tagja könyvében a magyar televíziózás egyik kevésbé ismert és elismert területéről, a képző- és iparművészeti alkotások születéséről, valamint az egyes művészekről készült filmekről és azok körülményeiről szól, ahogyan azt a Magyar Örökség-díjjal kitüntetett B. Farkas Tamás rendező és felesége, Kernács Gabriella művészettörténész szerkesztőpáros 1967-től 2007-ig látta és láttatta.

Fiatalkoruktól, ennek a televíziós műfajnak a születésétől kezdve lehettek jelen a folyamatban, majd végigkísérhettek egy-egy általuk kiemelkedőnek vélt életművet is. Ma már közülük sokan nem élnek, személyiségüket, emléküket, műveik egykori, gyakran máig érvényes jelentőségüket ezek a filmek őrzik. Művelődéstörténeti sorozataikkal értékmentő munkát végeztek – írja Dvorszky Hedvig, aki bevezető tanulmánya mellett a televíziós művészettörténeti munkát kívánja méltó módon elhelyezni a kortárs magyar művészettörténetben. Az eddig soha nem publikált események, tények és történések közreadásához leghitelesebb megoldásnak a személyes beszélgetés formáját választotta. Remélve, hogy az olvasó ebből egyszerre nyerhet szinte közvetlen bepillantást a szakmai műhelytitkokba és rálátást a korszak kulturális viszonyaira. A kötetben közreadott tekintélyes filmográfia nemcsak a szerzőpáros jelentős munkásságáról ad számot, de különleges dokumentumértéke is van, s forrása lehet további kutatómunkáknak is.

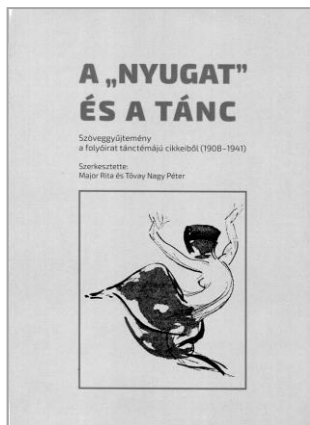
„Kernács Gabriella a televíziós munkája mellett korábban is vállalta az írásbeliség művészettörténeti felkészültséggel járó szép munkáját, ezt cikkek, tanulmányok, kiállításmegnyitók sora igazolja. Az egyes művészmonográfiák, amelyekre inkább az utóbbi években vállalkozott, sajátos módon ötvözik a tv-filmes tapasztalatait – fogalmaz Dvorszky Hedvig. – [...] Ezekben ugyanúgy benne van a képi vágás szellemi élénkséget biztosító szellemi bravúrja, mint az elemző szövegek latinus műveltségre is épülő igényes írói stílusa. Az őt választó alkotók megnemesülnek hozzáértő megközelítésében.”

SIMON GÉZA GÁBOR:

A ZENETUDOMÁNY MOSTOHAGYERMEKE
A jazz és hatása Magyarországon
1920–1950

A Magyar Művészeti Akadémia Elméleti Tagozata gondozta 2016-ban Simon Géza Gábor zene- és hanglemeztörténész (CD-melléklettel kiadott) kötetét, interdiszciplináris megközelítéssel vizsgálva az 1920–50 közötti, a jazzmuzikához kapcsolódó eseményeket. Külön fejezetek foglalkoznak a jazz reprezentációjával a magyar nyelvű irodalomban, a képzőművészetben és a filmben.

MAJOR RITA ÉS TÓTVAY NAGY PÉTER (szerk.):
A „NYUGAT” ÉS A TÁNC
Szöveggyűjtemény a folyóirat tánc témájú
cikkeiből (1908–1941)
(Magyar Táncművészeti Egyetem, Bp., 2017.)

A több mint nyolcvan cikket közreadó szöveggyűjtemény (antológia) szerzői között ott van a legtöbb ilyen írást jegyző Bálint Aladár, Rabinovszky Máriusz és Schöpflin Aladár mellett Karinthy, Füst Milán, Szabó Lőrinc, Cs. Szabó László, Halász Gábor, Tóth Árpád és Kassák – a szerkesztők külön fejezetbe rendezték a tánc és irodalom viszonyát faggató cikkeket. A kötet a magyar irodalom és a tánc szerteágazó kapcsolatrendszeréből egy olyan részletet ragad ki, amely egy, az iskolai tanulmányokból is jól ismert folyóirat segítségével elevenít meg egy korszakot. „Megmutatja, hogy a tánc történet mennyire belesimul a kultúra történetébe”, s hogy egyes kor-

szakokban mennyire tartozott hozzá az értelmiség érdeklődési köréhez. Találunk itt táncról szóló, táncsal foglalkozó cikket és előadásokat, vendégjátékokat értékelő beszámolót, táncesztétikai értekezést, olyan irodalmi alkotásokat, melyek témája vagy ihletője a tánc volt. Már itt föllelhetők a táncról való újfajta gondolkodás elemei, s megjelenik a tánc és film kapcsolata is az elméleti reflexiókban.

TÓTH ÁRPÁD: TÁNC

Táncot kívánnék látni, hintázó női testet,
Zenén lebegve könnyűt, toppanva halk neszűt,
Úszó, setét hajával csak fátyolos mezűt,
Kit nékem furcsa piktor, bús vágy, élembe festett –

Hadd jönne s lengené szép estté ezt az estet,
Most hogy aléló pillám zokogni nehezült
S hogy nehezülő szívem ím szakadni feszült
S azt sem tudja szegény, élni vagy halni restebb?

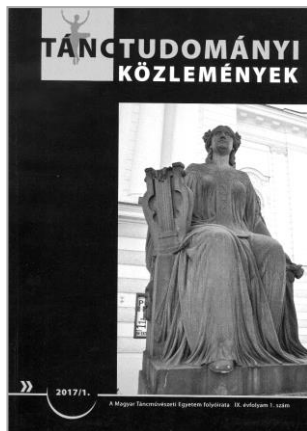
Áztatnám ajkamat borús, bíbor borokkal
és dúdolnék a tánchoz téveteg bús torokkal
S hallgatnám, félig alva: kezem ütemre tapsol,

Rám dőlne részeg álom, mint egy agyagkolosszus
S nem hallanám a bűt, a szennyes és a bosszús
Hiénát, amint tépi szívem s morogva habzsol.

(*Nyugat*, 1915., 20. szám)

TÁNCUDOMÁNYI KÖZLEMÉNYEK – 2017/1.

A Magyar Táncművészeti Egyetem folyóirata legutóbbi számában a 2016 tavaszán megrendezett konferencia (*Shakespeare és a Tánc-Mű/Film/Zene*) öt előadásának szerkesztett változatát adja közre. Szakály György esszét írt Shakespeare-hőseiről, Lanszky Anita az online forráskutatás tükrében vizsgálta a szerzőt; Kovács Ilona a Puck-portrék zenei és táncos változatait, Tóvay Nagy Péter szintén a *Szentivánéji álm* variációt (a koreográfiák és az irodalmi mű kapcsolatát) értelmezte.

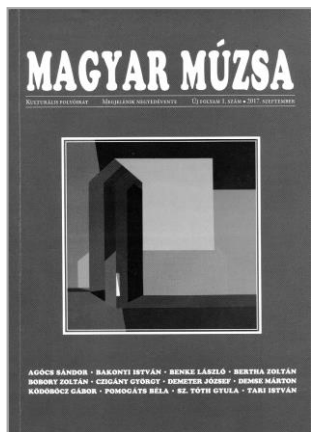

AGRIA – 2018/TAVASZ. *Németh László* régi erdélyi protestáns drámahőseiről, *Dsida Jenő* elmúlásgondolattal teli költészetéről, *Kocsis István* Trianon-drámájának előadásáról, *Gulyás Imre* hőskölteményéről, *Kaiser László* lírájáról közöl írásokat *Bertha Zoltán*, *Lisztóczy László*, *Hegedűs Imre János*, *Rideg István*, *Sumonyi Zoltán* és *Ködöböcz Gábor* az egi irodalmi, művészeti, kritikai folyóirat idei tavaszi számában. Verssel jelentkezik mások közt *Aknay Tibor*, *Anga Mária*, *Antal Attila*, *Bozók Ferenc*, *Csáky Anna*, *Csontos Márta*, *Fecske Csaba*, *Holló József*, *Konczek József*, *Nagy Zita*, *Oláh András*, *Olasz Valéria*, *Serfőző Simon*.

ZEMPLÉNI MŰZSA – 2018/TAVASZ

Kazinczy Ferenc nyomába ered (*Zarándokúton*) Kovács Dániel a Sárospatakon szerkesztett társadalomtudományi és kulturális folyóirat friss számában. Gárdonyi „keserű-édes” hangjáról ír *Lakatos-Fleisz Katalin*, a közösségi művelődés idejéről és rendjéről értekezik *Balácsi Károly*. A folyóirat-számot illusztrál *Lenkey-Tóth Péter* festészetét *Sándor Zsuzsa* mutatja be (*Különös közelképek a végtelen csendben* címmel).

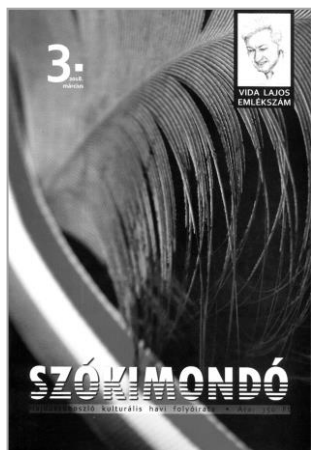

ÚJ FOLYAMMAL INDULT A MAGYAR MÚZSA

Régi-új kulturális folyóiratot indított el a múlt év őszén a Magyar Újságírók Közössége; a lap főszerkesztője Madár János, célja, hogy újra-élessze „a *literátus újságírás*” Móricz, Krúdy, Kosztolányi nevével jelzett hagyományait, és válaszolva egyúttal a 21. sz. szellemi hívásaira. A folyóirat neve ismerősen cseng: e cím alatt jelent meg a *Magyar Kurír* irodalmi mellék-lapja 1786-ban, a következő években létezett a pozsonyi és bécsi *Magyar Múzsza*; 1796-ban Csonkoni adta ki *Diétai Magyar Múzsza* című verses újságját. *Magyar Múzsát* Pekár Gyula is szerkesztett 1920-tól; majd a következő előd a 2. világháború idején bukkant föl (s több irodalmi antológia is ezt a címet választotta). A *Kecskeméti Lapok* kiadásában 2008-ban indult a *Magyar Múzsza*, amely az új folyamnak tartalmában-küllemében is közvetlen előzménye. Az újraindult lap legelső száma tiszteleg az Arany-jubileum előtt, Bertha Zoltán a reformáció 500. évfordulójára emlékezik, Bakonyi István a protestantizmus és irodalom viszonyáról ír; gazdag összeállítás idézi meg Kósa Csaba emlékezetét; a színes műmelléklet Bráda Tibor műhelyébe kala-uzol; recenziót közöl Ködöböcz Gábor, Madarász Imre, verset Agócs Sándor, Bükki Attila, Czigány György, Kaiser László, Madár János, Oláh András.

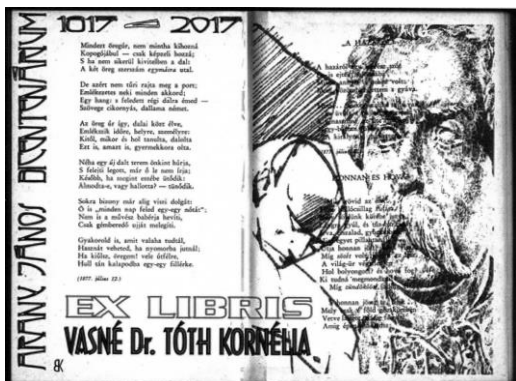
SZÓKIMONDÓ – 2018/MÁRCIUS

A hajdúszoboszlói kulturális havilap márciusi száma Vida Lajosra (1941–2018) emlékezik. A tanár-népművelő 2005–11 között szerkesztette a lapot, hely- és irodalomtörténeti kutatásokat folytatott, jeles Szép Ernő-monográfussá érlelődött – a kézirat-gondozáson túl neki köszönhető Szép Ernő elemző életrajza –, utóbb nagyprózát is írt (a *Palló a Köselyen* Hajdúszoboszló történelmi kalandregénye). Vida Lajosra emlékezik Papp András, Debreczeni Tibor, Erdei Sándor, Tatár Éva, Bakó Endre, és Vida több írását is olvashatjuk.

KISGRAFIKA – 2017/4.; 2018/1.

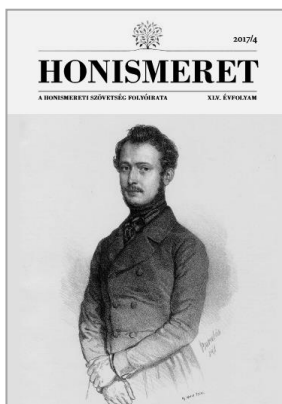
Arany János és művei exlibriseken címmel írt tanulmányt a negyedéves folyóirat múlt évi záró számába Vasné Tóth Kornélia, vizsgálva a portré-megjelenítéseket és a műillusztráló lapokat – a címlapon Balajti Károly számára készített könyvjegyét találjuk (lásd középen). Ürmös Péter rézkarca látható a tavaszi szám címdlaldán, a válogatott Ürmös-illusztrációkat pedig szintén Vasné Tóth Kornélia mutatja be, aki beszámol a 2017-es krakkói nemzetközi

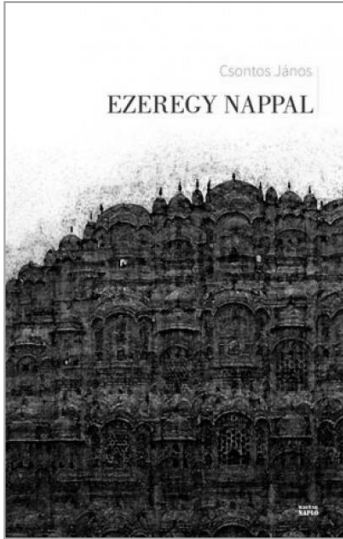

tudományos exlibris-konferenciáról is (*Híres gyűjtők könyvjegyei az OSZK-ban* c. sorozata Lux Gyula és Ebergényi Tibor után Gulyás Mihály kollekcijóját ismerteti). A 90. évfordulón mindkét lapszám megemlékezik Kass Jánosról (az utóbbi Horváth Hildától közöl írást a „vonalt geniuszáról”).

HONISMERET – 2017/4.

A 200 éve született Aranyra és Tompa Mihályra Szenczi Árpád, Balogh Balázs és Kováts Dániel emlékezik a Honismereti Szövetség folyóirata ünnepi számában, mely közli Ravasz László 1928-as Tompa-portréjának részletét, és gazdag beszámolót ad a Sárospatakon múlt év nyarán rendezett 45. Országos Honismereti Akadémia szekció-előadásairól. A folyóirat *Könyvespolc* rovatából kilenc új kiadványt lapozhatunk föl.

CSONTOS JÁNOS: EZEREGY NAPPAL
Versek (2015–2017)

(Magyar Napló, Budapest, 2017.)

A József Attila-díjas költő, író, publicista, építész- és művészfilmrendező, szerkesztő a múlt év végén hunyt el, 55 éves korában. Tervezte még (sok más között) az *Angyaldekameron* c. regény trilógiává emelését, ám az *Ezeregy nappal* már csak az utolsó verseskötet (és a *Magyar Idők* tárcasorozatának) címeként él tovább. – 2017 őszén az új versekkel együtt mutatták be Csontos *Írókorzó* c. kötetét is: ebben kortárs irodalmi portrészorozatának (amit 20 költővel s íróval forgatott) szöveganyaga olvasható.

Az *Ezeregy nappal* ugyanúgy lehet utalás a szindbádi emlékjárára, miként a mesélés életben tartó szerepére. Csontos János a *Tíz esztendő* (2015) után az azóta eltelt időben született verseket szedte őszi csokorba – a nyolc ciklusba összesen 125 opust. Ezek közt ugyanúgy föllelhetők az önálló címmel írt egysorosok (szójátékok) és – a Kosztolányi halál elleni orvosságainak, a *Csacsi versek* mintájára készült – két-, négy soros ötletek (benne a nyelvi virtuozitást végsőkéig fokozó bökversek mellett olykor mélyről fakadt üzenettel: „*Tanulhatsz szolfézszt, hogyha végül / csak a szív játszik kotta nélkül*”), mint a nagyobb lélegzetű munkák. Játékos alkalmi megszólítás a *Szakolczay Lajoshoz* írt ’óda’; tisztelegő emlékezés az Oláh Jánost megidéző *Stációk*. A pillanatnyi benyomás és a parodisztikus egzisztencia-kritika finom derúvel és váratlanul keveredik a világot Ausztráliától Puerto Ricóig szemlélő verses útinaplójában (*Bédekker*), a ciklust elindító *Utazás* című versben azonban aforizmaszerű tézis–antitézis a nyitó és záró sor: „*Az utazás a halál tagadása. [...] A halál az utazás tagadása*” – avagy: az már egy másik utazás. Egy témára írt ciklust alkot a *Rácsok és virágok* („kiegészítések”) vagy az összesen 128 kétsorosból álló kínai sorozat; játékos bölceletekké épülnek a *Lamentációk*; gondolati nagyvers a (Vörösmarty Mihály emlékének szentelt) *Nostradamus apokrif jóslata*. Megrendítő panoráma ez a 21. század eleji állapotokról („*Nemzetség fordul nemzetség ellen, / nemek nemek ellen, sosem igenelve*”), tudatában annak, hogy „*mi magunk vagyunk a veszély maga*”, s hogy „*az idők mindig*

beteljesülnek”. A fogcsikorgató tagadások, a szeretetpótló gyűlölködések és a mímelet illemek, az agonizáló Szépség falanszterében – ahol „*árnyék-erő szó be préda-társadalmat*” – egyszerre világossá válik, hogy „*nem értettük meg élethivatásunk, / megértünk hát a teljes pusztulásra*”.

Azonban nemcsak az önpusztító világgal néz szembe a költő, hanem saját halálával is (az alkotóenergia még a hanyatló test ellen feszül; elalél, de aztán kapaszkodik az égbe a hit) – s a játékba (a szarkazmusba és önironiába) oldja még utolsó erőfeszítéseit: a túlélhetés szkeptikus reményét adó „*egynyári dalokat*” – de hiszen „*Nincs is más idő mint ez az egynyár / kimerevült egyszervolt jövő*”. A biztos összeomlás határán „*Futnak az órák / roppan az égbolt*” – szólnak az *Időzavar* nyitósorai, a *Summa summarum* pedig megkísérli elfogadhatóvá tenni a megérthetlent.

*„Biztonságban vagy valahára: / őrangyal-sereg körbefog. /
Letörölve a palatábla / s készenlétben a görbebot. //
Ami lesz, elmúlt; s ami volt már, / vagy elsüllyed, vagy felbukik. /
Miközben pusztá sík az oltár, / emléikkel-tervvel vagy dugig. //
[...] Nincsen ítész sem, aki büntet / s aki jutalmaz – csak te vagy. /
Eredben régi verssor lüktet: / időz az örök pillanat.”*

CSONTOS JÁNOS: VÉGA KARAT

*Terítsd rám gyapjútakaródat,
hadd melegedjek búcsúzólag,
most mondom még, míg van mese,
akkor nem lesz már semmise;*

*úgy volna jó maradni csöppet,
harmatként szikkadt nyári földnek,
amely százfelé úgy reped
mint a bőrön a dúlt erek:*

*aztán tűnődni csendben, hosszan,
már elmenőben, távozóban,
nézni arcod, míg szép szavak
melengetnek a pléd alatt.*

Krúdy Gyula írja az *Álmoskönyv* Az *Olvasóhoz* intézett bevezetőjében, hogy nem létezik rossz álom, amikor ugyanis álmodunk, ez azt jelenti, hogy még élünk. „A halottak nem álmodnak, mert hiszen ők már mindent tudnak.” – Csontos János a bizonyossággá váló sejtelem stációjában, élete ötvenötödik évében, „*Isten ingázó révében*”, noha még sok álomra vágyott, nem tiltakozott a halál eme mindentudása ellen: négy sorosából az áldás és hálaadás szól minden jóért, amiben volt és lehet még része. Ez az utolsó vers a kötetben, és „*A Kétszáz Évesnek*” ajánlotta, Arany János-i ihletésű töredékként, s fanyar epilógusként. (A kötetzáró *Sejtelem* ciklus címadó versét pedig a mester és barát Oláh János emlékének szentelte, felidézve nemcsak a rendszerváltozás utáni magyar nemzeti kánon minden-es-gazdájának útját, hanem kételyét is megfogalmazva, hiszen a végső küzdelemben a létezés „tatamiján” nem tudható, „*a halál vajon hány danos*” – mekkora tehát ez a küzdelem.)

Csontos János óriásnyi energiával s eltökéltséggel munkálkodott maga is az alkotóegzisztenciát kiteljesítő értékközvetítésben, amit számos szakmai elismeréssel honoráltak. A már rég’ „kiérdemelt” József Attila-díj előtt kapta meg a Quasimodo-különdíjat, utána a Tokaji Író-tábor Kishordó-díját; újságírói-publicisztikai munkásságáért a Pethő Tibor-emlékérmet, majd a Szellemi Honvédelemért Díjat, a Csengery Antal-díjat és a Bertha Bulcsú-emlékdíjat; illetve építészeti és urbanisztikai filmezéséért a Kós Károly-díjat, az Ezüst Ács-ceruzát, a Dercsényi Dezső-, valamint a Magyar Urbanisztikáért díjat.

Életműszintézise boldog-szomorúan, „*tücsökösen kérészen*” szól vissza az utolsó versből: ezeregy nappal után zenélve át az éjszakákat, és megérezve az egy nap tündöklések szépségét az agóniában. Mintha valamilyen megfellebbezhetetlen törvény – a Hamvas Béla által megalkotott definíció – lüktetne bennünk tovább, kérlelhetetlenül, miszerint szépség ott születik, mikor valami még utolszor fellobban, mielőtt meghal. A tücsök-kérész kettősség (a szépségben való elmúlás és az elhallgatás elleni mindig-dalos harc) a *Summa summarum* soraiból szintén átszól: „*Miközben puszta sík az oltár, / emlékel-tervvel vagy dugig.*”

„A halottak nem álmodnak, mert hiszen ők már mindent tudnak.” Krúdy (aki 55. éves korában „ment haza” Márai által is megörökített Szindbádként) a tennivaló, az elfoglaltság és a feladat mámorában várta a halált. Az ezeregy-éjszakát az *Angyaldekameronnal* napoltárba fölsínosító „ezeregynappalú” Csontos János mindent megszámlolt. (Június 16-án született, az *Ulysses*-i mitológia szerint a világ teremtésének napján; matematikai minták szerint rendezte kötetét: *Kétezer leütés*; négyzetre emelt *Szonettkoszorú*; ezer-

betűs kisesszék a *Kárpát-koszorúból*, az elszakadt Magyarországról, XL: a negyvenévesen összegyűjtött költemények; majd negyvenöt évesen pontosan negyvenöt tisztelgő vers a magyar költészet előtt; az *Angyaldekameron* száz fejezete, fejezetenként tízezer, összesen egymillió betűje).

De az álmait már nem volt ideje megszámlálni.

MÁR MEGINT EGY ÁLOM...

Asszociációk Gonda Zoltán festményéhez

A *Tavalyi hajtás* című kiállításról szóló referálás közben említettem meg, hogy Gonda Zoltán festőművész az idén 75 éves – május 26-án. Közben azt is megtudtam, hogy erre az alkalomra egy újabb albumot állít össze. A *Színvallás* című biográfiai visszatekintő kötettel (bene hosszabb vallomásával és művészi élménybeszámolóival, kritikákból, kiállítás-megnyitókból szemlézett válogatással, dokumentumfotókkal negyven színes festmény- és több grafikai reprodukcióval) a 65. jubileum után, 2009-ben jelentkezett. Én is nyitottam meg nem egy kiállítását, s most arra kért, hogy írjak valamit ebbe az albumba. Ez a „valami” nemrég egy hajnalon megszületett – olvashatják alább a szöveget, s láthatják a festmény reprodukcióját.

Gonda Zoltán „már megint” egy álmot festett (2017-ben is). Címadásában ugyanúgy ott van az önirónia (az értelmezés nyitottságát, avagy a festőszándék esetlegességét kifejező *Miért kell a cím?* illetve a *Cím nélkül* képeivel hasonlóan), mint a festőanyaghoz – egyszerre az élményhez és megjelenítéshez – való viszonyulásának már-már ars poetica formájú megfogalmazása. Gonda ugyanis évtizedek óta egyfolytában álmokat fest. Hiába jár a pusztán vagy a városban (kopott utcasarkon vagy az „örök városban”), a hegyek közt vagy falak közt, az emberek közt, vagy „beszélget” valami láthatatlannal, nézi az eget, olvassa a verset vagy hallgatja a zenét: azonnal álommá válik benne látvány és hang, tapintás vagy illat, terv és az emlék.

S a festményei is olyanok, mint az álmok, kompozíciós és szellemi értelemben egyaránt: folytonos viaskodás a látható kép a láthatatlan erők között. Fölfedezhetők ugyan, néha jól azonosíthatóak is a konkrét emlékek (pl. egy parkrészlet, valamilyen tájelem, a vízpart vagy egy épület, egy ember és allegóriája, nem egyszer a szimbolikus nőalak) – s meg kell vallani, hogy egészen életszerűek és vonzóak ezek a látványok –, Gonda Zoltán festészetének alapja azonban nem a látható valóság visszaadása, hanem a metafizika.

Valami anyagi léten túlit keres, mondhatni, létezésünk szakrális meghatározottságának nyomait. Talán ezért érezzük képei előtt azt a vonzást, hogy földre kell tennünk tárgyainkat, le kell vetkőznünk minden ruhát (szerepet), és be kell lépniünk a repedésbe (néha a törésvonalak mentén nyíló szakadékba), át kell lépniünk egy kapun, vagy föl kell kapaszkodnunk a horizontra, legalábbis a kereszt tövéig.

Sötét és világos, mélység és magasság, sárkány és angyal viaskodik itt – mintha angyalka feszülne sötét erőknek –, remény trillázik kék hajnalon, és szorongás visong a haldokló nap fölött. Mert ha boldogságmétaforák után sóhajtozol, gondos kertészként virágzást nevelsz és kutatsz, mindig számolj az alkonyatban settenkedő magánnyal! Mert az álomban egyedül maradsz: magaddal és a végtelennel, kiszolgáltatott vagy „kis haláloznak” és a megismerhetetlennek. Gonda fölismerte fizikai védtelenségét (talán már nem hisz az emberekben sem, csakis az emberségben), s a festészet „kegyelmével” bástyázza a reményt, hogy minden képén megívhatja a harcot a megváltáshoz.

Már megint egy álom... – írja oda képe alá Gonda Zoltán, aki leltározza az utazásait: valós fizikai térből induló szellemi-lelki újait. Vajon hány bugyrot járt be, s hány keresztre vagy felhőcsücsökre kapaszkodott föl, hogy egyszerre esendő emberhangyaként és kunyhójába elvonuló festősámánként kiismerje a démonokat, s összevarrja a föld és az ég sebeit azzal a festékkal, amit tulajdonképpen saját véréből és könnyeiből kevert ki?!

Már megint egy álom. Amikor címet ad, a festő egy pillanatra felébred. Beszélsz vele, kérdezed, próbálnád megfejteni, miért fest. De ő már úton van megint. Egy másik álom felé.

GONDA ZOLTÁN FESTMÉNYE 2017-BŐL

ÚJ PERSPEKTÍVÁK

Ludvig Dániel festményeihez

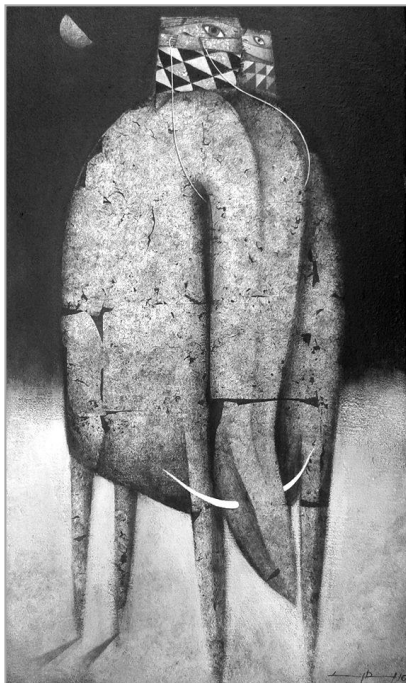
NEM KELLENEK MÁR...

Nem kellenek már
bájoló rigmusok. – Végképp
elfogytak a labirintusok.

Nem kellenek már
az éneklő dívák. – Nyílnak
előttünk az új perspektívák.

Nem kellenek már
csöndek sem a vágyhoz. – Minden
mosolyba vetett ágy elátkozik.

Nem kellesz te sem
pelyhes szárny alá: fénynek. –
Most nekem kell megvédeni téged.

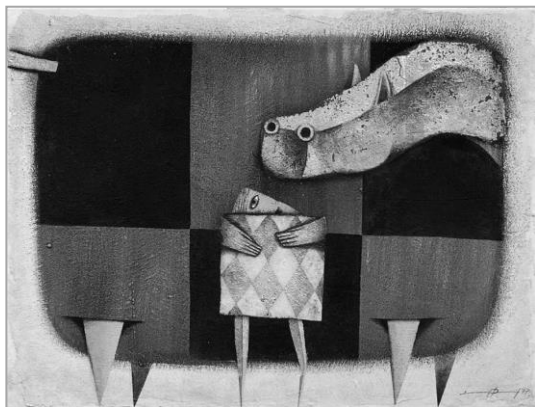

TAKARÓZZ BE SZÉPEN

Szomjazom és fázom,
szól csikónyi herceg.
Hol a rózsza? Hol van?

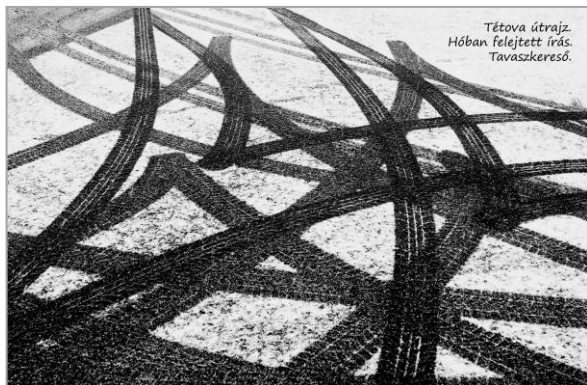
Nézz csak fel az égre,
pacsirtám – találsz majd
harmatot a holdban!

S takarózz be szépen
fürtös csillagokkal!

KÖLTÉSZET NAPI HAIKUÍRÓ VERSENY NEGYEDSZER DEBRECENBEN

Április első felében (ezúttal április 4-én), a költészet napi programokhoz s a japán cseresznyeírásgázás ünnepi időszakának kezdetéhez) kapcsolódva, negyedik alkalommal rendezett haikuíró fesztivált a Méliusz Könyvtár Újkerti Fiókkönyvtára. A pályázat kétfordulós volt: az előzetesen beküldött haikuk szerzői a helyszínen meghatározott témára (most a cseresznyeírásgázás motívumára) írtak korlátozott időkeretben japán rövidverseket. Ez után a résztvevők kollektív láncverset készítettek, ekképp megszületett a negyedik debreceni renga. Az idei esemény újdonságaként haiga-pályázatot hirdettek a szervezők: a képbe írt haiku többek fantáziáját mozgósította, a haigákat kamaratárlaton mutatta be az újkerti könyvtár. (A verseket a zsűri munkájában is résztvevő Jámbor József színművész olvasta fel.)

Tétova útrajz.
Hóban felejtett írás.
Tavaszkereső.

(ANDICS ÁRPÁD)

TUBOLY ERSZÉBET haikui:

táncoló napfény
vékony ezüstfonálon
pókok utaznak

könnyű ködpaplant
öltött hajnalban a rét
fáztak a tücskök

hideg éjszakán
díszruhába öltöznek
a didergő fák.

sápadt lámpafény
gyémánthó hull nesztelen
metsző hideg szél

akár az élet
tünékeny madár- lábnyom
a fehér havon

szikrázó napfény
házeresről halódó
tél könnye csorog

sápadt lámpafény
gyémánt hó hull nesztelen
metsző hideg szél

(TUBOLY ERZSI)

MAJZIK ILONA haikui:

Mágus vagy tavasz!
Késő télidőben is,
kezdetet ígérsz?

Az út végén is
tavaszt álmodik a fény.
Virágát élném!

Fekete sereg
a Duna jegén károg.
- Hol az igazság?

Boldog gyermekkor
fülében a versvigasz
örök dal marad!

Szunnyadó gyermek,
mint gyümölcs az életfán,
mennyei öröm.

Bársony íven száll
gyermekpille-báj, amíg
elillan a nyár.

(MAJZIK ILONA)

SZABÓ ESZTER HELKA haikui:

Fa sóhaja

Fényhiány gyötör.
Fattyúág falja testem.
Nem metszettél meg.

Átszállás

Csipás állomás.
Cél van. Csatlakozás nincs.
Szél fúj szemembe.

Fészbúkos szerelem

Nézése parázs.
Lájk ölel társad helyett.
Déliab maraszt.

HODIK LILLA:

Naphoz szemüveg,
Esőhöz ernyő dukál,
Hozzám meg nem Te

ZSATKOVICS EDIT:

tejútsziporkák
palástot terítenek
juharfáimra

KITAJKA CECÍLIA:

Kirakat csillog
A pénz, az ritka vendég
Sír a szegénység!

HAJZER IVÁN RICHÁRD:

Jaj, félek tőled,
Zöld és idegen vagy itt,
Úrlény az utcán.

KIRKÓSA ANDREA (Kolozsvár):

Szavak közt, nyári
esőben kóborló szó
tenyeremben csepp.

GRÁFEL ESZTER EMESE haikui:

Hús szelek lengnek,
Mint szabad lepke szárnya
Frissül tavasszal.

Kopár fa enyész
Egy elhagyatott tetőn.
Rügyeit várja.

TAKÁCS E. ILDIKÓ:

Féligazságot
mondunk, pedig a teljes
igazság – nem fél.

KÁDÁR DÓRA (4. osztályos):

„Zrínyi Ilonát
a lányával elvitték
egy kolostorba.”

BALLA ZOLTÁN haikui:

Telve a pohár.
Vízzel vagy aszú borral?
Ez a nagy kérdés.

elmém nagy utas
a végtelen világban
testem toporog.

Ma jó hírt hoztok.
Intőt kapott a tanár –
láttam, elhasalt.

Rajzolj galambot.
Lelkedbe béke szállhat.
Etesd szívedből.

A haikufesztivál (2. fordulás) helyszínen írott verseiből

SZABÓ ESZTER HELKA haikui:

I.
Szirmokban sétálsz.
Meggyvirág hullik szádra.
Kár, hogy mást csókolsz.

II.
Cseresznyevirág
öröme ölel. Szirom.
Belőled nyílok.

III.
Virágesküvő.
Fák – fehér menyasszonyok.
Hallgatag bilincs.

TAKÁCS E. ILDIKÓ:

Mint szellő szirmot:
úgy simogat most szavad.
– Te hoztál tavaszt

SZERELEM (JAPÁN KALLIGRÁFIA)

ZSATKOVICS EDIT haikui:

Sakura ünnep:
kikelet-kisasszonyok
mágikus bája.

Almafa ága,
tüllszoknyás bimbó pattan –
zakatol szívem.

GRÁFEL ESZTER EMESE haikui:

Természet anyja
sír a tavasz hajnalán.
Könnye friss szírom.

Rózsaszín szőnyeg
fedí be utam, amíg
elér a nyárhoz.

Hallod zokogni
az árva fát odaát? –
A mát siratja.

MAJZIK ILONA haikui:

Ágkarod lehull.
Cseresznyevirág alatt
ajkam elnémul.

Madárszívemben
cseresznyevirágzásokor
meghalt az ütem.

KITAJKA CECÍLIA:

Naptól fényt kapok,
ruhám azzal foltozom –
és boldog vagyok.

HAJZER IVÁN RICHÁRD:

Tavasszal nyílik
a szerelemgyár, bele-
kötni veszélyes.

TOKAJI BENCE (4. osztályos):

A cseresznyefa
virágba borult, rajta
madárka dalol.

KÁDÁR DÓRA (4. osztályos):

Cseresznyefára
kismadár száll – alatta
őzike pihen.

ANDICS ÁRPÁD haikui:

Fényár. Hóvirág.
Csillagfürt. Aranyeső.
Titoktündérek.

Cseresznyevirág
csalogat selymes bájjal...
(Laptopon írom.)

BÁRSONY LEHEL haikui:

Fényben remegnek
kicsi szirmok – vállamon
madár énekel.

Most pirkad. Milyen
puha minden érintés!
Hajadban csönd... –

Virágaidból
lopkodtam össze ennyi
fényt. – Most már látok.

RENGA DEBRECEN IV.

Ég és víz között
kifeszített pillanatot.
Hallgat az Isten.

Szivárványhídnak keres
helyet a horizonton.

Ide a babért
– szólt a neves költőnő –,
kell a levesbe...

De a pillanat ágán
nincs más, csak hullni kész csönd.

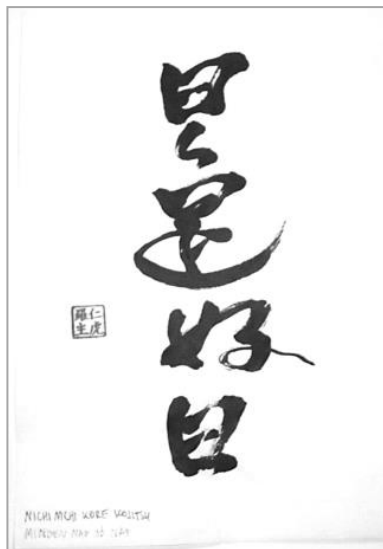
Levelek sűgnak:
dicsőségvadászatot
csöndszikra remél.

Harangvirág harangoz.
Cseresznyevirág illan.

Kikeleti szél
lágyan lengedez felém –
simogat a lég

Kész a bableves. Babér
illata árad onnan.

Böles Bibliának
lapján keres az ember
imának valót.

Fodrozó folyón felhő
kerget lampionokat.

Víz és Ég között
Jézus van kifeszítve
húsvét-keresztfán.

(A renga írásában közreműködő
alkotók: ANDICS ÁRPÁD,
BALLA ZOLTÁN, GRÁFEL ESZTER
EMESE, HAJZER IVÁN RICHÁRD,
KITAJKA CECÍLIA, MAJZIK ILONA,
NAGY ERZSÉBET VIKTÓRIA,
SZABÓ ESZTER HELKA,
VITÉZ FERENC, ZSATAKOVICS EDIT.)

ILLUSZTRÁCIÓ:
MINDEN NAP JÓ NAP (JAPÁN KALLIGRÁFIA)

SZÍKI KÁROLY könyvkritikája

A SZIVÁRVÁNY BENNÜNK VAN, ÉL MINDANNYIUNKBAN

Floridai levelek – Bitskey Ella önerő ébresztő írásai

E könyv ajánló sorait professzor Bitskey István, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja, Széchenyi-díjas irodalomtörténész írta, melyből kiviláglik, hogy rokonsági kapcsolatban van az írónővel. „*Ella néni nagyapja és az én dédapám unokatestvérek voltak Tápióbicskén, a család ősi lakhelyén. A családnak abból az ágából mára egyedül Ella néni maradt. Az ő létezéséről édesapám emlegetése révén tudtam, de személyesen csak 1985-ben találkoztam vele először. Ekkor Bécsben voltam vendégtanár, így nyílt meg erre lehetőség. Azonnal éreztem, hogy azonos hullámhosszon gondolkodunk. 86-ban már családommal látogattam meg őt Münchenben, a fiaim úgy megszerették őt, mintha nagymamájuk lett volna. Ettől kezdve folyamatos volt a kapcsolatunk, újságcikkeit állandóan megküldte, a fiaim azóta is évi rendszerességgel látogatják meg őt, családotul is voltunk nála Sarasotában. Újságcikkei kiadását ugyan ő maga is tervezte, de nehezen akart összejönni, ezért én intéztem a kiadást Pesten a Szent Maximilian Lap- és Könyvkiadóval.*”

Bitskey Ella a *Floridai levelek* című glosszasorozatának jó része megjelent korábban az *Életünk* című nyugat-európai újság hasábjain. A kötet a Floridában élő írónő több mint száz írását tartalmazza, melyeket tíz éven át rögzített és tett közzé. Bitskey professzor a következőkkel próbálja felhívni a 160 oldalas, élvezetes írományt kézbe vevők figyelmét: „*A színes, legtöbbször finom humorral fűszerezett történeteket olvasva bebarangolhatjuk a fél világot, miközben számtalan érdekességgel találkozunk a múltban és a jelenben.*” Csakhogy ez a kedves küllemű, amerikai levélborítékba zárt kötet sokkal több ennél. Híd, amely összeköt. Embereket, tájakat, magyar gondolatokat, érdeklődési köröket. Kapcsolatot tart, s lett kapocs a múlttal, távoli tájak magyar embereivel. Elve szerint: *mindenki tanul a másiktól.*

Az érzékeny, finom stílusú írónőt ma is megbecsülik a sarasotai Kossuth Klubban, de másfelé is, ahol járt, és emberekről, nagyszerű helytállásokról beszélt, írt. Erre különösen erős példa, ahogyan Connecticut két városában, Bridgeportban és Fairfieldben élő írókat, közéleti személyiségeket, történeteket említ, miközben felemelő emberi cselekedetéről szól. Ez távolsági

hídat, mert Sarasota és Fairfield 1250 kilométerre vannak egymástól. De tudósítást küld Kaliforniából, Berkleyből, ahonnan példának állít elénk több mozgásában korlátozott embert, köztük egy vastüdős férfit. Ezzel kinyitja számunkra a kaput, hogy az élet megélhető szépségeit felelősebben nézzük, amíg e földi paradicsomban engedélyünk van a tartózkodásra. (Milyen sajnálatos, hogy a magyar irodalom egyik jelentős alkotóját, Madarász Pált, aki a Berkley Egyetemen tanított, nem örökítette meg senki egy ilyen mozaikban...) Ezért is értékelődik fel e sorok írójában Bitskey Ella elszántsága, hogy megörökít, átörökít mindig valamit, valakit. Minden szituációból a legjobbat hozza ki, miközben az önerőt is „kidolgozza” olvasójából. Vallja: *Személyes élmény a legjobb út egymás megismeréséhez.*

A kötet legnagyobb erénye, hogy a mikrovilágba hatol, egy-egy mozaikja sohasem csendélet-litánia – belesúríti az emberi teremtés és a benne létezés érintett részleteit is. Érdektelen is lehetne, ha csak tudósítana egyes eseményekről, de az író mindenben a lényeg origóját keresi. Ezért izgalmas és irgalmas is lesz egyben minden írás, mert a kivándorolt magyarokról ad egy-egy pillanatfelvételt: a Sarasotai Kossuth Klub elnökszönyváról, Kisvársányi Éváról s ugyancsak '56-os menekült férjéről, Kisvársányi Géza professzorról; a köz javára önzetlenül adakozó Árvay Györgyről; a Wass Albert estet megáldó Lukácsi Lászlóról; szakácművészekről, természetvédőkről; hős papokra emlékezik, s kinyitja ablakát a fekete-fehér múltra, benne Irinyi Jánosra, aki a gyufát feltalálta. Eközben fájdalmas gondolata, hogy mi lett a Mikszáth téri feltaláló *fa gyűjtőjéből*, mikor manapság szerencsétlen idegen gyufák fölött szitkozódunk. És mi lett a nagy múltú Tibetből, amire az író is keresi a választ – e téma meglehetősen anakronisztikus, ott még emlegetése is az, ahol erőteljesen nyújtózkodik Kína, és senki nem meri megkérdezni a Vörös Birodalomtól: mikor vonulnak ki Tibetből? Egyáltalán: mi jönni szállták meg az ősi, szakrális földet? Ugyanígy lebbenti fel a feledés fátylát az indián rezervátumokról, a leigázott, kisémmizett őslakosok húsba vágó gondjairól, s emlékezni hívja olvasóit a Világ Csendőrállamának múltjába, amikor a II. Világháborúban a japánok számára internáló tábor hoztak létre és tartottak fenn *5 államban 4 éven át, összesen tíz helyszínen, 120 ezer japán származású egyén (2/3 részben amerikai állampolgár)* bezsuppolásával (Manzanar).

Nem csendélet csinosítgatás tehát Bitskey Ella könyve. Sok áthallás van benne korunk Magyarországnak történelmi palettájára (Makfalva; földekkel átverés; kiscsirkékkel, kacskákkal a szegénység felszámolásáért; postahivatalok bezárása; bábás szülés problematikája Gróf Hugonnai Vilma példáján át).

Sok áthallás nyújtózkodik egy-egy oldalon a mába, a mai Magyarország valóságába, de éppen ettől izgalmas és kihívó ez a mozaik-mozi.

Mély hittel van megírva minden momentum. Hittel, ami életet ad nekünk, és ami életet teremt körülöttünk is. Minden írása mozgalmas, és ebben a keretben lüktet: valamit valamiért, valakikért megírni, hogy vigaszt adjon a szenvedésekben, lehetőséget az útkeresésben, egyáltalán minden pillanatban, ami ajándékul elének van tárva egy kirándulás, egy hosszú utazás által.

Bitskey Ella könyve útmutatás a tévelygőnek, hogy benne megenyhüljön a szomjúhozó. Tudja, hogy a hívó olyan, mint az őrtorony: fel lehet nézni rá, és a közelében távolabbra lehet látni, egészen Istenig. Ilyen őrtornyokat épít az író, s rajta az olvasó mindenén túllát, akár a Megváltójáig, mint Bitskey Ella által említett Fáber Erika (Connecticut) által is, egészen a Könnyező Szűz Máriáig. Egyen-egyenként és közösségeként is feladatunk mind erősebben növekedni fog, ahogyan az emigráció elgyengül. Bitskey Ella küldetésének jelölte ki, hogy minden korosztály és réteg számára érthetően és vonzóan írjon. Ez a hit hatja át még 80. életéve után is. A hit sóvá és világossággá tesz, valami pluszt, mennyeit ad ebbe a világba. Ezen az úton jár és ír ő is. Átala ismerjük fel: Ilyen-e a mi hitünk? Hasonló, de lehet, hogy pontosan ilyen!

Ő Kihívott. Kihívott lett ebből a megromlott, gonosszá lett világból. Először kimenekül 1952-ben Salzburgba, majd 1988-ban Kaliforniába, s végül 1998-ban Floridába. Kezdetben a Szabad Európa Rádió munkatársaként tudósított a nyugati világból, majd közvetlenül a kisebbségi közösségek körében teremtett kapcsolatot a magyar kulturális étellel. Azért alkot, hogy megcsendesítse a rohanást, megszelídítse a hatalmas indulatokat. Valamiféle tökéletesség munkál benne. Eközben nem tolja magát előre, de mindig érezni, hogy ott van a cselekmény közvetlen közelében, ahol éppen jegyzetel, vagy csak tervezi a leírandó sorokat.

E mű olvastán nem kétséges, hogy be tudja-e tölteni küldetését, amire kihívott. Ő emberi lelkeket ment, cselekedeteket dokumentál az örök élet számára, az egyetemes magyar kultúra számára. Eközben természetvédő hevível járja körbe Everglades mellett az óriási cukornád telepeket (e sorok íróját különösen kedves vidékére vitte vissza gondolatban). Feltűnések-leltűnések-eltűnések fogságába kerülve ír egykori szakmákról, speciális munkákról: kézi szivarkaszítés (Ybor City); juharszirup hagyományos kinyerése; feledésbe merült gasztronómiai különlegességek; indián rezervátumok lecsendesedett világa; szivacs-vadászok emberpróbáló munkája. Számos esetben nyit be kiállító termekbe és a kulturális örökségek lényeges létre hívja

fel olvasói figyelmét, mikor egy-egy tárlatról készít összefoglalót. (Vatikán-Florida; Balloa Park).

„Ha száz zongorát egymáshoz hangolnának, valószínűleg nem lenne szép hangzása, ha egyszerre megszólaltatnák azokat. De ha mindegyiket a hangvillához hangolják, akkor nem lesz különbség a hangjuk között, és mindegyik ugyanúgy fog szólni” (Nagy Sándor lelkész). – Nos, ilyen Bitskey Ella kötetbeli hangolása. Egy szép dallam, mely hamisíthatlanul magyar és lelki. Máté 18:19-ben mondja Megváltónk: „Bizony mondom néktek azt is, hogy ha közületek ketten egyetértenek a földön mindabban, amit kérnek, azt mind megadja nékik az én mennyei Atyám.” Az olvasók egy szimfóniában vannak a mű olvastán az anyaországban és a távoli választott hazában is. Ez a komponálás legnagyobb sikere. Mert mindkettőt ugyanahhoz a hangvillához hangolták, ez az egyik feltétele a szimfóniának, és egymással is összhangban állnak. Megszólal: a szép! És ha ez a szimfónia egy közösségben szól meg, mert a gyülekezet valamennyi tagja ráhangolódott, akkor a magyar gyülekezet szép, vonzó, kövételre méltó írásra talál.

Bitskey Ella így lesz példává minden elsodródott magyar számára egész Amerikában, s legújabbban az európai szerencsepróbálók körében is. Ő tudja jól, hogy a világ nem lesz sosem ilyen és ennyire lehetséges, mert tudja, hogy minden eltűnik azon a ponton, ahol ő élt, teljesített szolgálatot a magyar közösségben, ezért átérzi: valakinek meg kell állítania egy rövid időre az órát és lejegyezni mindent, ami ott történik. Ez a felelősség együtt ébred abban a keserűségben, hogy egyedül ezt nem tudja megtenni, mert annyi az esemény, és nagyon kevés a tollforgató. Fájdalom, hogy mennyi, de mennyi történet esik ki az idő metronóm kíséretében, míg a homokórán lehull megannyi magyar élet, és megannyi közösségi cselekedet tűnik el a semmibe. Ezért kell nagyon megbecsülni Ella asszonyt, mert százszáz helyett végzi a nemzet-történelem palettáján a dokumentálást. Kötetében 110 fejezetben éled újra valami nagyszerűség, a megismételhetetlenség listájáról a fekete-fehér múlt (városképekkel, szállodákkal, emberekkel) és a színes, kézzel fogható, szemet gyönyörködtető jelen. Ez az ő szimfóniája!

Szolgálatának betöltése teljes képtelenség Isten Lelkének folyamatos áldása, vezetése, ereje, világossága nélkül! Emberileg lehetetlen az ő vallomása, hogy minden cselekedetet, történetet, hirtelen találkozást egy jelenséggel leírjon. Mégis, legalább megpróbálja. Meglátja azt az utat, amelyen ő akar tudósítani, figyelmünket vezetni. Hatalmas elhatározás és gyönyörű eredmény ez a 220 oldalas jegyzet.

„A HÉT FŐBŰN - HIERONYMUS BOSCH NYOMÁBAN”

A kecskeméti Cifrapalotában rendezett – március 10-én nyílt, május végéig látható – IX. Kortárs Keresztény Ikonográfiai Biennálé középponti témája a hét főbűn volt. A beadott művek s a pályázó alkotók felét (126 művész egy-egy munkáját: a festmények, szobrok, grafikák, rézkarcok mellett zománc-, üveg- és textilműveket) bemutató kiállítást Szakolczay Lajos (*a képen, jobbra*) Széchenyi-díjas irodalom- és művészetkritikus nyitotta meg.

A kiállítás fődíját (a Magyar Művészeti Akadémia Képzőművészeti Tagozata felajánlását) DARÁZS JÓZSEF szegedi festőművész, a II. díjat (Kecskemét város felajánlását) ULRICH GÁBOR kecskeméti képzőművész, Balázs Béla díjas animációsfilmm rendező vehette át. A további négy díjazott M. ÖSTÖR ÁGOTA keramikus, PAP JUDIT textilművész, MAKKAI MÁRTA textilművész és A. VARGA IMRE képzőművész lett.

IFJ. GYERGYÁDESZ LÁSZLÓ MŰVÉSZETTÖRTÉNÉSZ, A KIÁLLÍTÁS KURÁTORÁNAK ÉS RENDEZŐJÉNEK ISMERTETÉSÉBŐL (– a *Kecskemét Online nyomán*)

A kiállítók az alábbi felhívásban foglalt tematika jegyében adták be alkotásaikat: *A hét főbűn – Hieronymus Bosch nyomában*. A Magyar Katolikus Lexikon főbűn-meghatározása a következő:

„Főbűnök (lat. peccata capitalia): olyan bűnök, melyek önmagukban nem mindig súlyosak, de a hétköznapok igen sűrűn teremtenek alkalmat elkövetésükre, s gyakoriságuk miatt súlyos bűnök forrásai lehetnek. A megnevezés nem pontos, mert valójában viciumokról, és nem bűnökről van szó. A Szentírás szerint a szívből származnak (Mk 7,22), és a test kívánsága, a szem kívánsága és a világ kevélysége táplálja őket (1Jn 2,16). Ellenszerük a lélek gyümölcsei (vö. Gal 5,22). A Szentírás bűnkatalógusaiból (Mk 7,22; Gal 5,19) idővel a főbűnöket 8, majd 7 bűnben foglalták össze: kevélység, fősვნenség, bujaság, irigység, torkosság, harag, jóra való restség. Régebben a nyolcadiként a hazugságot sorolták a főbűnök közé. A főbűnök elleni harcban igen könnyű eltévelyedni, mert az ember vagy kilátástalannak találja a küzdelmet, vagy nem ismeri föl magában a főbűnök megnyilvánulásait. Az okos küzde-

lemhez nagy türelem, alázat, istenre-hagyatkozás kell, és fontos a részleges lelkiismeretvizsgálat."

OROSZ ISTVÁN GRAFIKÁJA

2008-ban, a globalizáció korához igazítva, a Vatikán közzétette a hét új főbűn listáját is: kábítószer-kereskedelem és a kábítószeresek használata; gyermekek bántalmazása és pedofília; környezetszennyezés; prostitúció; az emberi gének manipulálása; felebarátaink szegénységbe taszítása, profitszerzés céljából; luxuscikkre való költés.

A főbűnök témája már eddig is számos kiváló művészt inspirált (pl. Giotto, id. Pieter Bruegel, Hendrik Goltzius, Jacques Callot, Otto Dix). Közülük is kiemelkedik Hieronymus Bosch, akire nemrégiben emlékezett a művészeti világ halálának 500 éves évfordulóján.

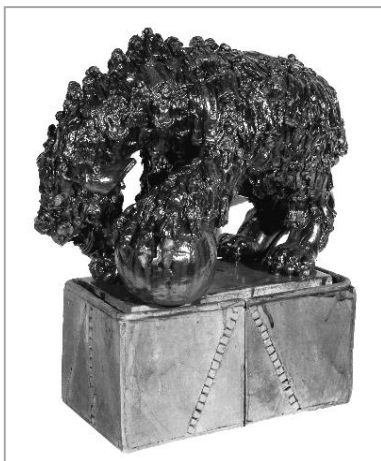
A biennálé témája tehát ezúttal kettős, mert a nagyhatású mester egyedi, de a keresztény ikonográfiához szorosan kapcsolódó, festő világának kortárs reminiscenciáit, művészi feltárását, újraszövést is szívesen látjuk. Ám ez nem csupán a „szörny-ikonográfiát”, s az oly sokat kutatott, ám teljességgel még fel nem tárt, sajátos szimbólumrendszert jelentheti.

A számtalan bonyolult értelmezési kísérlet, nyakatekert következtetés helyett egy spanyol szerzetes, Fray José de Sigüenza igencsak egyszerű, de annál több igazságot tartalmazó gondolatát ajánljuk 1605-ből az alkotók figyelmébe: „Ennek a festőnek a munkái véleményem szerint azért különböznek a másokéitól, mert míg a többiek külső megjelenésük szerint ábrázolják az embereket, addig neki megvan a bátorsága ahhoz, hogy olyanoknak fesse őket, amilyenek belső mivoltukban.”

VISSZATEKINTÉS

A Kortárs Keresztény Ikonográfiai Biennálé első nyolc alkalma során összesen 980 alkotást sikerült kiállítanunk a mindenkori zsűri után a kecskeméti Cifrapalotában, ami jól mutatja, hogy mennyire hiányzott egy ilyen sorozat a magyarországi kiállítási palettáról.

A 2000. évi próbatárlat után 2002-ben, az első alkalommal a keresztre feszítés jelenetét és a legfontosabb szimbólumot, a *keresztet* választottuk, majd 2005 tavaszán a Genézis őstörténeti részét, a *Teremtés* könyvének első 11

fejezetét. (Mindkét alkalommal hatalmas tömeg volt a megnyitáson, melyeken Erdélyi Zsuzsanna, majd Dávid Katalin tartották az ünnepi beszédet a keresztény művészetről.) A harmadik biennálén, 2006-ban az *oltár* volt a téma, míg a negyedik *Krisztus példázatait* „adtuk fel”. 2009/2010-ben az *Apokalipszis*, a *Jelenések könyve* volt az ábrázolandó, megjelenítendő ikonográfiai program, 2013 tavaszán az *angyalok*, míg 2015-ben, a hetedik a gyermekek, a *gyermekség*. A legutóbbi alkalommal, 2016-ban pedig a *magyar* és a *magyarországi* szentek.

GYŰJTŐTEVÉKENYSÉG

A keresztény biennálékhoz kapcsolódik az a szintén bő másfél évtizede folyó módszeres gyűjtői tevékenység, melynek eredményeként a Kecskeméti Katona József Múzeum képzőművészeti gyűjteményén belül létrehoztunk egy, a nem egyházi fenntartású magyarországi múzeumokban ma még egyedülállónak tekinthető, speciális gyűjteményi egységet.

A kollekcio szerencsére folyamatosan gyarapodik, melynek köszönhetően 2017-ben már túl voltunk a 400. bejelentett tételén. Gyarapítási keret hiányában a fő módszer a művészek rábeszélése arra, hogy ajánlják fel műveiket a múzeumnak. (Az aktuális kiállításunkhoz már előzetesen 30 felajánlás kapcsolódik.) A gyűjtemény összetétele, minősége tehát alapvetően az alkotók jóindulatától és az egyes biennálék témájától függ, éppen ezért igyekszünk kihasználni a Nemzeti Kulturális Alap által kiírt műtárgyvásárlási pályázatokat is. Az alkotóktól tudjuk, hogy adományozási kedvüket jelentősen fokozták azok a tárlatok, melyeken egy-egy válogatást mutattunk be, így élővé téve ezt a múzeumi tárgy együtttest (pl. Budapesten a Vigadó Galéria, a Klebelsberg Kultúrkúria, a Vizivárosi Galéria; Egerben a Zsinagóga Galéria; Pécsen a Pécsi Galéria; Kiskunfélegyházán a Szent István templom; Zalaegerszegen a Göcseji Múzeum).

M. ÖSTÖR ÁGOTA: KEVÉLYSÉG; PAP JUDIT:
HARAG (AZ ELŐZŐ LAPON)
MAKÓ ANDRÁS: A KAPZSISÁG ÁRA;
FARKAS FERENC: BOSCH ÚR MADARA;
PRUTKAY PÉTER: REMETE SZENT ANTAL
MEGKÍSÉRTÉSE (JOBBRA LENT)

KONCZ GÁBOR:

FELELŐSSÉG ÉS FELADATOK (Részlet a szerző összefoglaló tanulmányából)

Bolvári-Takács Gábor professzor körültekintő szerkesztői munkájával készült el Koncz Gábor „Értelmiségi lét és társadalmi felelősség. Vallomások, vélemények, vállalások – a kultúráról” c. áttekintő, összefoglaló tanulmánya 2017-ben. Ennek ismételt szerkesztett, rövidített változatát adjuk közre alább.

A kultúra fogalmának *három dimenziója* van. *Tágabb értelemben* viszonyfogalom, ugyanakkor a viszonyoknak viselkedésben, életmódban, társadalmi folyamatokban, továbbá a mindezeket hordozó, kifejező, megjelenítő tárgyakban, szolgáltatásokban, szervezetekben, intézményekben történő megjelenését jelenti. A kultúra az ember viszonya önmagához, a másik emberhez, a természethez, a tárgyi környezethez, a már kialakult és alakuló társadalmi rendszerekhez. A kultúra egyszersmind viszony a tudás termelését és közvetítését végző intézmény- és tevékenységrendszerhez.

Ez utóbbi a *szűkebb értelemben* vett kultúra szférája, tehát a tudás megőrzésének, termelésének, elosztásának és fogyasztásának szervezet- és intézményrendszere. E rendszer tevékenységei, produktumai és produkciói; mindezek közvetlen társadalmi szabályozása és folyamatai. Ebben a rendszerben beszélhetünk műveltségről, kulturáltságról, tájékozottságról, illetve oktatási, művészeti, közművelődési alrendszerekről, ágazatokról.

A kultúra fogalmának *harmadik dimenziója* az értékek, mértékek, normák, érdekek rendszere. Ha a kultúrák találkozásáról, párbeszédéről vagy küzdelméről van szó, akkor mindig a három dimenziót együttesen vesszük figyelembe, ám először mindig az értékek, mértékek, normák, érdekek világáról élénkül meg a vita, vagy kényszerülünk ezek megélésére.

Az 1989–90-es rendszerváltás geopolitikai lényege: a szovjet Vörös Hadsereg kivonulásának előkészítésével, majd megtörténtével, a Szovjetunió megszűnésével szabaddá váltunk, ugyanakkor beáramlott a sokféle hátterű nemzetközi tőke. A korábbi, döntően kétszektoros (állami és családi tulajdonú) gazdaság négysektorossá változott: megjelent a profitorientált, költségvetési, nonprofit és családi gazdálkodás (újratermelés-szervezés). Korábban is létezett valamennyi szektor, azonban mérete és funkciója lényegesen megváltozott. Döntővé vált az erőforrások szektorok közötti átáramlása.

A fent vázolt háromdimenziójú kultúra a továbbiakban a négy szektorban élt és nyilvánult meg. Tehát a viszonyok, a tudás és az értékek dimenzioná-

lódta aszerint, hogy a tulajdon, a tevékenység és produktum melyik szektor keretében jön vagy jöhet létre. Ennek megfelelően új értékek, mértékek és érdekek alakultak ki; új tudások keletkeztek és a viszonyrendszerek regionálisan, majd nemzetközileg is tágtultak.

Az 1990 utáni kormányzati tevékenységeknek a szűkebb kulturális szférát érintő döntéseiből negatívumként szokták említeni, hogy leértékelte a korábbi szocialista népművelést, közművelést. Ugyanakkor elindított négy lényeges, meghatározó változást. Felértékelte a határon túli magyarsággal való viszonyt és kapcsolatrendszert, létrehozta a Duna Televíziót. Szektor-semlegessé tette az oktatást. Tehát a jogosultságot megszerzőket az állami, az egyházi és a vállalkozói, valamint a nonprofit szférában is támogatta. Elismerte és segítette a civil szervezetek létrejöttét, sőt kialakította az állam által létrehozott alapítványok, később közalapítványok rendszerét (melyek többségét 2010–11-ben államosították, megszüntették). Végül a közművelődést, közgyűjteményeket, művészeteket is segítette az új törvénykezéssel.

E témakörben az 1997. évi CXL. kulturális törvényt meghatározó előzményekre való utalás azért fontos, mert a ma már távoli, ám mégiscsak meghatározó indítás az 1970-es évek közművelődési lendülete volt. Az 1970. és 1972. évi művelődési otthoni és az országos népművelési konferencia volt az a két nagy esemény, melynek keretében jelentős áttekintés, értékelés történt. Ekkor deklaráltatott a népművelés közművelődéssé fejlődése, tehát az aktív, alkotó jelleg, a társadalom felé fordulás, a részvétel hangsúlyozása. Majd folytatódta a kutatási elemzések, és következett az 1974-es közművelődési párthatározat, majd az 1976. évi közművelődési törvény. Emellett figyelembe kell venni a nemzetközi hatásokat is. Hiszen például az UNESCO keretében, az 1970-es években élénkült meg a fejlődés kulturális dimenziójának hangsúlyozása. Nem elhanyagolhatóan éppen magyar szakemberek közreműködésével is: előtérbe került a kulturális hozzájárulás és részvétel elemzése, fontosságának kiemelése. Visszatekintve ma már látszik, hogy hazánkban mindez a szocializmus megújításának kísérlete volt.

A rendszerváltás előkészítése jórészt a kulturális szféra, ezen belül is a közművelődés keretében történt. Jómagam erről tanulmányt publikáltam, hangsúlyozva: szó nem volt rendszerváltásról, hanem ilyen-olyan korszerűsítést emlegettünk; az oktatás, a továbbképzések, a vezetőképzés keretében is. Nem mi neveztuk el, döntöttük el a rendszerváltást, de mi készítettük elő.

Az 1997.évi CXL. kulturális törvény előkészítésének és lényegének, hatásának áttekintése során figyelni kell arra, hogy az 1990-es években élénk

kulturális stratégiai tervezési törekvések indultak el, amelyek a 2000-es évek közepén konkrét, szakértői, olykor minisztériumi dokumentumokban is megfogalmazódtak. Itt most nem tüntetem fel a nyomtatásban (talán interneten is) elérhető folyóiratközléseket, csupán említem, hogy a *CXL. Kulturális törvény. Önkormányzati feladatellátás. Közművelődési szakfelügyelet* c., azóta már megszűnt folyóiratban, a periodika címének megfelelően, mindezekről bőven volt szó. A *Kultúra és Közösség* 2006. évi 2. száma, valamint a *Szín – Közösségi Művelődés* 2007. évi 12/2–3. és 12/4. számai is közöltek ilyen

VÁLLALÁSOM: elkészítem a fentiek bibliográfiáját és külön összeállítom a témakörhöz kapcsolt, saját írásaim jegyzékét, az akkori mondanivalóim összefoglalását.

írásokat. Később is készült szakmai körökben közreadott átfogó elemzés a tárgyalt törvényről, a módosítás indoklásáról. Majd a 2010-es években ismét újabb közművelődési stratégiai, szakértői tervek születtek.

Volt tehát törvény előkészítés, törvénykezési vita, kutatások sokaságának elvégzése és publikálása, stratégiák készítése. Voltak viták, ám hiányzott és ma is hiányzik a *kidumálás*. Az tehát, hogy nem úgy ahogy, vagy jól szervezett konferenciákon, hanem minimum három, de mindenképpen kiscsoportos beszélgetéseken, a vehemenciákat is vállalva, megbeszéljük a tényeket és azok értelmezését. Egyáltalán: felvessük az írásban nehezen előhozható pro és kontra szempontokat, érveket.

„Az *alkalmatos idő*” nem most van új kulturális törvény elkészítésére. Most olyan kifutások, kimerülések, átpolitizáltságok és külső hatások idejét éljük, hogy a múlttól is (ám sürgetően inkább a jelenről) kötetlenül és felelősen beszélgetni kell. Annak érdekében, hogy lássuk: mi van, mik a lehetőségek, merre van előre; majd ki és mit tegyen.

VÁLLALÁSOM: igény esetén szervezem a felelős szakmai beszélgetéseket – azoknak helyet is adva. Mert most a fontos: közelre nézni, távolra látni...

A közművelődés mai, eleven áramlatában (szokásos válságában) alapvetően fontos felmutatni a közelmúlt értékeit, nemcsak dokumentumokban, hanem a személyek maradandó üzeneteinek összefoglalása, újbóli megélése érdekében is. Az „érdemesek” és az „elementek” hosszú sorát külön most nem említve, csupán utalok arra,

VÁLLALÁSOM: várom a főhajtásra, összefoglalásra szóló javaslatokat, szorgalmazva és segítve az áttekintéseket, azoknak helyet is adva.

hogy *A Méltóságkereső üzenetei* címmel immár több éve megrendezzük a Beke Pál-émlékkonferenciákat.

A fentiekén kívüli, meghatározó tendenciák áttekintéséhez kiváló lehetőség pl. a *Kultúra és Közösség* folyóirat eddigi évfolyamainak számba vétele; annak vizsgálata, hogy ez a mérvadó orgánus 1974-től milyen nagyobb témakörökkel foglalkozott. Csak néhány példát említve: a közművelődés társadalmi szerepe, munkásművelődés, ifjúsági kultúra, amatőr mozgalmak, művelődéstudomány, művelődési otthonok helyzete, művelődés-gazdaságtan, kulturális tervezés, közösségek szervezése, komplex kultúrakutatás, társadalmi-kulturális változások, média, multikulturalizmus, felnőtt-oktatás, kulturális antropológia, vallások, információs társadalom, városiasodás stb. Hasonló tendencia-elemzéseket lehet és kell végezni például a *Szín – Közösségi Művelődés* folyóirat számainak feldolgozása alapján is. Különösen fontos a Budapesti Művelődési Központ kiadványsorozata, mely egyrészt a főváros közművelődési intézményeit mutatta be, illetve a művelődési otthonokból, közművelődési intézményekből indult társadalmi-kulturális kezdeményezéseket, újításokat tekintette át. Közülük is csak néhányat említek: klubmozgalom, amatőr művészetek, táncház, játszóház. Kreatív szakkörök, komplex művészeti nevelés. Munkásművelődés, képzések, műhelybeszélések, közösségi mentálhigiéné. Művészeti, kreatív mozgalmak, tudományos ismeretterjesztés. Bűnmegelőzés, családi szocializációt segítő programok. Esélyteremtés. Környezettudatos magatartás. Idősek ellátása.

VÁLLALÁSOM: az irodalomjegyzékek összeállítása, az elemzések szorgalmazása, a beszélgetések szervezése. No persze: számos kiváló folyóirat megszűnt, sok-sok intézeti kiadvány, sorozat vagy periodika eltűnt. Ezért tehát „*Megvonja vállát az idő*”: eltűnt folyóiratok üzeneteinek témakörében elemzéseket készítek. S mindezzel együtt folytatom Dr. Koncz Sándor életművének áttekintését, a Sárospataki Református Kollégium története egy-egy szakaszának elemzését...

Az 1970-es évektől nagy művelődésszociológia felmérések is készültek, amelyek a szűkebb kulturális szféra ágazatait, szakágazatait, produktumait és produkcióit mentén is felmérték a változásokat. Csak példaként említem: már az 1980-as évek közepétől korlátlanul kibővült, kiszélesedett a könyvkiadás. Megjelentek a korábban eldugott, elhallgatott, betiltott nagy művek. A képzőművészeti albumok és útikönyvek sokasága nyitotta ki a világot. Sokszínűvé vált a lexikonok, kézikönyvek, tematikus gyűjtemények, címtárak kiadása.

A kortárs nagy irodalom mellett teret kaptak az amatőrök. Burjánzott a folyóirat-kultúra, a politikai elemzések, memoárok sokasága tűnt fel. Majd mind-ez rákerült és átkerült az internetre.

Hasonló volt a helyzet a képzőművészeti kiállítóhelyek és lehetőségek terén is. Nemcsak a szakosodott, hivatásos lehetőségek sokasodtak. A képzőművészeti bemutatók, tárlatok megjelentek szállodákban, panziókban, könyvtárakban, éttermekben, irodaházakban, művelődési otthonokban, üzemekben, állomásokon, lakás-galériákban, majd a plazákban is. Ugyancsak szélesedett, burjánzott az előadó-művészeti kultúra is, hiszen a hagyományos színházak és koncerttermek mellett a fent felsorolt helyszínek is a kultúraközvetítés intézményeivé váltak. Ezt is áttekintem a *Rendezvénytan – a gyakorlattól az elméletig* c., készülő könyvemben.

A mindezekhez kapcsolódó, lakossági fogyasztói szokásokat publikált (pl. *Szín*) elemzések részleteiben bemutatták. Azonban az is világossá vált, hogy a Vitányi Iván által, már az 1970-es évek második felében bemutatott „egy-harmad ország”-ot nem sikerült meghaladni. Fő vonalaiban tehát a felnőtt népesség egyharmada intenzíven kapcsolatba került a fent jelzett és további kínálatokkal, intézményekkel, míg egyharmada csak időnként és úgy, ahogy, további egyharmada pedig sehogyan sem.

A felvillantások mögötti bővebb irodalom alapján végül is mi jellemezte az 1990–2015 közötti időszak magyarországi kultúráját?

- a négysektoros gazdaság kialakulása, a kultúra közvetítő intézményrendszer világában is;
- az intézményrendszer lényeges átalakulása és bővülése;
- egyházasodás: a bejegyzett és a be nem jegyzett egyházak számának és társadalmi hatókörének növekedése, bővülése;
- egyesületek, alapítványok létrejöttének, tevékenységének bővülése;
- kulturális intézményi és tevékenységi túlkínálat;
- a kifelé és befelé áramló turizmus;
- a fesztiválok számának radikális növekedése és ezzel együtt a kulturális rendezvények sokszínűvé válása, majd parttalan fesztiválosodása;
- a nyitásokkal együtt a megmerevedések és etnikai elzárkózások érzékelése, az etnikai feszültségek felerősödése; a belső fenyegető katasztrófa;
- a területi gazdasági különbségekkel együtt a kulturális szegénység nyilvánvalóvá válása;
- a digitalizálás, internetkultúra rohamos terjedése, ezzel együtt a kulturális analfabétizmus;

- a kulturális szegénység mellett, a tartalmi kulturális elszegényesedés is jellemző, a középosztály s a jómódúak körében is. Vannak százas listák (könyv, vers, regény); ám a főiskolai hallgatók körében évente elvégzett szondázásaim során – hogy mondjon 10–10 kedvenc vers-, regény-, film- és festménycímet, soroljon fel jelentős épületeket... – nem fordult még elő, hogy ezekre a kérdésekre személyenként 5–5-nél több válasz sikerült volna, többeknél bizony, még ennyi sem;
- a fentebb is említett jó gyakorlatok térhódítása, az EU források beáramlásával látványos fejlesztések;
- mindezek lecsapódásaként meg-megújuló kulturális stratégiai, tervezési törekvések;
- s ami a legfontosabb: a változások megjelenése száz meg száz új eseményben, tárgyban, szokásban, amelyekről a magyarországi társadalomtudományi szakirodalom egyik legfontosabb összefoglaló művét publikálta Kapitány Ágnes és Kapitány Gábor;
- s ami megrázó, felrázó, hiszen olvastuk Huizinga, Ortega, Spengler, Fukuyama, Huntington műveit, mégis úgy teszünk, mintha meglepetés lenne a migráció...

[...]*

(*) Koncz Gábor a továbbiakban az éghajlatváltozással, a migrációval, a digitalizálódással, a „lomizás” jelenségével, a szeméttel, a túlkínálattal, a cigányokkal kapcsolatos kérdéseit és felvetéseit fogalmazta meg. Ennek megvitatását – „a megítélési szakadékok áthidalását – azokra a fórumokra bízuk, melyeket a szerző maga is nevesít (szervezett és kötetlen beszélgetések, elemzések formájában).
[a szerk.]

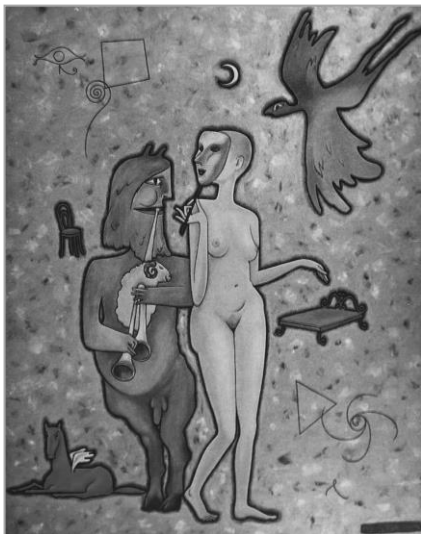

LUDVIG DÁNIEL FESTMÉNYE

A közeljövőben „csak” a migráció, a népvándorlás és a digitalizáció együttes vagy külön-külön hatására mindenképpen kultúráváltás tanúi leszünk. [...] Értelmiségi az, aki a társadalmi lét összefüggéseiben hajlandó és képes gondolkodni. Az értelmiségi felelősséget érez a nagyobb közösség megmaradásáért, akarata cselekvő erkölcsben nyilvánul meg... Annak bemérése, hogy a vázolt történelmi szakaszok és tendenciák után mi történhet, illetve mi ma az értelmiség lehetősége és feladata, számos elemzéssel, beszélgetéssel deríthető fel. Másokat is biztatok arra, hogy velem együtt készítsék el és foglalják össze a tágabb és szűkebb kulturális szférával kapcsolatos régebbi és újabb tematikus előrejelzéseiket, a vázolt témakörhöz kapcsolódó javaslataikat. [...]

A fenti szerkesztett (vitairatnak is tekinthető) írás szerzője Dr. Koncz Gábor (Sátoraljaújhely, 1950) PhD egyetemi magántanár, főiskolai tanár. Nyugdíjas. A Magyar Comenius Társaság alelnöke, a TIT Stúdió Egyesület igazgatója (társadalmi munkában); főiskolákon oktató. Volt: újságíró, tudományos kutató, minisztériumi munkatárs, miniszteri biztos, országos kulturális intézmények vezetője; felsőoktatásban, továbbképzések és konferenciák keretében, itthon és külföldön előadó. Korábban számos cikke és tanulmánya, több könyve jelent meg művelődés-gazdaságtan, kulturális előrejelzések, kulturális tervezés, kulturális menedzsment témakörökben. Jelenleg (a többi közt) *Rendezvénytan* kötetét készíti elő, tanít, gazdálkodik, művelődési témakörök feldolgozásával és jeles évfordulók megszervezésével foglalkozik.

Honlap: www.tit.hu; e-mail: drgaborkoncz@t-online.hu

KÉPES KULTURÁLIS ÉS MŰVÉSZETI HÍREK

ÉLETMŰ-VÁLOGATÁS. Tilles Béla szobrász-, grafikus- és festőművész krómozott mobilszobrokat, domborműveket és festményeket felvonultató kiállítását március 8-án nyitotta meg a Széchenyi-díjas irodalom- és művészetkritikus Szakolczay Lajos a Nyíregyházi Városi Galéria Pál Gyula termében.

„MOST MÁSKÉPP” címmel március 7-én nyílt meg Komiszár János Csokonai- és Holló László-díjas festőművész hó végéig látható kiállítása a nyíregyházi Móricz Zsigmond Könyvtár kamaratermében. – Az alkotót Tomaszovszky Anita igazgató (balra) köszöntötte, a tárlatot Szepessy Béla grafikusművész ajánlotta a megnyitóközönség figyelmébe.

VAJA ART – 18. Február második felében 18. alkalommal rendezték meg a Vajai Téli Nemzetközi Alkotótábort; záró kiállítását március 2-án tartották.

A MŰTEREMFOTÓT GONDA ZOLTÁN FESTŐMŰVÉSZ (AZ ALKOTÓTÁBOR RENDSZERES RÉSZTVEVŐJE) KÉSZÍTETTE. A SZEMKÖZTI OLDALON KÉT VAJAI TÖRZSTAG: PÁLFY PUTYU ISTVÁN (BALRA) ÉS PÁLFY JULIANNA KOMPOZÍCIÓJA (JOBBRA)

SIPOS ZSÓFIA EMLEKKIÁLLÍTÁSA

Múltba néző címmel nyílt meg a január végén, 87 éves korában elhunyt Sipos Zsófia festőművész emlékkiállítás a vásárosnaményi Beregi Múzeumban.

A vásárosnaményi Tomcsányi-kastélyban lévő Beregi Múzeum adott otthont Sipos Zsófia március 8-án nyílt emlékkiállításának. A művész Hidasnémetiben született 1931-ben, édesanyja Nagyhodoson, nagymamája Magosligeten, ő pedig a nyarakat Tivadaron töltötte, ez az élmény határozta meg fontosabb témáit is. A megnyitón Varga János múzeumigazgató (*a fenti képen, jobbra*) beszélt a város és a művésznő kapcsolatáról, aki 2002-ben három portrét adományozott a Beregi Múzeumnak; s 2011-ben és 2013-ban alkotó-tábort vezetett Gergelyi-ugornyan. Az ott született képeket mindkét alkalommal bemutatták a Beregi Múzeum időszakos kiállításain.

ANDIRKÓ LAJOS mitológiából és törzsi művészetekből, street artból és zenéből egyaránt táplálkozó műveit a debreceni Élettudományi Galériában tekinthették meg az érdeklődők. A március 23-áig fennállt kiállítást Lovas Kiss Antal néprajzkutató, festő- és grafikussművész ajánlotta a közönségnek.

JOBBRA: ANDIRKÓ
LAJOS MŰVÉNEK
RÉSZLETE; BALRA:
VIDA ZOLTÁN RAJZA

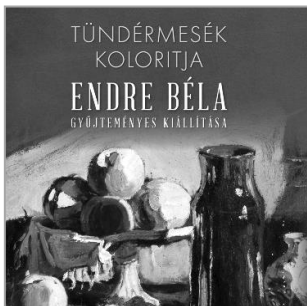
TAVASZI ZSONGÁS címmel Vida Zoltán grafikáiból nyílt egy hónapon át látható posztumusz kiállítás március 16-án a debreceni, Bajcsy-Zsilinszky utcai Egri Borozó Borbarát Bár Galériában.

SOLTÉSZ PÉTER
„LÍRAI KÉPTUDÓSÍTÁSAI”

A Magyar Ezüst érdemkereszttel kitüntetett, Hollósy Simon-díjas kárpátaljai (Kijevtől Budapestig, Ungvártól Gyuláig kiállító) festőművész a debreceni Elméleti Galériában mutatta be újabb képeit márciusban.

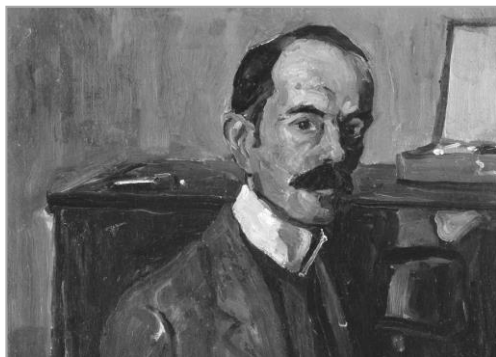

TÜNDÉRMESÉK KOLORITJA

Endre Béla (1870–1928) május közepéig megtekinthető gyűjteményes kiállítását március 1-jén nyitották meg – a festőművész halálának 90. évfordulója alkalmából – a hódmezővásárhelyi Tornyai János Múzeumban.

Az életműből csupán mintegy 180 festmény ismert, ebből közel 80 alkotás van a múzeum tulajdonában – ezeket a kiállításra a Magyar Nemzeti Galériából és a szegedi Móra Ferenc Múzeumból kölcsönzött képekkel egészítették ki. A Rómában s Párizsban is tanult művész elsősorban markáns, erős szimbolikus töltetű, az alföldi festők között legmodernebb tájképfestészetéről ismert. Csendéletei és enteriőrjei sem a külsőségre, hanem az anyag és fény, a lélek és gondolat történéseire koncentrálnak. A Tornyai János Múzeum várja egyúttal mindazok jelentkezését, akik tulajdonában Endre Béla-műalkotások vagy más dokumentumok vannak, illetve tudnak az Endre Béla-hagyaték hollétéről.

VISSZATEKINTÉS

HÉZSÓ FERENC JUBILEUMI KIÁLLÍTÁSA A 80. SZÜLETÉSNAPON

A Munkácsy-díjas Hézsó Ferenc festőművész nemcsak autonóm alkotóként, hanem pedagógusként, főiskolai mestertanárként, művésztalpaként szervezőjeként-vezetőjeként minden területen egyszerre etikai és esztétikai egzisztenciájában megnyilatkozva adta át művésznemzedékek sokaságának a vásárhelyi művészeti, szellemi hagyományokat. Jubileumi kiállítása március 4-én nyílt meg.

A januárban 80 éves művész életére, valamint hat évtizedes festői pályafutására tekintett vissza az Alföldi Galéria mintegy nyolcvan munkát bemutató kiállítása. „Sok fejtörést okozott a válogatás. Fiatalabb koromban ’nagyképű’ voltam. Ez azt jelenti, hogy nagyméretű képeket festettem, és ezeket nem lehet összezsugorítani – nyilatkozta a festő a *Promenad.hu* internetes portálnak. – Jó érzés látni a saját munkáimat egymás mellett. Mindig mást jelent, ha rendszerbe tudja állítani az ember a műveit, mintha egyenként látjuk őket.”

Photo: Eifert János

EIFERT JÁNOS FOTÓI

Photo: Eifert János

A tárlatot Eifert János fotóművész, Hódmezővásárhely díszpolgára nyitotta meg, aki a Hézső Ferenc újszerű vizuális rendszerében kialakított sajátos szimbolikára hívta föl a figyelmet, hangsúlyozva egyúttal azt is, hogy Hézső művészete „abszolút elkötelezett a vásárhelyi és alföldi népelet felé”. (A kiállítás április 29-ig tekinthető meg a hódmezővásárhelyi Alföldi Galériában.)

VÁSÁRHELYI MŰVÉSZÉLET 1900–1990

A hódmezővásárhelyi Tornyai János Múzeummal együttműködve rendezett február 9. és április 29. között nyitva álló kiállítást a Kovács Gábor Művészeti Alapítvány a Várkert Bazár Testórpalotájában.

TORNYAI JÁNOS:
NYITOTT AJTÓ

A *Vásárhelyi művészet 1900–1990* című kiállítás festményeket, szobrokat és grafikákat felvonultató anyaga nemcsak az alföldi festészet 19. sz. második felében kezdődő kibontakozását és a 20. sz. elején indult hódmezővásárhelyi művészcsoporthoz nagyjait (Tornyai János, Rudnay Gyula, Endre Béla, Pásztor János műveit), a két háború közötti vásárhelyi művészeti életet, a mártélyi művésztelep kialakulását mutatja be, de az 1954-től induló vásárhelyi tárlatok korszakát, a helyi művészeket (Kohán György, Kurucz D. István, Németh

József, Szalay Ferenc), rendszeres kiállítókat (Barcsay Jenő, Tóth Menyhért) is, közel 100 évet felölelve, a 20. sz. kezdetétől a rendszerváltás időszakáig.

TORNYAI JÁNOS: GÉMESKÚT

Hódmezővásárhely volt az alföldi művészet egyik legjelentősebb központja. Az új nyugat-európai irányzatokat követő „neósok” Kecskeméten hozták létre művésztelepet Iványi Grünwald Béla (1867–1940) vezetésével, a szolnoki művésztelepen alkotókra a művészi irányzatok változatossága volt jellemző. Hódmezővásárhelyen Endre Béla jelentette a művészeti folytonosságot, de az itteni művészeti élet kibontakozásában komoly érdemei voltak a Párizsból hazatért fiatal Tornyai Jánosnak (1869–1936) is, aki olyan mestereket tudott maga köré gyűjteni, mint Endre Béla (1870–1928) és Rudnay Gyula (1878–1957) festőművészek, valamint a szobrász Pásztor János (1881–1945).

A 20. sz. második felében Hódmezővásárhely volt az a művészeti tér, ahol némileg ki lehetett szabadulni a szocialista realizmus béklyójából – a Képzőművészeti Főiskola akkori tanárai, az itt született Kurucz D. István (1914–1996) festőművész és Szabó Iván (1913–1998) szobrászművész hallgatóikat nyári művésztelepre ide hozták. Ezzel a hódmezővásárhelyi műhely szakmai utánpótlása mellett megteremtették a Vásárhelyi Őszi Tárlatok háttérországát. Az 1954-es első Vásárhelyi Őszi Tárlat eredetileg meghívásos kiállítás volt, a Vásárhelyen élő, az onnan elszármazott s a nem ott élő, de a városban vagy a mártélyi telepen alkotó művészeket mutatva be, de az időközben Vásárhelyen

letelepedett művészek (pl. Németh József, Szalay Ferenc) baráti kapcsolataik révén az Őszi Tárlatokhoz vonzották Budapesten élő kollégáikat s nemzedéki társaikat. A tárlatokon kiállítók köre fokozatosan kibővült, így lehet az idei a 65. vásárhelyi Őszi Tárlat.

„Magyarországon a képzőművészet terén [...] kristályosodási góc lett Hódmezővásárhely, ahol úgy látszik, egészséges, ép gyökerű hagyományok éltek. Innen indult ki képzőművészetünk ama szellemi áramlata, amelyet néha túlságosan dicsérően, olykor gúnyosan emlegetve — de egyre inkább számon tartva »vásárhelyi iskolának« neveznek. A három oszlopot, ami ezt az immár országos méretűvé nőtt épületet tartja — a vásárhelyi iskolát —, három művésznek köszönhetjük. Közülük csak az egyik vásárhelyi születésű, Kurucz Dezső István festőművész, az »alapító«. Szabó Iván szobrászművész a »telepítő« és Kohán György festőművész, a nagy magányos alkotó, nem itt született“ — olvassuk Galyasi Miklós, a Tornyai János Múzeum egykori igazgatója, az Őszi Tárlatok kezdeményezője visszaemlékezését.

A főként a Tornyai János Múzeum gyűjteményéből válogatott, a Szépművészeti Múzeum–Magyar Nemzeti Galéria, a szegedi Móra Ferenc Múzeum, a szentesi Koszta József Múzeum, a szentendrei Ferenczy Múzeumi Centrum és magángyűjtők anyagával kiegészített kiállítás a Kovács Gábor Művészeti Alapítvány (KOGART), a hódmezővásárhelyi Tornyai János Múzeum és a Várkert Bazar közös szervezésében jött létre.

(FORRÁS: ART7.HU MŰVÉSZETI PORTÁL)

A SZÉP ÉS A RÚT HARCA HARTUNG SÁNDOR A GODOT GALÉRIÁBAN

Február közepétől egy hónapra át volt látható a fővárosi Godot Galériában Hartung Sándor tárlata, melyet Feledy Balázs művészettörténész nyitott meg. Hartung képein nagy szenvedélyek és hűtött valóságok, álmok és realitások, fantáziák és felismerések küzdenek meg egymással a Szép és a Csúf inspiratív reprezentációiként.

„NŐI MŰVÉSZET” NAGYENYEDEN. Öt kontinens 36 országának 65 művésznője állított ki március 7-étől a nagyenyedi Inter Art Alapítvány Galéria nemzetközi női művészeti seregszemléjén („Női művészet az Inter Art Gyűjteményében” címmel). Magyarországot Szócs Éva Andrea és Láng Eszter képviselte, az erdélyi magyar női alkotókat a szovátai Fülöp Mária, a kolozsvári Horváth Gyöngyér és Lovász Noémi, a bukaresti Kléh Gyöngyvér, a szatmárnémeti Szemák Zsuzsa.

A kendli-majori Ludvig Nemzetközi Művésztelepről ismerjük továbbá az ausztriai Eva Mazucco, a bolgár Milena Mladenova, illetve az orosz (északosztét) Lumilla Baitsaeva nevét.

LUDMILLA BAITSAEVA FESTMÉNYE

(FOTÓ: LÓRINCZ ZOLTÁN)

VALLÁSI MOTÍVUMOK A DEBRECENI KERÁMIAMŰVÉSZETBEN címmel Terdik Angéla Kölcseydíjas fazekas népi iparművész munkáiból rendezték a Reformációs emlékévként a debreceni Református Nagytemplom Kálvin Toronygalériájában.

HÜSE JÁNOS *Válogatások* c. festménytárlatát Erdei Sándor költő, újságíró az Elméleti Galériában (*balra, fent*) nyitotta meg március 25-én. Előző nap a Debreceni Egyetem másik kiállítóhelyén – az Élettudományi Galériában – Juha Richárd képzőművész mutatta be Lévay Endre és Pintye Anna (*jobbra, fent*) festőművészek *Kölcsönhatás* c., április közepéig nyitva tartó kiállítását.

A VÉGEKEN. Ezzel a címmel kínált ízelítőt a Létavértesi Alkotótelep 2000–2017 közötti évadainak munkáiból a debreceni Dóczy Galéria. A május 30-ig megtekinthető kiállítást Máté József művésztanár (a létavértesi telep vezetője) és Buka László festő-tanár (a Dóczy Galéria vezetője, a művésztelep tagja) baráti-szakmai beszélgetésével nyitották meg március 6-án.

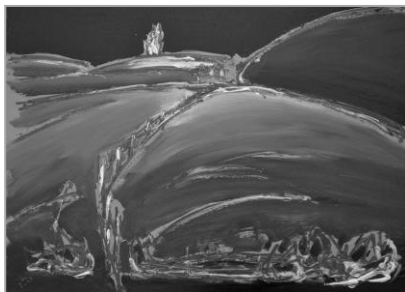
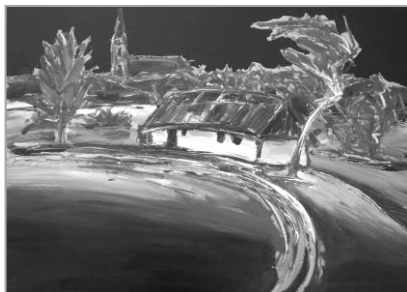
„ECSETVONALAK
CSÖNDES DRÁMÁJA”

*Király Antal festményei
Létavértesen*

Február végéig volt látható Király Antal Hajdúszováton élő festőművész Magyar Kultúra Napja alkalmából nyílt tárlata

a létavértesi városi könyvtár galériatermében. A művész a Létavértesi Alkotótábor törzstagja, a gyűjteményes kiállítás visszatekintés egyúttal az elmúlt évtized művésztelepi munkásságára is.

KIRÁLY ANTAL FESTMÉNYEIBŐL

ELŐZETES: „... CSAK VÁNDOR...” – BUKA LÁSZLÓ KIÁLLÍTÁSA

„... csak vándor...” címmel nyílt meg **Buka László festő-tanár új képeinek** tárlata május 6-án a Debreceni Egyetem Elméleti Galériájában.

A festés „személyes, intim, mélyen szellemi természetű, etikai és erkölcsi vonzatú, igényű 'cselekedet' [...] remek belső 'kényszer', egy belülről jövő mozdulat, erő, energia, egy kedves 'muszáj', lehetőség az embernek önmagát vagy éppen önmaga fölé, önmagát túlhaladó létét is megélni általa. [...] egy igaz emberi 'kísérlet', egy szabadság-(szerelem)-út, egy mélyről-magashból jövő próba...” – fogalmaz a művész beharangozójában.

SZEPESSY BÉLA „TÜKREI” A MAROSVÁSÁRHELYI KULTÚRPALOTÁBAN

„A magából kifordult világ látomásszerű lenyomatai” címmel írt beszámolót a Székelyhon internetes portál Szepessy Béla marosvásárhelyi tárlatáról. A Kultúrpalota Art Nouveau Galériájában március 26-án nyílt a grafikusművész (a Nyíregyházi Egyetem Vizuális Kultúra Intézetének igazgatója) több alkotói időszakát bemutató, első marosvásárhelyi egyéni tárlata *Tükör által homályosan* címmel. Szepessy eddig több alaklommal szerepelt egy-egy művével, illetve sorozatával a székelyföldi csoporttárlatokon, és rendszeresen magával viszi növendékeit is az erdélyi tanulmányutakra (pl. a szárhegyi művésztaborokba); legutóbb a nyárádszeredai és a borospataki alkotótáborokban dolgozott. Szepessy Béla a tradicionális technikákat gyakran a modern eljárásokkal ötvözi – olvasható Vécsei Nagy Zoltán művészettörténész értékelése. – „Olyan képi látásmódok fedezhetők fel munkáiban, melyek visszaröpitenek a művészettörténet korai korszakaiba, a könyvnyomtatás hőskorába, amikor egy-egy metszet nemcsak művészi üzenetet hordozott, hanem kulcsfontosságú információkat is közölt. Szepessy grafikáin ugyanakkor jelen vannak annak a magából kifordult világnak a látomásszerű lenyomatai, melyek a reklámok képi anyagának sebhelyeit hordozzák.

(FORRÁS: SZÉKELYHON;
FOTÓ: MIHÁLY CSABA)

EZ IS AZ ÉN HAZÁM.
D. Papp Sándor festőművész tárlata ezzel a címmel volt látható április 22-ig a nyíregyházi Váci Mihály Kulturális Központ emeleti galériájában.

KÖLCSÖNHATÁSOK

A Magyar Alkotóművészek Országos Egyesülete Fotóművészeti Tagozata tagjait szólította meg a pályázat, mely költészet és fotóművészet kölcsönhatásait volt hivatott érzékeltetni. Olyan fotográfiákat vártak a szervezők, ahol vagy egy meglévő, kortárs (ma élő és alkotó szerző) magyar irodalmi idézete, versrészlete a kiindulópont, vagy épp fordítva: egy képhez íródik néhány sor, gondolat. – A kiválasztott képek (31 fotóművész alkotása) a szöveggel együtt szerepeltek a Magyar Költészet Napja alkalmából (együttal a Budapesti Fotó Fesztivál hivatalos rendezvényeként) a Klebelsberg Kultúrkúriában április 4-én nyílt kiállításon.

A közönség láthatta a Debreceni Új Fotóműhely tagjainak munkáit is: a műhelyt vezető dr. Seres Géza kompozíciója mellett Gál András és Varga Tamás lapjait, valamint a már nem itt élő, viszont a Debreceni Fotóklub tagjaként is jól ismert dr. Kocsis István Tamás alkotását.

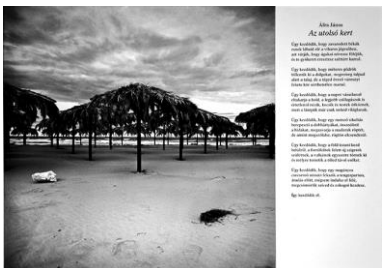
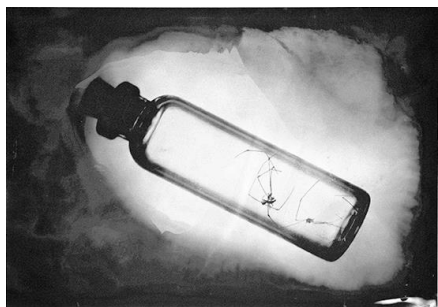
Seres Géza Dusa Lajos *Csak veled áldjon engem az este* című versének egy részletéhez komponált fotójával (a költő 2007-ben megjelent kötetének címlapján szereplő kép egy változatával) szerepelt a tárlaton. Szintén kötetborítóról ismert Kocsis István Tamás fotográfiája (Vitéz Ferenc *ahol* című, egészében a „lépcsős” Kocsis-fotók ihletésére született verseskötet hátlapján láthattuk a kiállításra is beválogatott művét). Gál András Áfra János *Az utolsó kert* című verséhez választott fotót, Kis Mónika azonban egy olyan szöveggel szerepel (*Palack*), melyet Varga Tamás fotójához írt.

(TÁRLATKÉP ÉS REPRODUKCIÓK: SERES GÉZA)

Dusa Lajos
Csak veled áldjon engem az este
(részlet)

... Most már csak veled áldjon engem az este!
Nagylelén, hajlongva kőszinték az ágyad
előtt.
S nem baj, hogy kinevetés a bohókás
hajhajlásodért, mert nevetéssé éltem a rókasívú,
szamárszó angyalod!
és szertelenek a képe ravanod! betértek
csöpsvédők kerékül szememből.

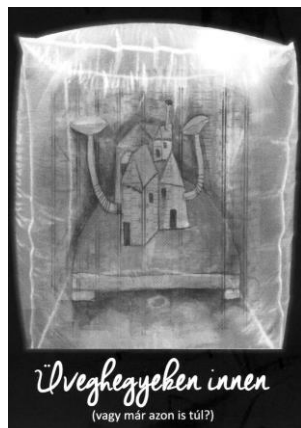
Kis Mónika
Varga Tamás képehez

Pátek Napj Inzertó Letartató, Bezetten Félőzőn, Mordó Ezüstő Egy terek, motta Nem mondok, amit, Belőnk, pety, kerem dőlőnk fészket úgy Bezetten Félőzők, Vágar, Bezetten, Mészáros tavók, motta, Bezetten őzet, Nap Inzertó Skóra tavók, képeje pöttyök meztelen.

SERES GÉZA–DUSA LAJOS (ELŐZŐ LAPON);
KOC SIS ISTVÁN TAMÁS–VITÉZ FERENC
(BALRA, FENT); VARGA TAMÁS–KIS MÓNIKA
(JOBBRA, FENT); GÁL ISTVÁN–ÁFRA JÁNOS

ÜVEGHEGYEKEN INNEN – MAJOROS GYULA KIÁLLÍTÁSA

Majoros Gyula kortárs képző- és iparművész. Fest és zenél, szobrot formál és épített tereket tervez, bábokat, díszleteket álmodik színpadra s táncszínházak jelmezeit, performanszokat. Minden megnyilvánulásának eredője (vésővel, ecsettel vagy klarinéttal) az életöröm keresése, a megtapasztalt „lényeg” játékossá-humorossá tétele. Ars poeticája: a világfelfedezés csakis a játékon keresztül vezet, s csak akkor hiteles valami, ha a játékból indul ki, vagy ott ér véget. *Üveghegyeken innen (vagy már azon is túl?)* című kiállítása április 7-én nyílt meg a debreceni Vojtina Bábszínházban.

VÁMOSPÉRCSI VÁLOGATÁS A BELVÁROSI GALÉRIÁBAN

A Vámspércsi Művésztelep és Grafikai Műhely a rendszerváltozás után, 1992-ben kezdte meg munkáját, s az idén 27 éves alkotóközösség gyűjteményéből válogatott anyagot mutatta be április 12. és május 11. között a Debreceni Művelődési Központ Kossuth utcai Belvárosi Galériájában. (Május 7-én Fátyol Zoltán művészeti vezető és a telep alkotóinak közreműködésével rendeztek tárlatzáró ankétot.)

A Vámspércsi Művésztelep és Grafikai Műhely kezdetektől fogva a festészet, grafika és fotóművészet művelésére vállalkozott, de átjárhatóságuk, a köztük lévő határterületek lehetőségei is teret kaptak. Mintegy tíz évvel ezelőtt a *land art* (mint a kortárs művészetek egyik vonulata) épült be a telep programjába, amelynek fotó- és videó-dokumentációja szintén Vámspércs város kortárs művészeti közgyűjteményének részét képezi. A környező táj, a sajátos vámspércsi atmoszféra motívumainak megjelenítése folyamatos inspirációt jelent a résztvevők számára. Szemlélettől és stílustól függetlenül minden alkotást, amely ebben a közegben született, a befogadó atmoszférája, természeti érték- és szépségrend ihletett.

SERES GÉZA: MALOM-GÁTI LELET (ANTRAKOTÍPIA);
FENT: NAGY SÁNDOR ZOLTÁN: A NÉGYSZÍNŰ KÖNYV
(SZÍNES RÉZKARC)

AZ ÉRZÉKENY PASZTELLFESTÉSZEZET címmel április 5-én mutatták be a Pasztellfestők Országos Egyesületének csoportkiállítását a nyíregyházi Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár kamaratermében; az április végéig fennállt tárlatot Cs. Tóth János, az egyesület elnöke nyitotta meg.

HÉTKÖZNAPI HŐSIESSÉGEK

Márton Árpád (1940) gyergyói festőművész tárlatát április 11-én Banner Zoltán művészettörténész nyitotta meg a budapesti Forrás Galériában.

„Márton Árpád a fehéren izzás szenvedélyével alakítja ki a maga belső tájait, s festészetében fokenként minősülnek át az expresszionizmus és a kritikai realizmus eszközei egy olyan mitologikus ábrázolásmóddá, amelyben a paraszti szenvedés, a megalázottság, a kiszolgáltatottság és a kihasználtság élményei formajel érvényű figurák hősiességében, bukásában, tehetetlenségében stb. magasodnak a köznapi lét sivársága és jelentéktelensége fölé

– írja Márton Árpád művészetéről Banner Zoltán. – Ebben a művészi felfogásban már felismerhetetlenné dolgozódnak el az egyes stíluselemek, hiszen egyaránt beszélgeti a dolgokat az expresszionizmus, a kubizmus, a szürrealizmus, a mágikus realizmus nyelvéen; a felelősségnek ezen a fokán a forma mindig öntörvényű, mint az absztrakt művészetben, és egyetemes igazság hordozója, mint a nagyrealistáknál.” (REPRODUKCIÓ: MÁRTON ÁRPÁD: KENYÉRSZELŐ)

BURAI ISTVÁN EMLÉKKIÁLLÍTÁSA A DEBRECENI EGRI BOROZÓBAN

Máté László magángyűjteményi anyagának Burai-festményeiből és -grafikáiból (a művész életének utolsó képével kiegészítve) nyílt április 13-án emléktárlat a Borbarát Bár Galériában. Burai István e napon lett volna 67 éves. A művészre Kovács István tulajdonos és Maté László mellett pályatársai és barátai (Arany Lajos, László Ákos, Tamus István, Velényi Rudolf, valamint Vitéz Ferenc) emlékeztek. A megnyitó után, az ugyanitt lévő ZH Galéria Mester István

*Álmomban
kő voltam.
Szoborrá kellett válnom,
hogy megértse valaki,
mit akarok mondani.*

*Ha te is szobor leszel,
már csak a csönd
szól...*

ANONIM 1. haikuja:

Kis bohóckalap:
hatalmas fa hasadt meg,
mint a szív. –

által gondozott *PINCELÍRA* sorozatában,
a *Költészet és játék* című Vitéz-esten
szintén megidéztek a folyton megújuló
festő, grafikus és szobrász emlékét.
A Pincelíra játékaik közt a hallgatóság is
kipróbálhatta magát: Burai király-,
bohóc-, csók- és asszonymotívumaira
írtak haikukat és más rövidverseket.
Alább ezekből adunk közre néhányat.

MESTER ISTVÁN haikuja:

tavaszt csókol az
asszony királyi létben
félelem nélkül

ANONIM 2. verse:

Tavaszcseré királyasszony
félve csókol bohóccartot.
Ó, jaj...

SŐREGHY ÁGNES haikuja:

Tavasz van, csókolj!
Királyi vér dübörög –
esti áhítat.

SZENTESI EDINA: ZORD KIRÁLY...

Zord király, ki komoran
bús asszonyarcot vizslat,
gyatra bohócként
lopna csókokat,
s míg túrni kész a Félelem,
tavaszt fakaszt
(a vágy).

PÉNTEK 13: AZ ÚJRAHASZNOSÍTÁS 13 (HANICZ-) ÁRNYALATA

HANICZ RITA (a kreatív újrahasznosítás 1998-ban Hollandiában kifejlesztett, de nálunk csak néhány evvel ezelőtt, 2011-ben megismert Paverpol-technikájával dolgozó) debreceni alkotó 13 assemblage (ecseteket, tubusokat, óra- vagy jármű-alkatrészeket, hungarocellt és madártollat, textilt és dekorációs kellékeket komponáló) képét bemutató tárlata április 13-án, pénteken nyílt meg a Vásáry István utcai Harmónia-házban. Hanicz Rita az elmúlt évben tanítványaival közösen már bemutatkozott, ez volt azonban az első önálló kiállítása, mely a domborműképeket ajánló Kubinyi Krisztina szerint az extravagáns érdeklődést és karaktert ugyanúgy reprezentálja, mint a „finom, díszkrét, romantikus és egyben titokzatos nőiességet is” (például a *Kopott balettcipők* – képünkön jobbra lent – és a *Színekbe burkolva* c. munkáin). Az *Időtlen idő* és a *Kék idő* (jobbra, fent, a kompozícióba emelt óraalkatrészekkel) allegorikus alkotás lett, akárcsak az anyagi sugallatú *Álomkép* vagy a „varjú-tollas” – történelmi (és etikai) referenciákkal teli – *Könnyező apacs*. Hiszen ahogy békét kötnek egymással az anyagok, kibékülnek és fölemelkednek végül a lelkek is.

(FOTÓK: WWW.RITAPVERPOLSTUDIO.HU)

In memoriam Dr. Ujváry Zoltán professor emeritus

„JAJ DE SZÉLES, JAJ DE HOSSZÚ AZ AZ ÚT...”

A január végén 86 éves korában elhunyt néprajztudós, Ujváry Zoltán emlékére rendezték meg a XV. Gyomaendrődi Tudományos Néprajzi Konferenciát, melynek Ujváry professor volt az elindítója, ugyanő kezdeményezte a Holló László Művésztelep megszervezését Gyomaendrődön, illetve művészetpártoló tevékenységének fontos eseménye volt a Városi Képtárban (a Vidovszky Béla Helytörténeti Gyűjteményben) a Holló László Emlékszoba kialakítása, Holló-művekkel (festményekkel és grafikákkal) való berendezése.

UJVÁRY ZOLTÁN PORTRÉSZOBRÁT AVATTÁK HOLLÓ LÁSZLÓ SZÜLETÉSNAPIJÁN. A debreceni Holló László-emlékházban a Holló László Baráti Kör is búcsút vett a Kossuth-díjas festőművész születésének 131. évfordulóján, március 6-án rendezett koszorúzó ünnepségen Ujváry Zoltánról, a Debreceni Egyetem professor emeritusától, a baráti kör elnökétől, Holló „fogadott onokájától”. A megemlékezésen avatták fel Ujváry Zoltán bronz portrészobrát, Kövér József Csokonai- és Holló

László-díjas szobrászművész (a többi közt számos Holló-portré és Holló László-téma formázója) alkotását. A portrét Ujváry Edit, a professor lánya adományozta az emlékháznak, s az Holló László mellszobra mellé került.

(MATEY ISTVÁN FOTÓJA; A KÉP FORRÁSA: HAON.HU)

Március 11-én kezdődött és december 9-ig tart a Debreceni Régiségvásár 2018-as évadja – mint azt megszokhatták, minden hónap második és negyedik vasárnapján a Kishegyesi úti bevásárlóközpont parkolójában. Az időpontok az alábbiak: május 13., 27; június 10., 24.; július 8., 22.; augusztus 12., 26. (ünnepi vásár augusztus 20-án, hétfőn); szeptember 9., 23.; október 14., 28.; november 11., 25; december 9. A hajdúszoboszlói régiségvásár időpontja: szeptember 15.

Információ: Máté László; telefon: 06 30/416-2738; e-mail: lacimate@gmail.com; honlap: www.debreceniregisegvasar.hu; Facebook.com/Debreceni Régiségvásár

FOTÓ: VARGA JÓZSEF

KÖSZÖNETET MONDUNK MÉDIAPARTNEREINKNEK
ÉS AZ EGYÜTTMŰKÖDŐ SZERVEZETEKNEK!

AGRIA FOLYÓIRAT; KISGRAFIKA FOLYÓIRAT;
SZÓKIMONDÓ KULTURÁLIS HAVILAP;

DEBRECENI REFORMÁTUS KOLLÉGIUM NAGYKÖNYVTÁRA ÉS MŰZSEMI
GYŰJTEMÉNYEI; MÉLIUSZ VÁROSI KÖNYVTÁR DEBRECEN ÉS FIÓK-
KÖNYVTÁRAI; ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR ELEKTRONIKUS
PERIODIKA ADATBÁZIS; TIT STÚDIÓ EGYESÜLET – BUDAPEST

Megköszöni minden támogatónak,
s továbbra is várja adója 1 százalékának felajánlását
a Szabó Magda Szellemi Örökségéért Alapítvány!

Adószám: 18136469-1-41

**SZABÓ
MAGDA**
SZELLEMI ÖRÖKSÉGÉERT
ALAPÍTVÁNY

1%

ADÓSZÁM: 18136469-1-41

A NÉZŐ • PONT TÁMOGATÓI ÉS ELŐFIZETŐI

BODÓ ISTVÁN és felesége – Debrecen
CEZE ÚT- ÉS MÉLYÉPÍTŐ KERESKEDELMI ÉS SZOLGÁLTATÓ KFT. –
Debrecen – CZENTYE JÁNOS
DEBRECEN MEGYEI JOGÚ VÁROS KULTURÁLIS ALAPJA
KAPITÁLIS KFT. – Debrecen
MÁTÉ LÁSZLÓ – Debrecen
KÁDÁR NAGY LAJOS – Ebes
SZABÓNÉ PAPP IBOLYA – Szekszárd
SER–MÜLLER KFT.– SERFŐZŐ ATTILA – Debrecen, Hajdúböszörmény
DR. SZELEKOVSKY SÁNDOR és családja – Mályinka
TIT STÚDIÓ EGYESÜLET – Budapest

www.tit.hu

BAKONSZEG

Fenyvesvölgyiné
Tóth Mária Zsuzsanna

BERETTYÓÚJFALU

Berettyó Kulturális Egyesület
Bihari Múzeum
és Sinka István Városi Könyvtár
Kurucz Imre és felesége

BÁRÁND

dr. Palástiné Deli Elvira

BUDAPEST

Dr. Bolvári-Takács Gábor, Erdélyi Magyar Nemzeti Tanácsért Alapítvány, dr. Koncz Gábor, Magyar Tánművészeti Egyetem, Nagy Gábor Miklós, Palásthy Lajos, Palásti Renáta, Szabó Magda Szellemi Örökségéért Alapítvány, dr. Szurmáiné Silkó Mária, TIT Stúdió Egyesület, Vasné dr. Tóth Kornélia

DEBRECEN

Andics Árpád, Bényi Árpádné, Bereczki Gizella, Bodó István és felesége, Teodóra Both, Czentye János és családja, Erdélyi Márta, dr. Gesztelyi Istvánné, Hegyi Rezsóné, dr. Juha Enikő, Juha Richárd, Kiss József és felesége, Kós Károly Művészeti Középiskola, Korompai Balázs és Korompainé Mocsnik Marianna, Kovács István (Egri Borozó – ZH Galéria), dr. Kövér József, dr. Krénné Cserép Zsuzsanna, Kubinyi Sándorné, dr. Kurucz Márta, dr. Lévay Botondné, Magyarné Ember Mária, Májer István, Maksai János és felesége, Máté László, dr. Maticsák Sándor és Laczkó Zsuzsa, dr. Matolcsi Lajos, dr. Nagy Attila és felesége, Nagy Krisztina és Vass János, Nuridsány Éva, dr. Ötvös László, Pál Csaba, dr. Papp Gyula, Piskóty Teréz, Rác János és felesége, Sass Bálintné, dr. Takács Erzsébet Ildikó, Szabó András, dr. Tar Károly és T. Szoboszlai Katalin, Rózsa János és R. Poncz Mária, Tamás-Kis Andrásné, Tímár Tamás (TT Play Kft.), Turcsányi Béla, Vargáné Szabadka Tünde, Várkonyi Zsolt, dr. Virágh Mária.

EBES	KONYÁR
Kádár Nagy Lajos és családja Dr. Hagymási Zoltán	Szónyi Sándor és felesége
EGER	MÁLYINKA
Dr. Ködöböcz Gábor Szíki Károly	Dr. Szelekovszky Sándor és családja
ÉGERSZÖG	MÁTÉSZALKA
Tóth György és felesége	Reformátusok Szatmárért Közhasznú Egyesület Szatmári Múzeum Dr. Cservenyák László
ÉRD	MILOTA
Skornyák Ferencné Turner Zsuzsanna	Milotai Református Egyházközség Milotai Község Önkormányzata
GÖMÖRSZŐLŐS	MISKOLC
É. Kovács László Gömörszőlős Község Önkormányzata Tompa Mihály Gömöri Kulturális Egyesület	Varga József
GYULA	MOHÁCS
Póka György	Imolay dr. Lenkey István Hegyibeszédesek Baráti Társasága
HAJDÚBÖSZÖRMÉNY	NAGYVÁRAD
Hajdúböszörmény Város Önkormányzata Kiss Attila polgármester Illyés András Molnár Pál Pál Nagy Balázsné Sántha Antal Takács László (Hajdúböszörményi Művészeti Megálló Galéria) Tarczy Péter	Tőkés László
HAJDÚDOROG	NYÍREGYHÁZA
Görög Demeter Művelődési Ház	Csordásné Szikora Erzsébet
HÓDMEZŐVÁSÁRHELY	ÓZD
Hézsó Ferenc és felesége	Kőfalusi György
KESZTHELY	PANNONHALMA
Dr. Sólyom Sándor	Gaál András és felesége
KOMÁROM	PILISCSABA
Orbán Irén és családja	Családi Kriszta
	SZEKSZÁRD
	Illyés Gyula Megyei Könyvtár Szabóné Papp Ibolya
	TISZADADA
	Boncsér Árpád
	VAJA
	Magyar Nemzeti Múzeum Vay Ádám Muzeális Gyűjteménye Molnár Sándor

TARTALOM

Gyönyörű tavaszok; Tavasz és nyári haikuk (<i>versek</i>).....	101
Tavaszhívogató (<i>Czentyéné Zolnai Irén kiállítása</i>)	104
Sötétségből a világosságba – Kádár Nagy Lajos útja	108
„Tavalyi hajtás” (<i>A 2017. évi Debreceni Tavasz Tárlat díjazottjai</i>)	112
Angyal a katakombában; Zeleméri alkony (<i>versek</i>)	118
Inkognitóban (<i>Családi Kriszta és Palásti Renáta kiállítása; versek</i>)	120
Páros-képek Szabó Andrásról	128
<i>MARGÓ ÉS VENDÉGSÉG</i>	
SÓLYOM SÁNDOR verse és anekdotái	130
KOVÁCS GÉZA gyűjtése: Tiszadai anekdoták	133
PÁVA SZILÁRD versei	138
<i>Kreatív irodalom</i> (Sipos Eszter, Sási Mária, Kardos Levente, Bakai Boglárka, Veress Fanni, VoIosinovszki Marianna, Rékasi Borbála, Mátravölgyi Gerda, Kovács Nikolett, Katona István, Simon Tünde és Dulavics Dóra írásai)	140
Újraolvasó-napló (<i>Vuk; A Kis Herceg; A Négyszögletű Kerek Erdő</i>)	150
A Janus-arcú „gyermekíró” titkai – Lázár Ervin (1936–2006)	160
VITÉZ KATA BORBÁLA versei	166
Csipetnyi mesék – Lénárt Attila versei és kiállítása	168
A Pelikán röpte – Vojtina-történet 1975–2015 I–II.	170
SZÉKELY GÉZA: A Hymnus földje – Szatmár vidéke	172
SOLYMOSI GÁBOR versei	178
Egy szobrász, akit megtalálnak a kövek (<i>NAGY SÁNDOR interjúja KURUCZ IMRÉVEL</i>)	180
JANTYIK ZSOLT: Magyarok (szimfónia)	187
Könyvekről és folyóiratokról (Aknay János albuma; Dvorszky Hedvig, Simon Géza Gábor könyvei; A „Nyugat” és a tánc; <i>Táncstudományi Közlemények, Agria, Zempléni Múza, Magyar Múza, Szókimondó, Kisgrafika, Honismeret</i> ; Benne: CSONTOS JÁNOS: <i>Ezeregy nappal</i> ; Gonda Zoltán képéről; versek Ludvig Dániel festményeihez)	190
Költészet napi haikuíró verseny Debrecenben	202
SZIKI KÁROLY kritikája BITSKEY ELLA könyvéről	208
„A hét főbűn” – Hieronymus Bosch nyomában	212
KONCZ GÁBOR: Felelősség és feladatok (<i>részlet egy tanulmányból</i>)	216
<i>KÉPES KULTURÁLIS ÉS MŰVÉSZETI HÍREK</i>	
(Sipos Zsófia emléktárlata; Hézsó Ferenc 80; Vásárhelyi művészetel; Női művészet; Szepessy Béla „tükrei”; Kölcsönhatások; Létavéteszi és vámospércsi válogatások; Burai István emlékkiállítás – <i>Pinceltra</i> ; Péntek 13: az újrahasznosítás művészete; Debreceni régiségvásár)	223
A Néző • Pont támogatói és előfizetői	241